

KATEDRA

Cena 2 EUR

Številka 5 • Letnik 4 • Maj 2009

Intervju mag. Dušan Semolič

Vstanite v suženjstvo zakleti,
ki jarem vas teži gorja.
Zdaj pravda stara v borbi sveti
vas kliče za prostost sveta.
Ta svet krivičnosti razbijmo,
do tal naj boj ga naš podre;
nato svoj novi svet zgradimo,
bili smo nič, bodimo vse!
Že se ljudstvo je zbralo,
v zadnjo borbo že hiti,
da z internacionalo
prostost si pribori.

Nihče ne da nam odrešenja,
ne carji, kralji in ne bog;
osvoboditev iz trpljenja
bo delo naših lastnih rok.
Sami razbijmo jarem sužnji,
ki tlači nas že tisoč let;
zdaj kujte, bratje, kujte družni
človeštvu boljši, lepši svet.
Že se ljudstvo je zbralo,
v zadnjo borbo že hiti,
da z internacionalo
prostost si pribori.

Mi vse ustvarjamo na svetu,
zato naj vse bo naša last;
zato naj delavcu in kmetu
pripada tudi vsa oblast.
Ko vse lenuhe in tirane
uniči naša trda pest,
krivice bodo vse pregnane,
svoboden rod vasi in mest.
Že se ljudstvo je zbralo,
v zadnjo borbo že hiti,
da z internacionalo
prostost si pribori.

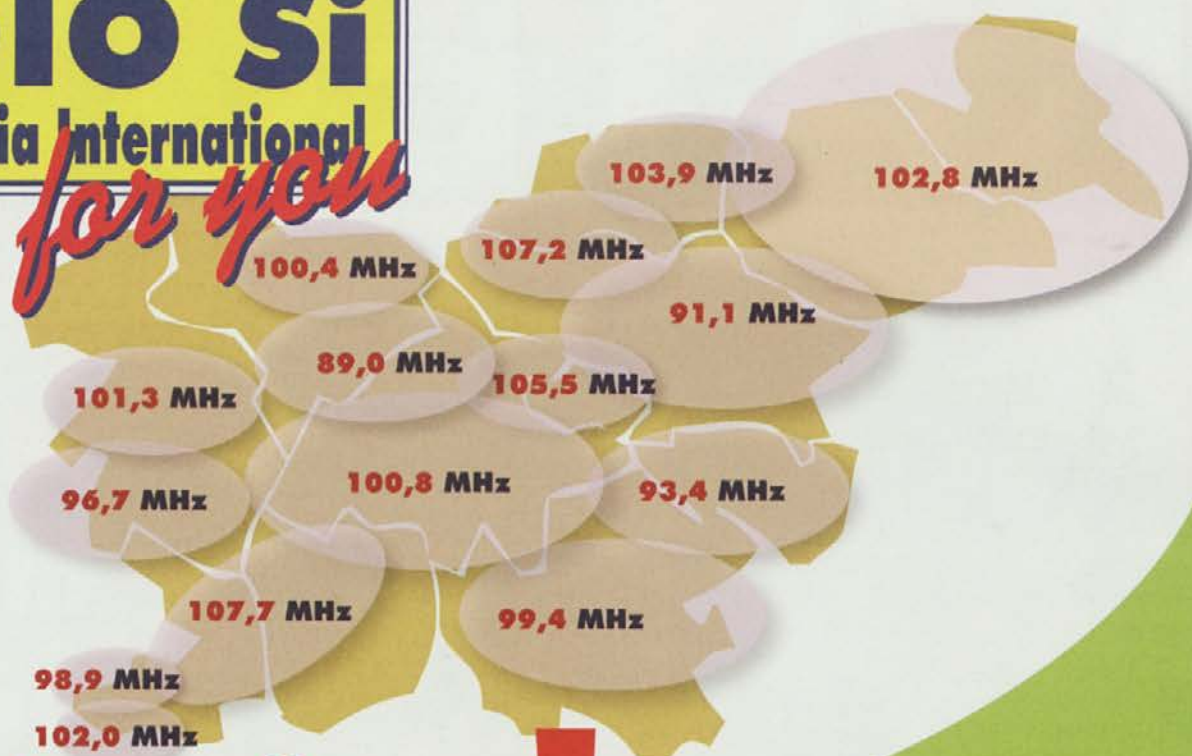

Nacionalni radijski program v treh jezikih

RADIO Si
Radio Slovenia International

for you

**Svež, drugačen in
poln najboljše glasbe!**

www.radiosi.eu

Javno občujemo že 40 let.

**RAD40
STUDENT
FM89.3**

 radiostudent.si

UNIVERZA V MARIBORU

ŠTUDENTSKI SVET

www.studentskismet.uni-mb.si

ŠTUDENTOM
PRIJAZNEJŠA
UNIVERZA

PRAVA STRAN

www.studentskismet.uni-mb.si

www.studentskismet.uni-mb.si

AKTUALNO

6

Vsekakor pa ima vlogo pri tem tudi poskus kriminalizacije vsega, kar že samo spominja na komunizem zaradi zločinov socialistično deklariranih držav, kar onemogoča bolj 'levo' usmerjeno politiko. Sporna nikakor ni obsodba totalitarizma in kršenja pravic. Tudi nedoslednost takega sklepanja ni tako pomembna.

DRŽAVLJANSKA VZGOJA

8

Ja, boste rekli, toda kdo bo danes spreminjal svet! Odgovor je preprost: Vi, če niste bebci. Kajti kaj drugega so ljudje, ki iz dneva v dan gledajo, kako banke reprogramirajo kredite, s katerimi si posamezniki prisvajajo lastnino ravno teh, ki to gledajo, in za nameček še z njihovim denarjem?

DRŽAVNI SOCIALIZEM

14

Kdor nima dovolj drznosti in ekonomskega znanja za radikalno mišljenje, danes ne more biti član vlade. Kdor se zanaša na včerajšnjo vero v to, da deregulacija in privatizacija prinašata gospodarsko rast in delovna mesta, ni kos izzi- vom strukturne krize kapitalizma. V socialdemokratski vladi takšnih mrgoli.

PROMETEJEV DNEVNIK

18

Dva glavna »junaka« simbolizirata konflikt dveh polov, ki sestavljata Ameriški način življenja. Na eni strani krščanske vrednote, na drugi strani podoba individualistični avanturist, ki z drznimi podvigi presega polje možnega, piše svoja pravila in ne odgovarja nikomur razen samemu sebi. Pridigar proti poslovanju.

INTERVJU

22

Globalno gledano je šokantno, kako malo denarja je potrebno, da bi nahranili vse človeštvo, zagotovili vsem na svetu pitno vodo, osnovno izobrazbo, zdravstveno oskrbo. To ne pomeni, da se omenjenemu moramo odpovedati, pač pa ilustrira dejstvo, kako malo zadostuje, če bi le obstajala politična volja

POLITIČNA PARTICIPACIJA

26

Vse bolj se zdi, da oblast ni več nujno posledica rezultata volitev, temveč je rezultat volitev posledica oblasti. Volitve so tako akt legitimacije oblasti, ko pa govorimo o večjih (sistemskih) spremembah, je vedno bolj pomembna nekonvencionalna participacija, ki se kaže v obliki organiziranega bojkota volitev, protestov, ipd.

NATO

???

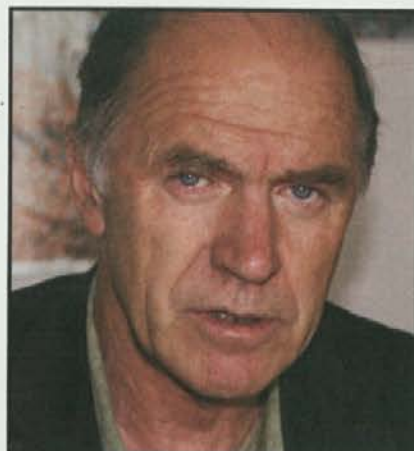
Ni potrebno kakšne velike pronicljivosti za ugotovitev, da ima od članstva v Natu koristi predvsem politična elita, vsi ostali pa lahko z gotovostjo predvidijo le težave. Davkoplačevalci med drugim še bolj prazne denarnice zaradi plačil najrazličnejše orožarske krame in prilagajanja standardom Nata, in če ne drugega, velikega moralnega mačka.

ŠPORT

32

Direktor Zarko je takoj povedal, da je Gorenšek zmanipuliran. Gorenšek v pismu še navaja: »T trener Tone Tiselj vedno pravi: 'Če si pošten do sebe in daješ na igrišču vse, se lahko mirno pogledaš v ogledalu.' Če bi se držal tega reka, se jaz v primeru podpisa ne bi mogel pogledati v ogledalo, saj vem, da se mi dogaja krivica.

INTERVJU

10

Vem, da se bodo, čeprav ne bo enostavno, zgodile velike sistemske spremembe. Zagotovo čas jutri ne bo podoben času včeraj. Pri čemer je meni čisto vseeno, ali bomo temu rekli novi kapitalizem ali pa novi socializem. Pomembno je, da se zgodijo spremembe, ki bodo šle v smeri vrednot, o katerih sem prej govoril.

ILUZIJA SVOBODE

20

Medtem ko racionalizacija spremeni le tisto eno določeno prepričanje v zvezi s točno določenim ravnanjem, pa internalizacija pomeni spremembo celotnega sistema prepričanj in vrednot. Do te celovite spremembe sistema prepričanj pride zaradi specifičnega načina opisovanja sebe in drugih. To je princip personologije.

Naslovnica: Jernej Žumer

kolofon

KATEDRA

Založnik in izdajatelj
Društvo študentov in podiplomcev
Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Zakoniti zastopnik
Peter Vrtič
peter.vrtic@katedra-on.net

Uredništvo
T: 02 234 9100
F: 02 234 9102
info@katedra-on.net
www.katedra-on.net

Odgovorni urednik
Damir Mlakar
damir.mlakar@katedra-on.net

Glavni urednik
Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Izvršna urednica
Daša Purgaj
dasa.purgaj@katedra-on.net

Oblikovanje in prelom
Denis Kebler

Sodelavci
Dr. Vesna Vuk Godina, Dr. Boris Vežjak, Andrej Adam, Dr. Samir Osmančević, Mag. Gorazd Kovačič, Dario Svetej, Januš Rasiewicz, Samo Bohak, Simon Rajbar, Maja Kaučič, Rok Kralj, Matej Klarrič, Jasmina Antonijević, Kristjan Jejčič, Milan Lazarevič, Monika Horvat, Sara Pokeržnik, Aljaž Selinšek, Gregor Lozar, Igor Bašin, Franja Pižmoht, Boris Strmšek, Matjaž Germ, Gregor Kuhar Almir Čatović, Karolina Babič, Miha Andrič, Lili Mihajlovič in Anej Korsika.

Karikature in strip
Jernej Žumer, Urška Babuder

Lektoriranje
Barbara Ojsteršek

Marketing
Bojan Horvat
GSM: 041 980 903
E-mail: info@katedra-on.net

Naklada: 8.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališče uredništva. Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027. Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS

Sizifov boj delavcev

Delavci so nemočni proti krizi. Grozijo jim nova odpuščanja in nadaljnje zmanjšanje njihovih pravic. Velikokrat so kruto postavljeni pred najrazličnejša dejstva: če ne bomo odpustili toliko in toliko delavcev, bo podjetje šlo v stečaj; če bomo povišali vaše (mizerne) plače in obdržali dosedanje pravice, bo strošek proizvodnje predrag in ne bomo konkurenčni ostalim podjetjem. Vedno ena in ista grožnja stečaja in manjše konkurenčnosti. Kako naj se delavci oziroma sindikati borijo proti temu? Gospodarstvo se je globaliziralo in medsebojna konkurenčnost podjetij se je prenesla na ves svet. Kapital ni več ujetnik nacionalnih mej, ampak se lahko razširi na ves svet. Lahko pobegne na Kajmanske otoke ali v drugo davčno oazo. Lahko investira na Kitajskem, kjer se ob slabših delavskih pravicah in nižjih plačah, da ne omenjam ekoloških standardov, stroški proizvodnje bistveno nižji. Ko se bo Kitajska zadosti gospodarsko in družbeno razvila, bo kapital odšel drugam iskat naslednjo žrtev. Kot volk, preoblečen v ovco, bo obiskoval vedno nove dežele in obljubljal razvoj in napredek za blaginjo vseh ljudi. Slednje bo seveda najbolj deležna ekonomsko finančna elita – multinacionalke, lokalni lastniki kapitala, banke, borze in medna-

rodne finančne institucije. Pre-senetljivo, ali pa tudi ne, so to glavni osumljenci za nastanek trenutne krize. Delavci, ki so v času konjunktura le sanjali o delitvi dobička in večjih pravicah, so zagotovo najmanj krivi. Vendar so paradoksalno največje žrtve. Četudi nekaterim bogatašem grozi manjša finančna kriza, marsikateremu delavcu preti eksistenčna kriza. Dandanes je kapital promotor napredka, delavec pa je v službi tega napredka. Eden brez drugega sicer povsem ne moreta, vendar je položaj kapitala napram delavcu zaradi prevladujočih vrednot napredka, ki ga niso nujno deležni vsi, nadrejen in vedno zmagovalen. Morda lahko sindikati dosežejo kakšno bitko, a zmagovalec vojne je vedno kapital. Delavci v tem sistemu vrednot torej bi-jejo Sizifov boj s kapitalom. Zato je nujno potrebna sprememba vrednot. Večji pomen morajo dobiti vrednote solidarnosti in pravičnosti. Le na ta način bodo napredka deležni vsi. Odnos med delavci in kapitalom pa bo postal bolj enakopraven. Zato bi se sindikati po svetu morali združiti in zahtevati takšne vrednote. Ob takšni demonstraciji ljudske moči bi bil tudi kapital nemočen, saj ne bi mogel pobegniti v kakšno državo tretjega sveta in tam še naprej izkoriščati delavce. ■

Aleš Kustec

NAROČILNICA

*Ime: _____
*Priimek: _____
*Naslov: _____
E-pošta: _____
Telefon: _____
Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja vsak drugi ponedeljek v mesecu. Naročnina se plača na transakcijski račun 90672-0000339949 (sklic 00 1122008), odprt pri PBS. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika: Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Razvajeni?

Naročite se.

Naročam se na mesečni časopis Katedra;

5 števil (cena 9 EUR)

10 števil (cena 17 EUR)

20 števil (cena 32 EUR)

Poštšina in DDV sta vključena v ceno.

Katedra, moč besed

Delu čast in oblast!

Prvi maj je prav gotovo praznik, kateremu njegova zgodovina in tradicija dajeta poseben, simboličen pomen. Praznuje se od leta 1890 in je odziv na delavske proteste v Chicagu leta 1886, ki so se sprevrgli v izgrede z več smrtnimi žrtvami in s smrtnimi obsodbami delavcev. Tako praznik simbolizira boj delavstva za pravice, kar mu že od vsega začetka daje močno politično noto, saj je boj za (socialne) pravice delavcev imanentna lastnost leve politične opcije.

GREGOR KUCHAR

Zato ni presenetljivo, da je ta praznik postal nadvse pomemben državni dogodek socialistično deklariranih držav, saj je oblast skušala boj za delavske pravice prikazati kot institucionaliziran del državnega sistema. Temu primerno je bilo tudi praznovanje, kar mnoge še danes navdaja z nostalgijo. Precej drugačen pomen pa je že od nekdanj imel prvi maj za proti-socialistično deklarirane režime in za predstavnike nekaterih drugačnih svetovnih nazorov. Kljub distanciranju od vsega, kar bi spominjalo na komunizem,

onalna stranka. Bil bi politični samomor vsaj načelno ne podpirati pravic delavstva oziroma prebivalstva, torej dobrobiti volivcev. Seveda si različne politične opcije te pravice, predvsem pa način, kako le-te doseči, različno predstavljajo. Zavzemanje SDS-a za pravice delavcev tako sploh ni tako presenetljivo, kot se na prvi pogled morda zdi, je pa presenetljiv način tega zavzemanja, saj podpirajo sindikate pri zahtevah, za katere bi – vsaj za nekatere – ravno iz desnice pričakovali največ kritik.

Podobno tudi opozorila sindikatov vladi – ki sicer velja za levo usmerjeno, da zanemarija socialni dialog, da ji

traj splošnih načel kapitalistične logike, kar zajema tudi predpostavko o zagotavljanju čim bolj ugodnih pogojev za gospodarstvo, pogosto tudi na račun delavcev. V vsakem primeru pa je dejstvo, da s socialno in gospodarsko politiko vlade niso vsi zadovoljni.

V nasprotju z vladnimi strankami zahtevajo sindikati mnogo bolj odločno politiko pri zagotavljanju pravic delavcev in pri pravičnejši porazdelitvi tako dobičkov gospodarske proizvodnje kot tudi pravično porazdelitev bremen krize. Na opozorilnih protestih 14. aprila smo lahko slišali zahteve po novem družbenem redu, ki

ga po besedah Dušana Rebolja, predsednika sindikata KSS Pergam, lahko dosežejo le združeni sindikati. Za tako situacijo – 'mlačnost' levo usmerjene vlade in oster nastop sindikatov – lahko najdemo več razlag. Prav gotovo je lažje nekaj zahtevati, kot pa nekaj tudi uresničiti – zahteve na politiko prihajajo iz vseh smeri in mnoge se med seboj izključujejo. Potem je tu splošen trend gibanja vseh političnih opcij proti sredini z namenom biti sprejemljiv za čim bolj širok krog ljudi. Vsekakor pa ima vlogo pri tem tudi poskus kriminalizacije vsega, kar že samo spominja na komunizem zaradi zločinov socialistično deklariranih držav, kar onemogoča bolj 'levo' usmerjeno politiko. Sporna nikakor ni obsodba totalitarizma in kršenja pravic. Tudi nedoslednost takega sklepanja ni tako pomembna – po tej logiki bi namreč lahko napadali krščanstvo zaradi zločinov inkvizicije, verskih vojn in verske nestrpnosti ali recimo kapitalizem zaradi vseh žrtev kapitalistič-

Podobno tudi opozorila sindikatov vladi – ki sicer velja za levo usmerjeno, da zanemarija socialni dialog, da ji ne uspeva zagotavljati socialnih pravic šibkejših – torej podobno, kot so očitali prejšnji desni vladi – niso tako presenetljiva.

pa se nobena politična opcija ni odpovedala potencialu boja za socialne pravice, saj so vse ciljale na širok del prebivalstva, ki se je identificiral z delavstvom. Tipičen primer so ZDA, kjer so delavski dan premaknili na prvi ponedeljek v septembru, prvi maj pa razglasili za dan prava. Kako pa je z bojem za pravice delavcev danes? Tudi danes nobena politična stranka ne pozablja poudarjati svoje socialne note in zavzemanja za dobrobit in pravice prebivalstva, ne glede na to, ali se uradno deklarira s pridevniki, kot so socialna, ljudska, demokratska, liberalna, krščanska ali naci-

ne uspeva zagotavljati socialnih pravic šibkejših – torej podobno, kot so očitali prejšnji desni vladi – niso tako presenetljiva. Za take razmere se v glavnem navajata dve razlagi. Po eni je pomemben dejavnik ekonomska kriza, ki preprečuje bolj socialno politiko države. Po drugi razlagi pa tudi levo orientirane stranke niso imune na vplive iz gospodarske sfere in se jih povezuje z določenimi deli gospodarstva, katerih interese so primorane zastopati. Temu lahko dodamo, da stranke v vladi veljajo za zmerno levico oziroma levo sredino. Zagovarjajo in izvajajo politiko, ki je zno-

Očita se jim gonjo proti menedžerjem, ki so, kljub črnim ovčam med njimi, za njihovo dobrobit ključni, in opozarja se, da je bančni sistem enostavno treba sanirati, pa naj je to še tako nepravilno.

Foto: Matic Štojs

nih izkoriščanj v 'tretjem svetu' ali zaradi žrtev profitno naravnane zdravstvenega sistema. Bolj pomembna posledica enačenja totalitarnega političnega sistema z nekaterimi drugačnimi, znosnejšimi ureditvami družbe je oženje polja razprave, saj so znotraj 'mainstream' politike vse inovativne, nekoliko bolj socialne ideje praktično stigmatizirane in politika ostaja znotraj polja 'samoumevnega'.

Tako bolj ostre socialne zahteve prihajajo od drugih političnih akterjev, pogosto – kot pri nas – od sindikatov. Seveda ne gre za zahteve po ponovni uvedbi enostranske diktature ali za ukinitve kapitalizma, ampak zgolj za bolj pravično družbo in odpravo nekaterih protislovij kapitalizma, ki so v tej krizi 'priplavali na površje'. Opozarjajo na dvoličnost tržne logike, saj tržna načela preživetja ne veljajo na ravni bank in podjetij – katerim je bila namenjena večina vladnih ukrepov in se jih sanira z davkoplačevalskim denarjem. Za njih načela, ki jih te iste organizacije nadvse rade uporabljajo do delavcev, čeprav zapakirane v floskulo 'fleksibilna delovna sila', ne veljajo. Opozarjajo na protislovnost nagrajevanja, saj se nesramno visoke nagrade menedžerjev opravičuje

z motivacijo in odgovornostjo – čeprav je motivacija za dolgoročno dobro delo več kot vprašljiva, če si nekdo v kratkem času prisvoji sredstva, ki mu omogočajo življenje na veliki nogi tudi v primeru izgube položaja. Seveda tudi o odgovornosti težko govorimo, če lahko nekdo nekaznovano zavozni podjetje in posledično izgubi delo veliko število delavcev. Poudarjajo, da omogočanje čim boljših pogojev za gospodarsko dejavnost ne pomeni nujno tudi večje dobrobiti za delavce, saj zaradi pohlepa ne prihaja niti do pravičnejše delitve dobička niti do večje perspektivnosti podjetij, če se del teh sredstev ne vlaga v posodobitve in razvoj. Konec koncev tudi opozarjajo, da je za funkcioniranje gospodarskega sistema, kakršnega imamo, nujna vsaj zmerna dobrobit delavstva, saj delavci kupujejo produkte in omogočajo preživetje potrošnega modela kapitalizma, ali z besedami Dušana Semoliča, predsednika Zveze svobodnih sindikatov Slovenije: »Žuganje delavcem in napovedovanje slabšanja njihovega položaja je pristajanje na logiko, ki je pripeljala v to krizo.«

Vloga sindikatov nikakor ni zanemarljiva, saj lahko s svojo mobilizacijsko močjo vršijo pritisk na katerokoli vlado, ki bo prisiljena stopiti v dialog. Kot delavske zahteve pa imajo le-te večjo veljavo in jih ni moč ignorirati, kot se recimo ignorira podobne zahteve različnih proti-globalističnih, okoljevarstvenih in levičarskih skupin, ki se jih poskuša diskreditirati z logiko, da gre za kriminalne in parazitske pojave.

Njihov oster nastop postavlja nekatera vprašanja in tudi pomisleke. Marsikdo bo zahteve sindikatov označil kot populistične z očitki, da bi nekatere njihove zahteve ogrozile že tako ne preveč bleščečo konkurenčnost našega gospodarstva, kar bi njihov položaj še poslabšalo. Očita se jim gonjo proti menedžerjem, ki so, kljub črnim ovcam med njimi, za njihovo dobrobit ključni, in opozarja se, da je bančni sistem enostavno treba sanirati, pa naj je to še tako nepravilno. Kljub vsemu pa opozorila Semoliča, da bodo 'dolge roke' kapitala po končani krizi vzpostavile enako izkoriščevalski sistem z enakimi protislovji in z enako razslojeno družbo, opozorila, da na dolgi rok zmagajo interesi kapitala, in opozorila, da bodo mnogi krizo izkoristili za teptanje že pridobljenih pravic, še zdaleč niso iz trte zvita, kar sindikalnemu gibanju daje nesporno legitimnost. ■

(Ne)moč javnosti

Piše: Dario Svetej

Široka javnost je običajno sprecej bolj primitivna, kot si predstavljamo. Propaganda mora biti zato vedno izredno preprosta in ponavljajoča. Na dolgi rok bo na javno mnenje uspešno vplival le tisti, ki je sposoben problem poenostaviti na najbolj preproste fraze in ki ima pogum te fraze na najbolj enostaven način ponavljati v nedogled kljub pripombam intelektualcev ...«

J. Goebbels, minister za propagando tretjega rajha in avtor zgoraj zapisanih besed, se je motil o marsičem, toda nekateri njegovi »nasveti« še danes veljajo za nepresežene. Mojstri oglaševalci, strokovnjaki za (politični) marketing, za stike z javnostmi, za informiranje, medije ipd., bodo že vedeli. »Informacijsko« (beri: propagandno) dobro obdelana javnost (si) pač ne zna zastavljati kočljivih vprašanj, kaj šele da bi bila sposobna misliti s svojo glavo, na reči pogledati z distance ali z drugega zornega kota, kot ji je sugerirano. Ne, mirno pokonzumira še tako prozorno propagandno floskulo, ne da bi sploh trenila. Nevajena kritičnega razmišljanja prej pogoltne, kot sploh prežveči. Laže stigmatizira in obsodi, kot da bi natančno vzela pod drobnogled in (po)dvomila.

Pa saj je bilo zmeraj bolj ali manj enako! Kruha in iger lačne množice so vedno rade sodelovale v spektaklu za množice, ki ga je oblastna elita prirejala le zato, da je laže vladala oziroma da bi sploh lahko vladala. In prav zato je oblast zmeraj rada manipulirala z resnico, s čustvi, ljudmi, usodami ... Kaj bi navsezadnje oblast z razsvetljenimi množicami, s kritično in ozaveščeno javnostjo? Bi jo sploh lahko vodi-

la (za nos)? Pa bog ne daj, da bi bila za vse kriva zgolj oblast! Kaj pa posamezniki, ki sestavljajo to našo ljubo javnost? Mar niso prav posamezniki (ne)moč sleherne javnosti, ljudskih množic? Ali niso množice zmeraj raje padale na propagandne simplifikacije, kot pa denimo na zapletene, z dolgotrajnimi raziskavami podprte strokovne argumentacije? Ali niso bile pri »širokih narodnih masah« zmeraj bolj popularne porumenele dnevne novičke kot pa poglobljene vsebine, ki zahtevajo veliko zbranosti, intelektualne širine? Ali ni bilo pri ljudstvu vedno bolj »in« tisto, o čemer so vsi vedeli vse in še malo več, kot pa tisto, o čemer so bili natanko poučeni le nekateri?

Tudi zaradi tega se mi zdi v teh časih smiselno postaviti predvsem na posameznike, ki navsezadnje sestavljajo sleherno kritično javnost. Če je pri nas včasih kaj veljala le množica (in mediokriteta), posameznik pa se ji je moral le prilagoditi in iz nje s svojimi individualnimi sposobnostmi nikakor ne štrleti, je po moje sedaj že skrajni čas, da končno prične kaj veljati posameznik, z vsemi svojimi kvalitetami vred! Prav posameznik je namreč največje bogastvo sleherne družbe. Kritično misleči posameznik, ki zmora zavrniti propagandne presežke in nebuloze najrazličnejših skupin in korporacij, ki mu želijo krojiti vsakdanje življenje in seveda misliti namesto njega. Ki bo zastrigel z ušesi vselej, ko bo izpostavljen prozornim propagandnim floskulam o krizi, recesiji, najrazličnejših epidemijah in ostalih nevarnostih. Strah je bil namreč od nekdanj nadvse učinkovit motivator ... ■

Predstavniki petih sindikatov so 14.4. na protestni konferenci sprejeli pismo, ki so ga prenesli v Državni zbor.

Položaj delavcev v času krize

V januarski številki Katedre sem navedel naslednje Marxove besede: »Delo proizvaja prečudne stvari za bogatine, toda za delavca proizvaja pomanjkanje. Proizvaja palače, toda za delavce brloge. Proizvaja lepoto, toda za delavca pohabljenost. [...] Proizvaja duha, toda za delavca proizvaja bebvost, kretenstvo.«

ANDREJ ADAM

Kaj hoče Marx reči? Ali to, da so pripadniki delavskega razreda bebvati? Se strinjate s tem opisom? Ali velja tudi danes? Kakorkoli si boste odgovorili na zgornja vprašanja, ne gre pozabiti, da je Marx v tem istem delavskem razredu videl gonilno silo spremembe. Tako nekje pravi, da sploh ni toliko pomembno, kaj mislimo o delavskem razredu, še več, sprva celo ni pomembno, kaj ta razred mislili sam o sebi. Edino pomembno je, kaj delavski razred je in kaj je njegova zgodovinska funkcija oziroma naloga. In naloga mu je predpisana z njegovim položajem. Kaj hoče Marx reči? Ali to, da se lahko delavec spremeni in preneha biti bebec? Se s tem strinjate? Ali mislite, da je to danes mogoče? Kakorkoli si boste odgovorili na zgornja vprašanja, ne pozabite, da

bi naj bil po Marxovem prepričanju položaj delavskega razreda tisti, ki določa njegovo zavest. Pomanjkanje, življenje v brlogih, pohabljenost, kretenstvo in druge »filmske« danosti bi naj privedle do zavedanja tega položaja in posledično do korenite spremembe družbenega in ekonomskega reda. Navsezadnje, kdo pa hoče živeti v pomanjkanju in v brlogih? Kdo hoče biti pohabljeni kreten?

Ali kot pravi Peter Singer (v slavni knjižici Marx – Zelo kratek uvod): Če želimo razrešiti zgornja, recimo jim filozofska oziroma teoretična

vprašanja, ni dovolj le miselni napor, nekaj bi morali narediti tudi v praksi. Marxovo reklo o enotnosti teorije in prakse namreč ne pomeni nič drugega kakor to, da ključna politična vprašanja človekovega bivanja niso rešljiva le v teoriji, ampak v praksi. Če hočemo nanje ustrezno odgovoriti, moramo spremeniti svet. Ja, boste rekli, toda kdo bo danes spreminjal svet! Odgovor je preprost: Vi, če niste bebc. Kajti kaj drugega so ljudje, ki iz dneva v dan gledajo, kako banke reprogramirajo kredite, s katerimi si posamezniki prisvajajo lastnino ravno teh, ki to gledajo, in za nameček še z njihovim denarjem? Kaj neki drugega so ljudje, ki se iz podjetja vračajo z delavsko knjižico v žepu; in to iz podjetja, ki so ga najprej sami ustvarili, ga nato v navalu neo-pomladnega besnila podarili peščici gospodarjev in se na koncu pustili nagnati? Kaj neki so ljudje, ki ne

premorejo niti toliko srčnosti, zaupanja in samospoštovanja, da bi rekli: »To pa ne! To je vendar naše, tukaj smo pustili svoje življenje; skupaj in z malo dobre volje bomo vendar zmogli!« Kaj neki so ljudje, ki namesto da bi se zanimali za svoje vitalne interese, ustanavljali izobraževalna društva, časopise, radijske oddaje in internetne strani porabljajo čas za listanje po množici brezplačnikov, neskončno visenje po lokalih, pretepanje žena in vseh drugih drugače mislečih, cmerjenje pred kamerami drugorazrednih novinarjev, gledanje mehiških nadaljevanj, Trenj, Piramide in podobnih cvetov televizijske produkcije? Kaj neki so ljudje, ki namesto branja in drugih sorodnih dejavnosti, zaradi katerih bi jim možgani rekli HVALA, s samimi sabo materializirajo medijsko podobo bebca ali putke tutke, ki – kadar slučajno ne pojeta ali plešeta z zvezdami – vpijeta v javnosti in tekmujeta v vseh možnih načinih ogabnega vedenja (če gre zanj) oziroma ponosno prodajata svoje podhranjeno telo (če gre zanjo)? Tako torej, moj delavski razred! Zdi se, da je nekomu v interesu, da bomo še naprej proizvodili prečudne stvari za bogatine in zase pomanjkanje. Da bomo še naprej proizvodili lepoto in se zraven pohabljali; proizvodili duha, a sami ostajali bebvati – tako bebvati, da ne bomo več znali izpeljati sklepa niti dejstva, da so sedaj, v času finančne in gospodarske krize – na planetu, ki šteje kakšnih 7 milijard ljudi –, države razdelile finančnim institucijam in drugim servisom kapitala vsaj 1500 milijard dolarjev večinoma našega denarja. Tisoč petsto milijard! Sami pa smo postali socialni problem s praznimi žepi, lačnimi otroki, brezplačniki v poštnem nabiralniku, sovraštvom do sosedov, tujcev in vsega, kar zna šteti do deset. A to še ni vse. Višek kretenstva je, da moramo državi, ki smo jo pomagali zgraditi, dokazati, da smo res socialni problem – da smo res kreteni.

Za konec morda naslednje. Če obstajajo poleg Zemlje še drugi planeti z inteligentnimi bitji, kaj neki si mislijo o nas? Da vse to ne more biti resnično, da Leteči cirkus Montya Pytona snema nov film? ■

Višek kretenstva je, da moramo državi, ki smo jo pomagali zgraditi, dokazati, da smo res socialni problem – da smo res kreteni.

Demonstracije so (ne)učinkovite

Demonstracije so delavcem omogočile, da so se uprli bogatašem in izkopal iz bede. Danes pa se vse bolj zdijo način, na katerega se ljudstvo upira vsemu po vrsti. Morda so celo izgubile svoj pravi pomen in tiste, ki opozarjajo na resne probleme, sploh ne pridejo več do izraza.

TINA BAŠTEVC

Demonstracije so se množično pojavile po industrijski revoluciji, ko so postale orodje izsiljevanja nižjih slojev. Ta je z zavračanjem dela, torej ustvarjanjem izgub kapitalistov, pridobil pravice in več svobode. V primerjavi z njimi pa so današnje demonstracije razvodenele, izgubile so svojo ostrino, postale simbolična dejanja.

Skoraj večina Zemljanov ima legalno pravico, da prireja shode in na njih sporoča svoje nestrinjanje in nezadovoljstvo z dogajanjem v družbi. Najpogosteje smo priča trem vrstam shodov. Na ravni globalne družbe ljudje demonstrirajo proti vodilnim političnim ideologijam, sistemom in gospodarski politiki velesil. Na državni ali še nižje lokalni ravni se ljudje upirajo in na shodih izkazujejo nestrinjanje s posegi v svoje bivalno okolje, ki naj bi vplivali na slabšo kvaliteto njihovih življenj. Tretji shodi, ki se v tem času dogajajo na obeh ravneh, pa so demonstracije delavcev.

Velikim demonstracijam, ki presejajo nivo države ali določene regije, smo najpogosteje priča ob srečanjih pomembnih državnih voditeljev ali zasedanjih institucij, ki imajo v rokah močne mehanizme, s katerimi lahko krojijo usodo celega sveta. Mesta, ki gostijo srečanja, se na demonstracije pripravljajo z enako vnemo kot na zapovedan protokol. Tovrstni shodi načeloma potekajo mirno, a izgredi niso izključeni. Tako se je ob vrhu zveze Nato v Strasbourgu, Kehl in Baden-Badnu v začetku aprila letos zbralo okrog 20.000 protestnikov. Shodi so bili usmerjeni proti domnevno »mednarodno-pravno spornim dejanjem zveze Nato« in »vojnam, ki jih poganjajo gospodarski interesi«. Skoraj vzporedno z vrhom Nata je v Londonu potekalo zasedanje skupine G20, ki se je sestala, da sprejme ukrepe,

ki bi svetovno gospodarstvo rešili iz recesije. Tako vrh Nata kot srečanje G20 sta minila brez posebnosti. Visoki predstavniki, politiki, vojaki, gospodarstveniki in drugi pomembneži današnjega časa so sestankovali, podajali mnenja in izjave ter ob koncu zapisali sklepe, ugotovitve in dogovore, ki bi naj bili smernice delovanja v bližnji prihodnosti. Demonstracije so žal terjale tudi smrtno žrtev, a nenazadnje so se protestniki mirno razšli. Koliko so s svojimi shodi vplivali na odločitve »gospodov«, pa je drugo vprašanje.

Pri vplivanju na odločitve so veliko bolj uspešni protestniki na državnem in lokalnem nivoju. Lahko bi

rekli, da so Slovenci pri ustanavljanju civilnih iniciativ pravi umetniki svojega posla. Organizirajo jih že skoraj v vsaki vasi. Kakor hitro se pojavi nekdo, ki ima idejo o gradnji zbirališča odpadkov, zavetišča za živali, materinskega doma, komune za odvisnike, mlinov na veter ali samo vodne črpalke, se sovaščani hitro organizirajo v civilno iniciativo in nasprotujejo njegovi nameri. Razlogi so različni, vse od hrupa, uničenja zdravega življenjskega okolja, posledic v obliki tistih po Černobilu, slabega vzora njihovim otrokom in še mnogih, ki si jih pogosto sploh ne moremo predstavljati. Kaj je možno in kaj ne, je zagotovo stvar, ki jo mo-

Položaj delavcev postaja mizeren v pravem pomenu besede. Razlike med kapitalisti in brezposelnimi delavci so vse večje, prvi so zmeraj bolj siti, drugi zmeraj bolj lačni. Upanje, da bodo demonstracije rešile spopad med njimi, je vse manjše. Morda nas čaka prevrat.

Evrodemonstracije 5. aprila letos v Ljubljani.

Vir: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije

rajo preučiti strokovnjaki in povedati, ali je nasprotovanje iniciative upravičeno ali ne. In pri nas se pogosto zgodi, da ni, a ljudstvo vseeno doseže svoje.

Glede demonstracij so delavci bolj ali manj nesrečna skupina. Prva značilnost njihovih shodov je pogostost, ki se je v zadnjih nekaj mesecih bistveno povečala. Druga prepoznavnost je, da gredo na ulice z jasno postavljenimi zahtevami, ki zmeraj težijo k boljšim pogojem za delo in višjim plačilom. In kot tretja pomembna, da se morajo o svojih zahtevah zmeraj pogajati, popuščati in zadovoljiti z dobljenim. Časi zanje res niso rožnati.

Vedno več jih mora zapustiti svoja delovna mesta, ki so zaradi zaprtja tovarn tudi popolnoma ukinjena. Mnogi še zmeraj vsak dan odhajajo na delo, a so zanj tako slabo plačani, da nimajo denarja niti za preživetje. Položaj delavcev postaja mizeren v pravem pomenu besede. Razlike med kapitalisti in brezposelnimi delavci so vse večje, prvi so zmeraj bolj siti, drugi zmeraj bolj lačni. Upanje, da bodo demonstracije rešile spopad med njimi, je vse manjše. Morda nas čaka prevrat.

Ko se zamislimo, ugotovimo, da so današnje politične scene neverjetno podobne preteklim. Revolucionarji so množicam obljubljali boljši jutri, jih izkoristili za odstranitev aktualnih oblastnikov in stopili na piedestal. Nato pa jim v vsem svojem sijaju zavlادali in si sami ustvarili sistem, ki jih je ščitil pred nekdanjimi »solakotniki«.

Kako bedno življenje mora doleteti trume delavcev, da bodo demonstrirali tako, da bogataši ne bodo več imeli izbire in se bodo vdali, delavcem vrnili dostojnost, pravice in jih zadovoljivo plačali? Morda so vse pravice do izražanja nestrinjanja in nezadovoljstva pripeljale tako daleč, da ne znamo več videti, kdaj je ljudem res skrajno hudo, da ne zmorejo več in gredo na ulice. In morda ni daleč dan, ko se bomo vrnili na točko nič, ko bo zadnjemu rezkarju odklenkalo, ko bo dvignil kladivo in šel na cesto. Da bi »gospodje« le bili sposobni videti in ne le gledati!

Delavske pravice v krizi

Mag. Dušan Semolič, po izobrazbi pravnik, je bolj znan kot borec za delavske pravice. Od leta 1991 je predsednik največjega slovenskega sindikata, Zveze svobodnih sindikatov Slovenije, z več kot 300 tisoč člani. Od leta 1999 pa je tudi član izvršnega odbora Evropske konfederacije sindikatov.

ALEŠ KUSTEC

Ali je 1. maj v krizi zaradi gospodarske krize?

Prvi maj je praznik, ki je preživel že dve svetovni vojni ter razpad držav in različnih ideologij. Je zelo trdoživ praznik, in to predvsem zaradi vrednot, ki jih vsebuje. To so vrednote, povezane z delom ter s spoštovanjem delavk in delavcev. Res pa je, da vsaki čas glede na tedanje razmere nekaj dodaja ali pa jemlje. Dandanes je to še vedno zelo pomemben praznik. Se je pa tokrat bolj kot njegovo praznovanje postavljalo v ospredje manifestacije in proteste delavk in delavcev nad razmerami, v katerih smo se znašli.

Ali se od osamosvojitve v Sloveniji delavske pravice izboljšujejo ali slabšajo?

Tukaj je možnih več odgovorov. Če gledamo normativno, so se mnoge pravice na papirju zmanjšale. V mislih imam pravice, povezane z delovnim mestom in položajem delodajalcev oziroma lastnikov kapitala. Njihov položaj in s tem moč kapitala sta se v Sloveniji nesporno povečevala. To je posledica tega, da je kapitalu v političnih strukturah uspelo zagotoviti močnejšo pozicijo. To žal ni nič nenavadnega, saj je tudi drugod v svetu kapital pri tem uspešnejši. To se kaže na različnih področjih, med drugim v bruto domačem proizvodu, kjer že nekaj let močno raste delež dobička, zmanjšuje se pa delež plač, kar na najbolj simbolični ravni razgali trend položaja delavcev pri nas.

Kaj je bil največji dosežek sindikatov v tem obdobju?

Nekatere pravice je sindikatom uspelo ohraniti, in to kljub določenim poskusom, da bi se odpravile ali pa močno zmanjšale. Recimo pravice, povezane z pokojninami. Konec 90. let prejšnjega stoletja je bila naša vlada pod zelo velikim pritiskom Mednarodnega monetarnega sklada in Svetovne banke.

To so bili čikaški dečki iz Friedmanove šole, ki so zelo agresivno zahtevali privatizacijo pokojninskega sistema in podaljšanje starosti upokojitve na 65 let. Kot vemo, so v času Pinocheta v Čilu uspeli in so to kot čisto zlato prodajali tudi v Evropi, vendar ne v razvitem delu Evropske unije temveč v državah tranzicije. Večinoma so uspeli. Sindikati v Sloveniji smo se temu izrecno uprli, kljub temu da je vlada takrat stala za tem projektom. Prišlo je do prvih velikih demonstracij v Sloveniji leta 1998. Uspelo nam je preprečiti namesto popolne privatizacije pokojninskega sistema ter ohraniti načelo medgeneracijske solidarnosti, tako imenovani Bismarckov model, ki je prevladujoč v Zahodni Evropi. To je že eden takih pomembnejših uspehov sindikatov, ko nam je uspelo preprečiti zmanjševanje nekaterih pravic.

Kriza bo ne glede na to, da so delavci zanjo najmanj odgovorni, najbolj prizadela prav njih. Sindikati so ob tem dejstvu verjetno nemočni?

Jaz glede krize vedno opozorim na njen vzrok, ker če se zapodimo v posledice in nismo razumeli njenih vzrokov, potem se lahko dela nadaljnje napake. Vzrok te krize leži v požrešnosti in pogoltnosti ter nekaterih vrednotah, ki so bile do sedaj prevladujoče. Te vrednote so bile podrejene temu, da je vse podvrženo kapitalu in dobičku. To ponazarja logika, da je tisto, kar je dobro za kapital, dobro tudi za ljudi. To je pomenilo povečevanje vloge trga ter svetovnih bančnih in finančnih institucij. Temu se je praktično vse podrejalo. Iz tega sveta vrednot torej izvirajo vzroki te krize. Ne gre za to, da je nekaj pokvarjenih ljudi na Wall Streetu špekuliralo in izvajalo finančni inženiring, da bi na lahkoten način obogateli. Če bi bilo to značilno samo za nekaj ljudi na Wall Streetu, bi jih pozaprl in bi bilo konec. Ne, ta virus je bil

in je še prisoten v celem svetu, tudi v Sloveniji.

Kako ste zadovoljni z dosedanjimi vladnimi ukrepi glede krize?

Naš očitek tej vladi je, da je s prvima dvema skupinama ukrepov pravzaprav pomagala predvsem povzročiteljem te krize. Največjim žrtvam, delavkam in delavcem, pa ni zadosti pomagala. Za reševanje finančnih institucij se je tako v Sloveniji kot v Evropi hitro našel denar, pa čeprav je šlo za milijone evrov. Sploh ni bilo dileme. Medtem ko pa je pri delavskih in socialnih pravicah praviloma vedno izgovor, da ni denarja. To je ilustrativno tudi pri tej nagradi milijon evrov nekdanjemu predsedniku uprave Nove ljubljanske banke. Nihče ni rekel, da ni denarja. Temveč se je reklo, da to ni moralno zaradi krize. Denar je žal vedno na voljo pri teh gospodih, medtem ko se pri delavskih pravicah vedno reče, da ni denarja. To je absurd te krize. Tudi predsednik vlade je z tako lahkoto rekel, da so nujne reforme, ki bodo težke, in bodo seveda najbolj prizadele delavke in delavce. Napaka! To je možno, samo če ostanemo v svetu starih vrednot. Če pa želimo nove vrednote, potem morajo ukrepi prizadeti tiste, ki so to krizo povzročili, to je lastnike kapitala. Katere so te nove vrednote? Ker mislim, da je vedno treba dati alternativo. To je skrb in občutljivost za blaginjo vseh ljudi. To ni tako zelo visoka fraza. Tako bi tudi v podjetjih lastniki kapitala morali razmišljati, kaj narediti, da bi vsi zaposleni ne glede na to, kaj delajo, živeli bolje. Isto logiko je treba razširiti na vse prebivalce. Naslednja pomembna vrednota je solidarnost. Do sedaj so žal bili revni solidarni do bogatih, saj se je zgodilo prelivanje bogastva. Vendar sedaj moramo to solidarnost postaviti v neki normalen okvir. Sem spada tudi medgeneracijska solidarnost. Cel sistem je bil grajen na predpostavki, da smo vsi supermani. In če kdo ni bil superman, je bil sam kriv. Bistvo socialne države pa je, da ne moremo biti vsi večno mladi, sposobni in zdravi. Naslednja vrednota je družbena odgovornost kapitala. To pomeni, da se lastnik kapitala ne peha samo za dobički, ter da je to glavni kriterij za uspešnost, ampak da se vedno tudi vpraša, kako živijo delavke in delavci, in kaj lahko on naredi, da bi živeli bolje. Tako lahko prihaja do

normalnega prerazporejanja dobička tudi v prid delavk in delavcem. Seveda je pomembno, da je družba tudi gospodarsko uspešna, a je to dosegljivo tudi s temi vrednotami, o katerih sedaj govorim. Potem občutljivost za starejše ljudi, ki so v pokoju, pa občutljivost za bolne ljudi. Zaradi tega je napovedovanje, da bodo ti ukrepi prizadeli te skupine ljudi, napaka. Nasprotno, sedaj je treba iti v reforme, ki bodo v skladu s temi vrednotami pomagale največji žrtvi tega sistema.

Torej je treba krepiti socialno državo.

Točno tako. Treba je krepiti institucijo socialne države tudi kot pot, da pridemo iz te krize. To je za nekatere absurd. Ampak natanko za to gre. Ta miselni premik se mora zgoditi. Enako velja za dobičke. Spomnim se, kako smo se z dosedanjimi delodajalci prepirali, ker smo pri dobičkih želeli delavske plače vezati na rast produktivnosti. Le 20 odstotkov ugotovljene stopnje produktivnosti bi bilo namenjene za delavske plače. To bi bila pot, s katero bi lahko v Sloveniji prišli na raven evropskih delavskih plač. Pa so nam dokazovali, da se bo svet sesul, če se to zgodi. Zdaj ko so milijoni izpuhteli na kapitalistih trgih, pa je to normalno. Ravno zato mi v krizi predlagamo korenit zasuk glede delitve dobičkov. Ti namreč niso rezultat samo sposobnega menedžerja in lastnikov kapitala, temveč nesporno tudi dela delavk in delavcev. Predlagamo, da eno tretjino dobička dobijo delavci. Ena tretjina naj gre v razvoj. Preostalo tretjino pa naj dobijo lastniki kapitala. To je naš odgovor, kako na področju dobičkov priti iz krize.

Pa so menedžerji v današnjem času bolj zaščiteni kot delavci?

Menedžerji so definitivno bolj zaščiteni. Delavec ima do milimetra natančno napisano, koliko lahko največ zasluži, pa še tega vedno ne dobi. Pri plačah menedžerjev pa vlada samopostrežba. No pri samopostrežbi imaš na koncu vsaj še blagajno, tukaj pa niti blagajne ni na koncu. Z novimi vrednotami, o katerih sem govoril, bi morali to spremeniti.

Je vlada pripravljena zakonsko implementirati vrednote, o katerih govorite? Ali pa jih boste morali

sindikati sami uvesti?

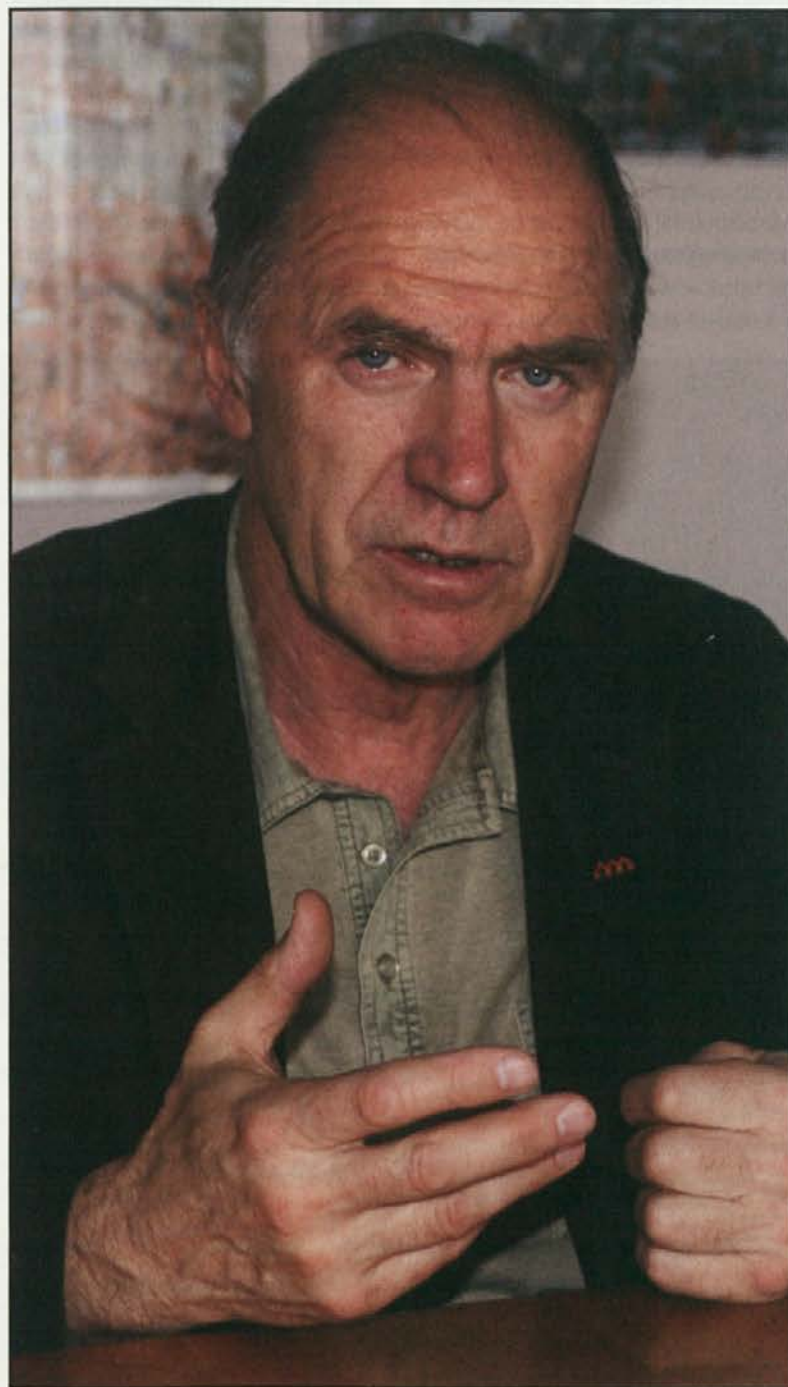
Vsakdo v tem sistemu mora opraviti svojo vlogo. Ne morejo sindikati opraviti tistega, kar mora opraviti država, vlada in parlament. Žal ali pa k sreči. Mislimo pa, da bi vlada v teh premikih zagotovo morala storiti več, kot je do sedaj, predvsem v prid delavk in delavcem. To je v tem trenutku naš glavni očitek vladi. Naslednji očitek je, da ni izkoristila tistega, kar bi morala biti velika prednost Slovenije. To je prednost, ki jo imajo zlasti v severnoevropskih državah. Tako imenovano socialno partnerstvo, ki jim bo pomagalo pri premagovanju krize. Največ težav imamo vedno s politiki prvo leto. Tudi s prejšnjo vlado je bilo tako in s preostalimi za nazaj ravno tako. Ker so politiki čisto navadni ljudje, postanejo v prvem letu po izvolitvi evforično razpoloženi z mislijo: »Dobili smo mandat. Mi smo zmagovalci.« Od njih pa se pričakuje, da bodo na vsa vprašanja dali prave odgovore. Mislim, da je to zelo napačen pristop, ki pa je žal povezan z volitvami. Po naših izkušnjah se politiki potem, ko spoznajo, da so sicer res dobili mandat, vendar niso dobili mandata nad pametjo, malo umirijo. Pamet je k sreči kar lepo razdeljena. In potem spoznajo, da je vredno sodelovati s socialnimi partnerji, sindikati, delodajalci in drugimi deli civilne družbe. Ta dialog resda ni tako enostaven, idiličen, tu ni neke romantike, vendar na daljši rok daje boljše rezultate kot pa izvajanje nasilja nad interesi, ki so objektivno konfliktni v vsaki družbi. Zato upam, da bo tudi pri tej vladi nastopila streznitev. Mi do sedaj s socialnim dialogom nismo bili zadovoljni. Izjemi sta, moram biti korekten, zadnji dve seji ekonomsko socialnega sveta, ki sta izzveneli tako, kot si mi želimo. To pomeni, da smo se o predvidenih ukrepih začeli pogovarjati skupaj vlada, delodajalci in sindikati. Če se bo tako nadaljevalo, bo to prava pot. Namreč v življenju je vedno več poti do želenih ciljev. Jaz pravim, da se najmanj dve poti ponujata sami po sebi. Prva pot je pot socialnega dialoga in za to pot smo mi. Tudi v večini evropskih držav je dokazljivo to najboljša pot. Ampak za to morajo biti pripravljeni vsi partnerji, in to ne samo verbalno. Ne šteje, če si prijazen do sindikatov. To ni kriterij. Kriterij je, ali nas slišijo in ali nas uslišijo. Torej, ali se v nekaterih problemih, vprašanih približajo tudi rešitvam, ki jih ponujajo sindikati. Pri čemer si ne domišljam, da imamo mi vedno najboljše rešitve, da ne bo nesporazuma. Ampak vendarle mnoge stvari mi vidi-

mo drugače. In pametna, trezna vlada bi se znala približati nekaterim našim pogledom. To je torej pot, za katero smo mi. Vendar moramo biti sindikati pripravljeni tudi na drugo pot. To je pot, ki ignorira socialni dialog. To je pot konfliktov in konfrontacij. Vendar pa pot, po kateri bomo šli, izbirajo politiki in ne sindikati.

Je subvencioniranje skrajšanega delovnega časa prineslo pričakovane dosežke? Finančni minister trdi, da je bilo zaradi tega ukrepa

rešenih med 7 in 45 tisoč delovnih mest.

Jaz si ne upam reči, koliko delovnih mest je bilo rešenih. Zagotovo je bil sam ukrep kot ideja deležen tudi podpore sindikatov. Prav je, da vlada priskoči na pomoč. Tako kot pomaga bankam, ki so mimogrede že v državnem socializmu, medtem ko so delavci še vedno v liberalnem kapitalizmu, kar je defekt tega sistema. Ti gospodje so poskrbeli zase z instrumenti državnega socializma in država jim je pri tem brez velikih zadržkov tudi poma-

Cel sistem je bil grajen na predpostavki, da smo vsi supermani. In če kdo ni bil superman, je bil sam kriv. Bistvo socialne države pa je, da ne moremo biti vsi večno mladi, sposobni in zdravi.

gala. Kje je bistvo problema pri tem subvencioniranju? V nekaterih podjetjih se je resda ne po krivdi delodajalcev zgodilo skrajševanje delovnega časa. Vendar imamo zdajle dvoje vrst težav glede podjetij. Prva težava je resda povezana s krizo, ko ne moremo očitati delodajalcu, da slabo dela. To velja za tista podjetja, ki so vpeta v mreže in sisteme drugih podjetij. Nimajo svojih raziskovalnih inštitucij in tudi prodajne mreže ne. Delajo za točno določene partnerje. In če ta zmanjša proizvodnjo za 30 odstotkov, je lahko menedžment zlat, pa ne bi mogel ničesar narediti. Takšnim podjetjem je treba pomagati. Imamo pa druga podjetja, ki jih je v Sloveniji kar veliko in v katerih se menedžerji skrivajo za to krizo. Ta podjetja so propadla, vendar to nima zveze z krizo. Ta jim pride prav zgolj kot alibi. To so podjetja, ki so in še prihajajo v stečaj zaradi »povampirjenosti« pri lastninjenju ter zaradi izrazito nesposobnih menedžerjev, ki so sposobni edino za to, da znajo metati delavce na cesto in v kratkem času zaslužiti veliko denarja za svoje dobro. Za podjetja, ki imajo res težave zaradi krize, smo bili zainteresirani, da se jim pomaga, vendar ob pogoju, da se zaščiti delavske plače. Namreč ko so znižali delovni čas s 40 na 36 ur, so delodajalci praviloma začeli zniževati tudi plače za deset odstotkov. Po njihovi logiki je deset odstotkov manj ur deset odstotkov nižja plača. S tem so ustrahovali delavce. Marsikateri delavci so to sprejeli, ker se je nanje pritiskalo z možnostjo, da gredo na zavod za zaposlovanje. Vendar pa ena desetina manj pri delavski plači 440 evrov pomeni 44 evrov. In kreditov nimajo samo bogati menedžerji. Tudi delavci imajo namreč hipotekarne kredite za stanovanja, ki jih morajo plačevati. Za njih je to grožnja, da bodo eksistenčno padli v strahovito revščino. Jaz se nikoli ne bojim za te velike bogate ljudi, o katerih zdaj vsi pišejo. Nihče od njih ne bo šel na zavod. Ne bodo lačni. Iz krize bodo prišli še večji gospodje, kot so bili pred njo. Garantirano. Ta ideja torej ni bila slaba, ampak pod kakšnimi pogoji, je vprašanje. Zakon namreč postavlja tri pogoje, s katerimi smo se tudi mi strinjali. Da se v teh podjetjih ne smejo zgoditi odpuščanja, da delodajalci ne smejo dobiti posebnih nagrad in da ne sme biti nadur. To je v redu, vendar manjka četrti pogoj. Glede tega pa nas vlada ni poslušala. To je pogoj, da v teh podjetjih ne sme priti do zniževanja osnovnih plač. Ker pa tega pogoja ni bilo, so se v podjetjih med sabo začeli kregati sindikati in de-

lodajalci. Ponekod so bili bolj uspešni eni, ponekod drugi; odvisno od moči in groženj. Tukaj je naredila vlada prvo napako, ker nas ni poslušala. Zaradi tega smo izvedli tudi prve manjše demonstracije pred parlamentom, s katerimi smo želeli opozoriti poslance, da naj ne sprejmejo tega zakona. Seveda nas niso poslušali. V realizaciji zakona bi bilo mnogo bolje, če bi prisluhnili sindikatom.

Kljub vladnim ukrepom je UMAR napovedal, da se bo do konca leta število brezposelnih povečalo za dodatnih 30 tisoč ljudi. Si bodo ti ljudje lahko našli novo zaposlitev ali pa bodo obstali na zavodu?

Nekaj delavk in delavcev bo verjetno našlo kakšno delo. Vendar sem pri tej napovedi previden. Ko se zapirajo tovarne, ko ni novih delovnih mest, zlasti glede na izobrazbo in delovne izkušnje teh ljudi, je prognoza zelo negotova. Zaradi tega tudi naš očitek vladi, da je storila premalo v obrambo podjetij. Vlada se ne sme ukvarjati samo s sistemskimi problemi. Tako kot je Merklova šla v Opel in se borila za to, da Opel ne bi propadel, bi jaz od naših politikov tudi pričakoval, da pogosteje gredo v nekatera podjetja in se borijo, da ta ne bi propadla. Žal so medtem nekatera podjetja že propadla. Industrija Usnje Vrhnika je že tako podjetje in še bi lahko našteval. Podjetja niso sestavljena iz legokock. Danes ji sestaviš, jutri jih razstaviš in potem spet sestaviš. Uspešna podjetja morajo imeti dušo. To pomeni, da mora v podjetju več generacij delavk in delavcev delati, da ga lahko obogati s svojim znanjem in izkušnjami. Politiki so premalo storili za ohranitev nekaterih podjetij. Prelahkotno se je dvignilo roke in trdilo, do so to vreče brez dna.

Ampak kaj storiti s podjetji, kakršno je npr. Mura?

Ali ste prepričani, da je Mura res tako slabo podjetje? Postaviti si je treba drugačno vprašanje. Ali so Muro res vedno vodili najbolj sposobni menedžerji? Kajti Mura je glede na velikost največje tekstilno podjetje v Evropi. Zato bi jo morali voditi po evropskih merilih najboljši menedžerji. Menedžerji se ne bi smeli na začetku takoj ukvarjati z reorganizacijo in odpuščanjem temveč v prvi vrsti s tem, kje dobiti posle, kako priti do proizvodov z višjo dodano vrednostjo, ki bi se boljše prodajali in bi potem delavci imeli večje plače. S temi vprašanji pa se žal kar nekaj menedžerjev ni ukvarjalo. Vedno so začeli z reorganizacijo, ki

pa prinaša negotovost in odpuščanje. Ampak to ni perspektiva. Zaradi tega pravim, da se pri teh podjetjih prehitro sprejme logika, da se slabo dela. Vendar se zagotovo ne dela slabo zaradi delavk in delavcev.

Kakšna pa je situacija z mladimi na trgu dela?

Mladi so v bistvu prva največja žrtev te krize. Ko se je kriza pojavila, so podjetja najprej odpuščala delavke in delavce, ki so delali za določen čas. Med temi pa prevladujejo prav mladi ljudje. Ti večinoma delajo za določen čas ali po avtorskih pogodbah ali pa jih izsilijo v samozaposlitev. Približno 70 odstotkov vseh zaposlitev na leto v Sloveniji je za določen čas. Problem pri mladih ljudi je tudi ta, da ko gredo na zavod, nimajo nadomestil. Že tako je njihov položaj krivičen, ker ne morejo dobiti kreditov za reševanje stanovanjskih problemov. Tudi njihova usoda kot delavca je zelo negotova. Danes si,

jutri te lahko ni več. Naša zahteva je, da mora vlada uvesti nekatere sistemske ukrepe, ki bi ta trend spremenili. Torej, da se mlademu človeku vendarle omogoči realna perspektiva, da če si želi, in večina mladih si želi, delo za nedoločen čas. Vendar je premalo tukaj moralizirati, ker delo dajejo delodajalci. Oni pa nikoli ne dajejo dela za nedoločen čas zaradi nekakšnega moraliziranja, temveč zaradi svojega interesa. Zato mora vlada ustvariti sistem, v katerem bodo delodajalci zainteresirani za zaposlovanje za nedoločen čas. Mi smo že prejšnji vladi predlagali močno znižanje davkov in prispevkov, če bi podjetje zaposlovalo mlade za nedoločen čas, ker edino to delodajalci razumejo. Žal to ni bilo realizirano. Mislim, da je to treba narediti. Prvič zaradi mladih, vendar pa se zadeva navezuje tudi na starejše. Naši sistemi socialnih blagajn imajo namreč sistem medgeneracijske solidarnosti. Pokojninski sistem lahko normalno funkci-

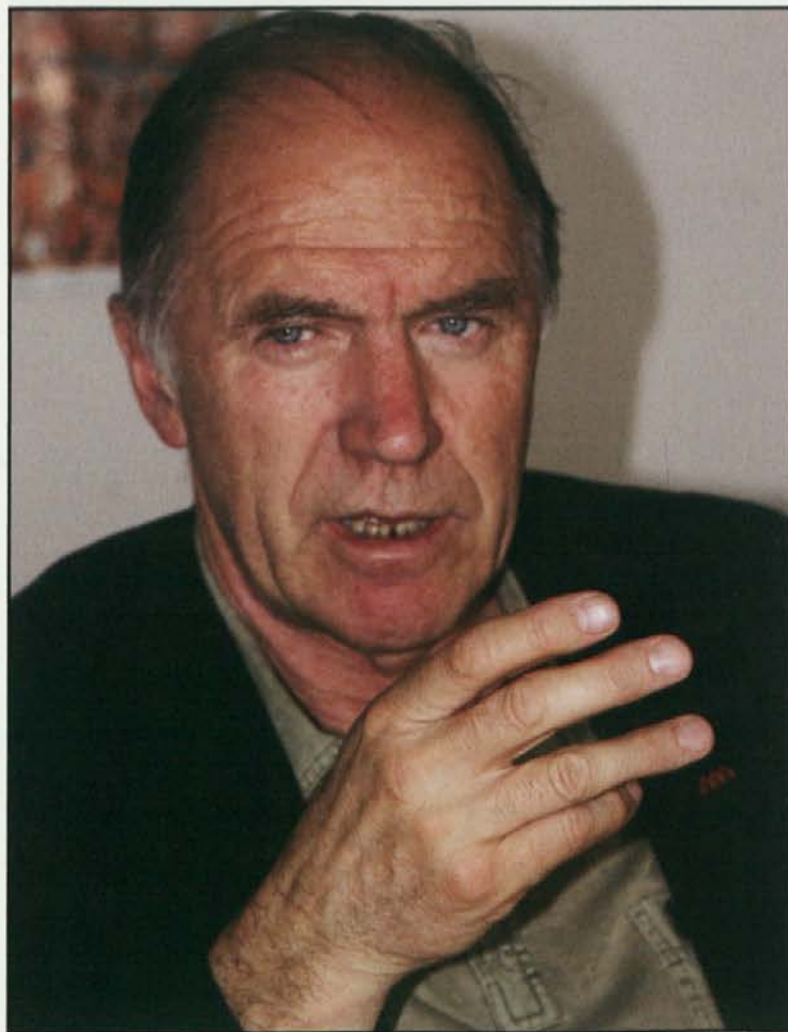
onira, samo če imajo mladi delo. Kajti če mladi ne bodo imeli dela, se bo sistem zalomil. Tukaj smo generacije med sabo povezane.

Ali ne bodo zaradi vladnega predloga o dvigu starosti za upokojitev na 65 let mladi še težje dobili delo, hkrati pa bodo delavci v določenih industrijskih panogah morali izžeti delati še več let?

Treba je biti korekten. To ni bil predlog vlade, ampak je to nakazal minister Gaspari, tako da ima vlada tukaj kar nekaj manevrskega prostora, da se umakne. Čeprav je minister zagotovo del vlade. Mi temu nasprotujemo iz naslednjih razlogov. Že sedaj so ljudje, ki so začeli delati v industriji pri svojih 18 ali 20 letih, fizično in psihično zgarani, zato komaj dočakajo sedanje pogoje za upokojitev. Če bi podaljšali starost za upokojitev, bi to pomenilo več bolniških dni ter invalidskih upokojitev. Več ljudi pa bi tudi bilo brez dela, kajti takšnih delovnih mest delodajalci v industriji in tudi drugje nimajo. To je zelo nevaren predlog. Hkrati pa imamo mlade, ki bi radi delali, pa ne morejo delati. To je absurd, na katerega mi opozarjamo. Mislim, da je sedanji sistem, kakršen je, dober sistem. Upošteva tistega, ki začne delati pri 18 letih, saj ko izpolni 40 let delovne dobe, praktično lahko gre v pokoj. Tistim, ki pa smo imeli to srečo, da smo študirali in smo diplomirali pri recimo 25 letih, pa se po 40. letih dela, če se seveda ne pojavijo kakšne zdravstvene težave, izide teh 65 let. Torej je sedanji sistem bolj prijazen. Stimulira, da tisti, ki ima pogoje, naj dela naprej, tisti, ki pa tega ne more, ne sme biti kaznovan. Če pa bi šli na sistem upokojevanja pri 65 letih, to ne bi bilo pravično, saj bi to mejo težje dosegli tisti, ki so začeli delati prej. Če pa je slučajno ne bi dosegli, ne bi dobili pokojnine, kar je krivično.

Bodo tako imenovani skladi dela pomagali delavcem pri ohranitvi starih oziroma pridobitvi novih delovnih mest?

Ta ideja, da bi se subvencioniralo začasno čakanje na delo z nekaterimi modalitetami, ki bodo nujne, ni slaba. Poznajo jo tudi druge države v Evropi. Če se neki delodajalec znajde v težavah in je v stanju te težave odpraviti v dobi recimo treh, šestih mesecev, je za delavce vendarle bolje, da prejemajo plačo in so še naprej v delovnem razmerju, ter da jih nato delodajalec po dobi šestih mesecev vzame nazaj na delovno mesto, kot pa da jih spr-

Prav je, da vlada priskoči na pomoč. Tako kot pomaga bankam, ki so mimogrede že v državnem socializmu, medtem ko so delavci še vedno v liberalnem kapitalizmu, kar je defekt tega sistema.

vijo na zavod za zaposlovanje v statusu odprte brezposelnosti. O tem teče dialog in videli bomo, kako se bomo na koncu dogovorili.

Kaj pa če bo kriza trajala več kot pol leta? Je vlada na to pripravljena?

Mislim, da ni človeka, ki bi rekel, razen če govori prehitro, kdaj bo konec krize. Tudi ljudje, ki imajo vse informacije, tega ne morejo zagotovo reči. Kriza bo še nekaj časa trajala. Drugo je, če se pogovarjamo o željah. Tudi jaz si želim, da bi bilo krize čim prej konec. Moramo biti pripravljene na dolgotrajnejšo krizo. Samo treba je nekaj vedeti. Ta kriza ni prišla iz nekega drugega sveta. Tudi nekateri meščanski ekonomisti so napovedovali ciklično gibanje kriz z vzponi in padci gospodarstva. Tisti, ki gojijo iluzijo, da bo zdaj krize konec, konec je bo zagotovo enkrat, ampak da potem nikoli več ne bo krize, mislim, da se motijo. Tisto, kar bi jaz rad videl, je, da se ta kriza reši na način, da bo vsaj tej generaciji, ki je dala to skozi, prizaneseno v tem življenju. Tudi drugim generacijam želim to, vendar ima kapitalistično gospodarstvo v sebi vgrajena protislovja, ki generirajo takšne ciklične krize, kot jo imamo danes.

Bi bilo krizo smiselno reševati z neposredno pomočjo delavcem? Spet je npr. postala aktualna debata o temeljnem državljskem dohodku.

Pri temeljnem državljskem dohodku je kar nekaj vprašanj odprtih za diskusijo. V tem trenutku imajo to v glavnem tiste države, ki imajo nafto. Jaz sem za to, da se to pozna pri plačah. Dvignimo plače, delavske plače. Delavci znajo z njimi kar dobro gospodariti. Dvignila bi se kupna moč. Povečalo bi se povpraševanje in s tem delovna mesta. Jaz sem bolj za to. Dajmo povečat plače.

Vlada se je v koalicijski pogodbi zavezala, da bo breme te krize nosila tudi politična elita. Se vlada drži te zaveze?

Če bi rekel, da se tukaj ni nič naredilo, bi bil krivičen do te vlade. Ampak bolj kot to, da nekdo sebi ali pa še komu plača eno ali dve kavi, je zame pomembnejši kriterij, kako uspešen je pri sprejemanju odločitev za premagovanje krize. Mi smo politike postavili na položaje ne zato, da si plačujejo kave, ne želim sicer podceniti simbolike tega, ampak da so uspešni pri reševanju problemov. To je kriterij sposobnosti, ne pa da si zgolj dobrodušen. Tudi

to sicer lahko komu nekaj pomeni, vendar je poanta neke drugje.

Mnogi menijo, da v Sloveniji ni pravih levih strank. So sindikati danes nosilec levičarskih idej?

Jaz se do strank ne opredeljujem. Jih ne hvalim pa tudi kritiziram ne. Reagiram na ideje, ki prihajajo od predsednika vlade, ministrov in državnih institucij. Drugače pa ne reagiram na vsako idejo, ki jo imajo politiki znotraj strank. Treba je spoštovati, da imajo stranke pluralizem, zato se ni pametno izčrpavati pri vsaki ideji, ki se sproži. Tudi glede izmov. Če bi se spustili na to raven, bi v dialog vnašali ideološki konflikt in spopad, ki pa te vedno odmika od konkretnih problemov. Jaz sem raje na polju konkretnih problemov. Se pravi, ali smo za ali smo proti. Ljudje pa naj sami ocenjujejo, kako je z izmi. Vem, da se bodo, čeprav ne bo enostavno, zgodile velike sistemske spremembe. Zagotovo čas jutri ne

bo podoben času včeraj. Pri čemer je meni čisto vseeno, ali bomo temu rekli novi kapitalizem ali pa novi socializem. Pomembno je, da se zgodijo spremembe, ki bodo šle v smeri vrednot, o katerih sem prej govoril.

Dr. France Bučar je bil v eni izmed nedavnih izjav zelo kritičen do sindikatov. Pravi, da se obnašate kot sindikati izpred 100 let ter da so sindikalni voditelji predvsem birokrati in ne delavci.

Jaz gospoda Bučarja cenim. On je bil moj profesor. Ker ga cenim, ne želim biti grob vizavi nekaterim njegovim pogledom. In pri tem ostanem. Štejem do tri, se ugriznem v jezik in še vedno tega profesorja navzlic temu, kar je rekel, spoštujem. Tudi on je le človek.

Morda so sindikati premalo med sabo povezani, v Evropi že, ne pa po svetu. Ker kapital izkorišča to,

da imajo neke delavci manjše pravice, in zato seli tja proizvodnjo.

V Evropi smo sindikati, mislim da kar dobro organizirani. Obstaja evropska federacija sindikatov, v kateri smo mi zelo aktivni. Petnajstega in šestnajstega maja bodo organizirane velike demonstracije v štirih večjih mestih: v Madridu, Berlinu, Bruslju in Pragi, ravno zaradi tega, ker želimo pritisniti na politike na ravni Evrope. Kriza je globalna, zato je premalo, da pritiskamo samo na politike na ravni držav. Tudi sicer v Evropi sindikati pogosto nastopamo skupaj. Tako so bile velike skupne demonstracije proti direktivi delovnega časa v Bruslju. V Nici so bile velike demonstracije za evropsko temeljno listino. Se pa strinjam. Na svetovni ravni sicer obstaja svetovna organizacija sindikatov, vendar so rezerve še velike. Zgodba ni tako enostavna. Namreč na Kitajskem, kjer tudi obstajajo sindikati, je zanimivo, da niso največji izkoriščevalci kitajski delodajalci, temveč multinacionalke. Te se selijo na Kitajsko, ker so tukaj socialni in ekološki stroški zanje previsoki, tam pa teh stroškov ne priznavajo. Če bi morali s prstom pokazati na koga, bi morali spet pokazati na veliki kapital. In tukaj je potrebna družbena odgovornost kapitala. Torej, da se lastniki kapitala zavedo, da je njihova odgovornost ne samo povečevati dobičke, temveč skrbeti tudi za blaginjo delavk in delavcev ter varovanja okolja. Mislim, da so ti premiki nujno potrebni.

Opozorili ste tudi na težave pri organiziranju večjih demonstracij v Sloveniji. Se je politika na ta način zaščitila pred močjo ljudstva?

V Sloveniji je izredno težko organizirati večje demonstracije zaradi formalnih razlogov. Če želiš organizirati demonstracije po cesti, moraš 30 dni prej zaprositi za dovoljenje. To je cel kup dovoljenj in soglasij. Z malo pretiravanja je enako kot pri pridobitvi gradbenega dovoljenja. Poleg tega so takšne demonstracije tudi vedno zelo drage, ker je treba angažirati privatne varnostne službe. Bili smo na demonstracijah v Londonu in Rimu. Tam dobiš dovoljenje za demonstracije v treh dneh. Tam so se čudili, da potrebujemo varnostne službe. Zato so namreč policisti, ki so plačani od davkoplačevalcev. Oni morajo skrbeti za red. Pri nas gre za neko skrivljeno logiko. Politiki so naredili sistem, zakonodajo, ki je dejansko pisana na njihovo kožo, saj lahko v 30. dneh speljejo skozi parlament marsikatero neumnost. Mislim, da bo to treba spremeniti. ■

Foto: Matic Štojs

Mladi so v bistvu prva največja žrtev te krize. Ko se je kriza pojavila, so podjetja najprej odpustila delavke in delavce, ki so delali za določen čas. Med temi pa prevladujejo prav mladi ljudje.

Argumenti za podržavljanje

Zaresova grožnja z izstopom iz vlade je pokazala na programsko zadrego vlade. Na dlani je nujnost podržavljenja podjetij, ki jih dušijo menedžerski prevzemi. Nekateri člani vlade pa še kar blejajo neoliberalne floskule o nevmešavanju države v gospodarstvo.

MAG. GORAZD KOVAČIČ

Kdor nima dovolj drznosti in ekonomskega znanja za radikalno mišljenje, danes ne more biti član vlade. Kdor se zanaša na včerajšnje vero v to, da deregulacija in privatizacija prinašata gospodarsko rast in delovna mesta, ni kos izzivom strukturne krize kapitalizma. V socialdemokratski vladi takšnih mrgoli. Najbolj neboljen je tiskovni predstavnik vlade Borut Pahor. Pod njegovim vodstvom stranka SD nikoli ni investirala v levičarski tisk, izobraževanje in inštitute, pač pa v PR in v mrežo mladih povzpelnikov, lačnih cenjenih uspehov in uradniških karier. Zdaj jo je gospodarska kriza našla teoretsko golo in bosu: v razmerah, v katerih neoliberalni recepti ne učinkujejo več, socialdemokracija nima pripravljenih alternativnih zamisli ekonomske politike. Svojo zadrego prikriva s populističnim pridušanjem proti sovražnikom ljudstva: Hrvaški, tajkunom ali Kramarjevemu milijonu.

V jedru spora glede podaljšanja neodplačljivih kreditov skupine Pivovarne Laško tiči naslednji problem. Boško Šrot je hotel privatizirati prevelik poslovni imperij. Zaradi finančne krize kreditov ne more vrniti, zato izčrpava hčerinska podjetja, da bi financiral svoj menedžerski prevzem. S tem ogroža tisoče delovnih mest v sicer zdravih industrijskih podjetjih. Državna banka NLB bi lahko to izprijeno zgodbo elegantno presekala z zasogom zastavljenih delnic.

Toda v naslednjem koraku bi se odprla vrsta vprašanj. Ali bo morala država objaviti prevzemno ponudbo za delno zasežena podjetja? Od kod naj vzame denar za morebitne dokapitalizacije? Ali naj se loti aktivnega upravljanja zaseženih podjetij in ali naj bo država dolgoročna lastnica ali le začasna do dviga borznih indeksov? Kakšna je širša strategija države glede modelov lastništva v gospodar-

stvu? NLB ne more imeti odgovorov na ta vprašanja. Vlada pa jih očitno nima. Zdi se, da je Draško Veselinovič podaljšal posojilo Infond Holdingu zato, da je dal mesec in pol časa vladi, naj pripravi strategijo podržavljanja zadolženih podjetij. Politiki pa so planili po njem kot po narodnem izdajalcu.

Čemu podržaviti ogrožena podjetja? 1. Neposredni razlog je obramba delovnih mest tam, kjer ima poslovni program možnosti za preživetje na daljši rok in je podržavljenje cenejše od socialnih podpor delavcem, ki bi izgubili službe.

2. Za davkoplačevalce je pomembna zaščita državnih pomoči v obliki poroštev, odpustkov, subvencij skrajšanega delovnega časa ipd.: tovrstna pomoč ne sme dobiti statusa daril zasebnikom. Če jih obravnavamo kot posojila, je problem v tem, da jih podjetja v finančnih težavah najbrž še lep čas ne bodo mogla odplačati, zato jih je bolje obravnavati kot investicije in jih takoj zavarovati s konverzijo v lastniške deleže.

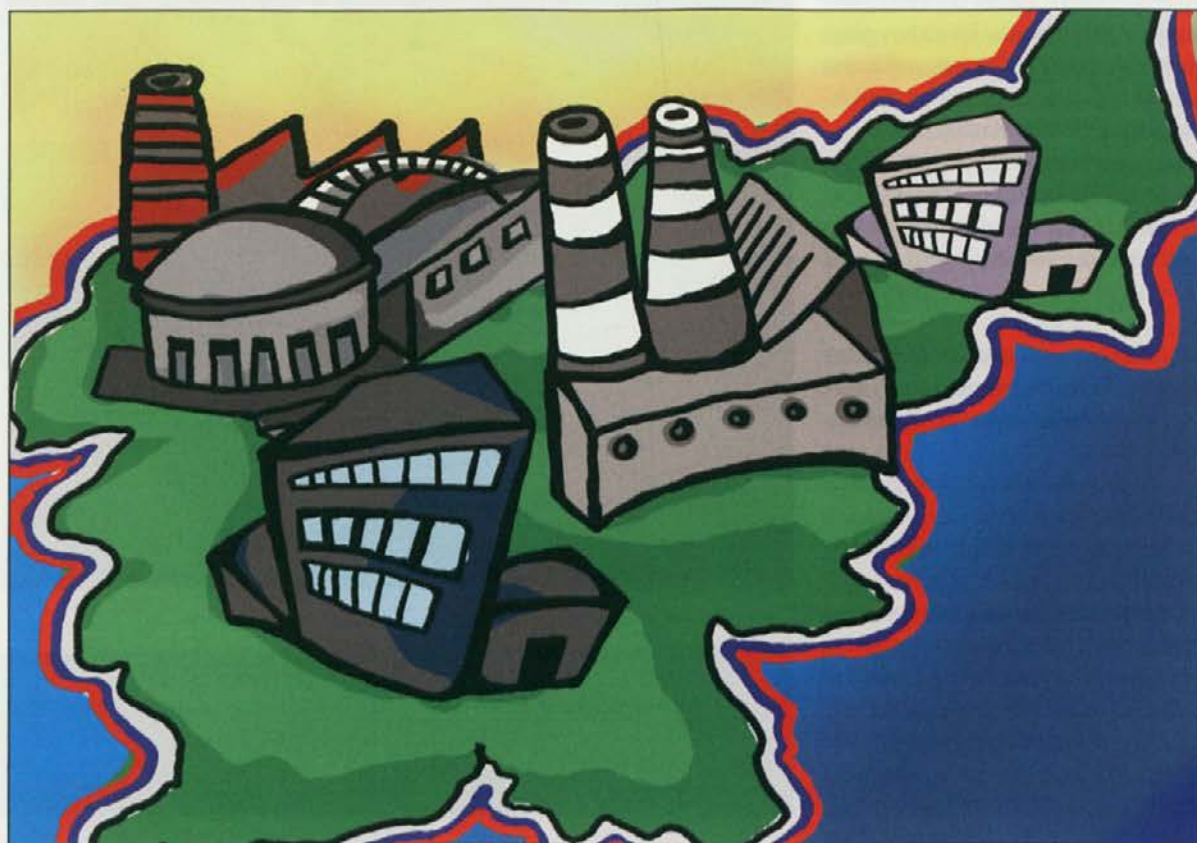
3. Tretji argument je zaščita nacionalnih gospodarskih interesov. Ti pomenijo nadzor tukajšnjih institucij nad strateškimi gospodarskimi dejavnostmi, ki vplivajo ali na splošno blaginjo in pogoje poslovanja (banke, zavarovalnice, promet) ali na prepletene lokalne proizvodne in trgovske verige, od katerih so odvisna številna delovna mesta (kmetijstvo – predelovalna industrija – trgovina) ali na ohranjanje tehničnih znanj in kapacitet, ki jih je treba vzdrževati za pri-

mer krize oz. deliberalizacije svetovne trgovine (pridelava hrane, tekstilna industrija in druge industrije množičnega potrošnega blaga). Danes je očitno, da tajkunski lastniki ne morejo biti varuhi nacionalnega interesa: s solastništvom ga lahko varuje le država.

4. Tu je še sistemski razlog: podržavljanje zaščiti podjetja pred bodočim sovražnim finančnim izčrpavanjem in uvaja drugačen lastniški model.

Po Wallersteinu bistvo kapitalizma ni niti privatna lastnina (ta obstaja v različnih produkcijskih načinih) niti tržno gospodarstvo (npr. ameriške univerze medsebojno tekmujejo na trgu študentov in donatorjev, a so neprofitne ustanove), temveč gre za sistem, ki maksimira profite. Kapitalizem, sploh neoliberalni, podredi vse vidike dejavnosti podjetij čim višji profitni stopnji. Zavoljo profita lastniki izkoriščajo delavce, selijo proizvodnjo, zapirajo delovna mesta, onesnažujejo okolje, utajujejo davke itd. Pogosto je profitno izčrpavanje kratkoročno naravnano in tako intenzivno, da razvojno, poslovno in finančno izčrpa podjetje do bankrota. V času tranzicije so glavni načini uvedbe profitnega izčrpa-

Danes je očitno, da tajkunski lastniki ne morejo biti varuhi nacionalnega interesa: s solastništvom ga lahko varuje le država.

podjetij

vanja trije: sovražni prevzemi, prevzemi s strani finančnih holdingov in menedžerski prevzemi. Vsi trije so dali večinoma klavrne rezultate: če se niso zalomili zaradi megalomanije, so razvojno naravnana in trdna podjetja spremenili v podizvajalce.

Sistemska naloga vlade ni gašenje požara brezposelnosti s socialnimi in humanitarnimi ukrepi, pač pa krepitev zaščite podjetij in posledično delavcev pred profitnim izčrpavanjem. Gre za nov gospodarski model, v katerem bi bil poudarek na podjetjih in ne na finančnih trgih. Podjetja bi medsebojno tržno tekmovala, toda poleg podjetij, usmerjenih v profit, bi na trgu nastopala tudi neprofitno naravnana podjetja: podjetja v državni lasti, samoupravne zadruga idr. Njihova razvojna prednost bi bila v tem, da bi lahko presežno vrednost investirala v dvig konkurenčnosti ter v izobraževanje in zadovoljstvo delavcev. Neprofitna podjetja bi lahko bila vsaj tako učinkovita kakor profitna, če seveda njihove produktivne uspešnosti ne bi merili z rezultati za delničarje.

Po zaščiti presežne vrednosti pred pohlepom oddaljenih lastnikov in po zmanjšanju pomena maksime gospodarske rasti bi se lahko lotili naslednjega cilja v procesu krčenja kapitalizma: popolne internalizacije okoljskih in socialnih stroškov proizvodnje, pa tudi potrošnje. To pomeni vključitev okoljskih stroškov, nastalih zaradi prekomerne osebne in industrijske potrošnje ter transporta materialnih izdelkov, v ceno proizvodov. Treba je obdavčiti (če že ne prepovedati) tudi izdelke, proizvedene ob prenizkih standardih delavskih in socialnih pravic. Ti ukrepi bi geografsko lokalizirali proizvodnjo, zmanjšali onesnaževanje okolja in izčrpavanje neobnovljivih virov ter dvignili kvaliteto življenja delavcev v revnih in v bogatih državah.

Nadaljnji korak po uveljavitvi trajnostnega modela podjetniško in neprofitno naravnane gospodarstva pa bi lahko bil izračun o izvedljivosti univerzalnega temeljnega dohodka. ■

DR. BORIS VEZJAK

»Želim povedati, da je kapitalistična ekonomija napačna ekonomija. Zdaj želijo reformirati svoj sistem, torej prav tega, ki je povzročil krizo. Želim reči, da imamo opraviti z moralno krizo in ne s krizo financ. Tisto, kar potrebujemo, je nov finančni sistem, utemeljen na pravičnosti. Dejanjski ekonomski sistem.«

Krizno odkrivanje morale

Kdo je avtor teh besed, se glasi nagradno vprašanje. Zdi se, da jih lahko pripišemo izjemno širokemu naboru sobesednikov. Da so to stališča, ki so v zadnjih tednih ne le ponarodela, temveč postala globalno slišana in tudi globalno sprejeta kot samoumevno resnična. Toda njihov avtor je, pazite, diktatorsko razpoloženi iranski predsednik Ahmadinežad. Po njegovem je trenutnega gospodarskega zloma in recesije kriva zahodna nemoralna in nejasni finančni instrumenti.

Filozofi bi takega stanja po svoje morali biti veseli. Morala in etika sta filozofski disciplini, kakorkoli si ju radi lastijo vsi drugi, in tu se čutijo kompetentne in domače. Pravzaprav je za filozofa lahko naravnost osupljivo, da še nikoli ali vsaj že dolgo časa nismo v najširši javnosti govorili toliko o morali kot prav zdaj, in to v relativno izjemno nepričakovani konstelaciji dogodkov. V posmeh vsem velikim filozofskim ali verskim svarilom zadnjih stoletij, izrečenih ali celo izoblikovanih v trdne in natančne miselne sisteme in po katerih moralni razkroj človeštvo lahko pahne v krizo, se nam je zdaj zgodila takšna, ki jo je, tako je videti, vodijo finančni in ekonomski razlogi. V kakšnem smislu je trenutna gospodarska kriza zares izraz moralne in kaj želimo s tem povedati? Ima Ahmadinežad prav? Zdi se, da glede teh vprašanj

obstaja nek širok, pravzaprav že nevarno obsežen konsenz med politikami vseh profilov, verskimi voditelji, sociologi. Enake besede je izrekel papež Benedikt XVI., enake tudi Dalajlama, politični voditelji sveta, znani intelektualci. Če karikiram – glede teze, da je gospodarska kriza odraz moralne, je skorajda nastal neprepusten svetovni konsenz. In prav v določitvi vzročnih razmerij tiči že prvi zaplet in očitna nejasnost, kajti že izhodiščna hipoteza se zdi sporna. Obe polji še zdaleč nista v neki samoumevni korelaciji, zlasti ne vzročnopolosedni. V prvi vrsti bi torej morali razčistiti, kaj natanko nam želijo protagonisti teze o dvojni krizi povedati? Prva možnost je naslednja. Finančno krizo je povzročila moralna v smislu, da je slednja kriva za razpad finančnih in posledično ekonomskih sistemov. Trdi se celo več: moralna kriza je povzročila finančno oziroma je »ontološko« celo ona sama; ne le da jo je povzročila, temveč je v svojem bistvu moralna in korenini v njej. Zaradi sprevrženosti in nemorale, tako rekoč, je prišlo do gospodarskega kolapsa. Na delu imamo logiko notranjosti in zunanosti. Kar se nam navzven prikazuje kot kriza, je že posledica krize navznoter. Natanko ta teza je tista, ki se največkrat pojasnjuje z idejo pohlepa: danes o pohlepu in grabežljivosti govorijo tako rekoč vsi. To tezo imenujem za

moralistično, saj je njen osnovni smoter evidentno skrit v moraliziranju, predpostavlja tudi nek vidik moralnega sistema, etiko vrlin, kajti pohlep je slabost, ki je nasprotje vrlini, ki ji mora človek slediti, če želi ravnati dobro. In zdi se mi povsem zgrešena. Izjemno nevarno napačna, ker o njej govorijo vsi. Po drugi možnosti, ki je v manjšem obtoku, pa se želi reči, da je finančna kriza povzročila (tudi) moralno oziroma jo implicira. Da ima gospodarska kriza veliko implikacij, tudi moralne, je jasno in temu ne gre oporekati. Med bistvenimi so gotovo politične (zaradi nje bodo padale in že padajo vlade) in socialne, npr. revščina in beda. V tej perspektivi je nemogoče zanikati, da smo zapadli tudi v »krizo moralnega spraševanja«. Sprašujemo se, ali smo sledili pravim vrednotam, pravim političnoekonomskim programom, pravi ideologiji. Dvomimo v temelje kapitalizma, iščemo razloge za njegov morebitni razpad, kritiziramo neoliberalistični gospodarski red in iščemo alternative. S tem ni nič narobe. Vendar nam žal tega niso servirali na tak način. Zdi se, da so med tistimi, ki kritizirajo pohlep in sprejemajo tezo o finančni in ekonomski krizi kot moralni, tako levi kot desni, tako anarhisti kot konservativci, liberalci in socialisti, kristjani in muslimani. Razlogov za skepso je torej več kot dovolj. ■

Močni smo, kadar je treba škodovati

In ostali ljudje, kateri niso bili pomorjeni po teh nadlogah, se niso spokorili od del svojih rok, da bi ne bili molili hudih duhov in malikov iz zlata in srebra in brona in kamna in lesa, ki ne morejo ne videti, ne slišati, ne hoditi; in se niso spokorili od svojih umorov, ne od svojih čarovnij ne od svojega nečistovanja ne od svojih tatvin. *(Razodetje, Šesta tromba – 20, 21)*

JANUŠ RASIEWICZ

V slovenski duši resnično tiči sindrom zaničevanja lastne identitete, nezaupanja v svoje sposobnosti in pregovorno, od Cankarja prepoznano, hlapčevstvo. Zelo težko si predstavljam civiliziran narod, ki bi slavil svoje biriče in krvnike. Še težje razumem nenehno nasilno vsiljevanje zgodovinskih polresnic, prikrivanja in lažnih dejstev, ki vendar niso takšna, kot so nam jih prikazovali v šolskih knjigah nekdanje državne tvorbe. Danes vemo, da je bilo vse skupaj precej drugače in vsakršno poneumljanje resnično škoduje celotni naciji. Ko je padel berlinski zid in z njim simbolično komunizem, je pretežno vsa Evropa na nek dostojen način opravila katarzo in predvsem demokratično uredila odnos do tega obdobja, razen redkih izjem. Slovenci smo med njimi. Glede na dejstvo, da smo predsedovali Evropski uniji, da nas čaka predsedovanje svetu Evrope, nas opustitev tega pomembnega dejanja uvršča v zelo čudno luč, saj ostajamo država, kjer so človekove pravice in svoboda kot najvišji standard nedorečene.

Slovenija je danes mnogo bolj kot leta 1991 v objemu ideoloških pretenzij. Vedno bolj je čutiti poudarjanje neke natančno določene preteklosti, ob tem pa so vrednote, ki so za slovensko državo resnično pomembne, odrinjene v popolno anonimnost. Da govorim o restavraciji sistema oziroma režima, ki smo se mu pred devetnajstimi leti odrekli, verjetno ni težko razumeti. Težko pa je razumeti napako, ki je bila takrat storjena. Pomanjkanje izkušenj, modrosti in vizije, politična šibkost, neodločnost in grožnje z revanšizmom so bile vzrok, da niso bili opravljeni določeni koraki ob prevzemu oblasti, ki bi vzpostavili trdna demokratična načela. Imena, ki so do leta 90 predstavljala vrh

oblasti, bi morala v novi državi oditi s teh položajev, pri čemer bi ne smelo biti izjem. Projekt nove države je bil sicer pripravljen izjemno podrobno, vendar napaka, ki se je vrnila v sistem, je bila dovolj velika, da se je bivši eliti uspelo skozi zadnja vrata vrniti v isto hišo. Tako so hitro zavzeli svoje položaje, poglali stroj in vse skupaj deluje naprej po principu inercije. Danes težko govorimo o spoštovanju dejstev, ki smo jih zapisali v Ustavi, saj govoriti o pravni in socialni državi ne gre brez pridržka. Anomalije, ki jih sre-

čujemo, nas o tem prepričajo, saj sistem ne deluje, kot smo to predvideli. Omenim naj le lastninjenje, položaj delavcev in skrajni liberalizem, morda še sodstvo in že je dovolj, da spoznamo pravi obraz države, ki jo imamo. Na takšni podlagi je seveda zelo preprosto upravljati s fevdi, saj so bolj ali manj navidezni lastniki zelo primerni za lojalne aparatčike, kar omogoča moč eliti in sistemsko pranje možganov širokim množicam.

Naj konkretiziram bistvo mojega diskurza. Vsak dan slišimo burne razprave, kako ne sme biti političnih odločitev v gospodarstvu, kako so napačna politična imenovanja in le strokovnost mora biti merilo takšnih ali drugačnih ravnanj. Kakšno sprenevedanje in sprevrženost. Ozrmo se po slovenskih mestih in pogledimo imena trgov, ulic, cest, šol, ustanov, zavodov itd. Kot da živimo v času revolucije, kot da smo gverila in ne suveren narod moder-

ne evropske države. Trgi in parki so polni revolucionarnega balasta, pred predsedniško palačo v prestolnici stoji tri metre velik kip, ki nobenemu tujemu državniku ne vzbujata niti najmanjšega spoštovanja. Kolos nekdanjega diktatorja skupne države preži na osrednji trg rudarskega mesta, kjer ga prebivalci globoko čislajo, seveda zaradi nepoznavanja njegovih početij. Pred tedni je ljubljanski mestni svetnik predlagal in končno tudi uspel s predlogom, da se nova avenija od Žal proti severni obvoznici poimenuje po Josipu Brozu Titu. Zadeva je »vžgala« in glasovalni stroj koalicije je opravil svoje. Pri vsem skupaj pa gre za nek drug moment; ves svet se ukvarja z gospodarsko krizo, z recesijo in z brezposelnostjo, mestna ljubljanska oblast pa se ukvarja z ideologijo najbolj pritlehne vrste. To je restavriranje krvave revolucije.

Zdrav razum ne sprejema nasilja, sovraštva in nestrpnosti, kajti spori in nesoglasja nastajajo prav na tem segmentu. Prepričan sem, da je 21. stoletje že dovolj nasičeno s tovrstnimi deviacijami. Civiliziranemu človeku ni dostojno v takšni situaciji stopnjevati razslojevanja, že zavoljo spoštovanja do lastnega naroda. Poimenovanja ulic, trgov, cest itd. so preveč izpostavljena in subtilna ravnanja, saj posegajo v celo vrsto osebnih pravic in svoboščin. Že iz tega razloga je potrebno biti predvsem pravičen, saj verjetno niso vsi ponosni, da imajo naslov bivališča označen z imenom, ki ne uživa splošnega ugleda in spoštovanja. Čim je ta ugled zaukazan, je to nasilje in kratenje človekovih pravic, kar pa sodi v neko že minulo obdobje. Ob koncu naj omenim prav tako neprimerno poimenovanje, to je osrednje slovensko letališče. Ime dr. Jože Pučnik sodi izključno na kakšen družboslovni inštitut, letališče pa z njegovim imenom resnično nima nič skupnega. Oblast, ki je imela škarje in platno od 2004 do 2008, bi morala upoštevati vsaj minimalne strokovne relacije. Umaknila ni nobenega revolucionarnega spomenika, o čemer je bilo pred 2004 mnogo povedanega, sedaj pa se enako nespretno vede nova oblast, ki želi restavrirati tisto, kar je demokracija mlade države nekoč že uredila.

Predstavniki Mlade Slovenije so županu Zoranu Jankoviču predali 5094 podpisov proti poimenovanju ulice po Titu.

Foto Matic Štojs

Ozrmo se po slovenskih mestih in pogledimo imena trgov, ulic, cest, šol, ustanov, zavodov itd. Kot da živimo v času revolucije, kot da smo gverila in ne suveren narod moderne evropske države.

Ali so vegetarijanci lahko teroristi?

Zgodba, ki mi je dala misliti, do kakšnih razsežnosti seže človeška paranoja, se je pričela v Grčiji. Državo vedno znova zaznamujejo raznorazni pretresi, demonstracije, napadi ter ugrabitve. In tako sem se nehote in nevede znašla v situaciji, ki mi je pokazala še en obraz strahu ter kako krhka je naša svoboda in kako enostavno je nekoga obtožiti terorizma.

ALMIRA ČATOVIČ

V ponedeljek se je začel prvi svoboden dan. Ni mi bilo potrebno delati, zato sem prespala pri prijatelju. Ob jutranji kavi sva si zaželela prijeten dan in preden je odkorakal, mi je rekel: »Enjoy your first day of freedom.« Pojedla sem zajtrk, pogledala Oprah show in odšla proti metro postaji. Prijatelj živi v mirni soseski, ki je malo v hribu in tako omogoča drugačen pogled na Atene. Prelepo sončno jutro je kazalo na miren pričetek dneva. Na poti do metro postaje se ustavim, izvlečem fotoaparatus iz torbe in pričnem fotografirati razgled nad mestom. Ker sem uporabljala fotoaparatus v nočnem fotografiranju, sem sedaj pozabila nastaviti na dnevno svetlo-

bo, zaradi česar je bila fotografija panorame bela. Stojim na mestu in se ukvarjam z nastavitvami, ko se od nikoder prikaže nek tip, ki ga je dajala nekakšna paranoja. Imel je razvlečeno in zmečkano policijsko uniformo, preko prsi mu je visela puška, za pasom je imel dve pištoli, na sebi Vouge sončna očala in v roki telefon ter se panično pogovarjal z nekom po telefonu. Ko je ugotovil, da ne znam grško, me je v zlomljeni angleščini vprašal, kaj tu počnem. Odgovorila sem mu, da fotografiram. Pri tem sem nemoteno iskala pravilne nastavitve. Nato me vpraša: »Who are you?!« in jaz mu odgovorim: »Who are you?« Vmes dalje iščem nastavitve, medtem ko on nadaljuje pogovor po telefonu ter me vmes vpraša za potni list, katere-

ga nisem imela s seboj. Nato mi reče, naj grem z njim. Moj odgovor je seveda bil, da dokler se ne razjasni, kaj bi rad, se ne premaknem. Vpraša me, čemu sem paranoična in jaz mu pokažem na njegovo puško in pištoli. Prične se opravičevati za slabo angleščino in me prosi, naj samo prečkava cesto. Na drugi strani je bila nekakšna uta, pred katero je bil stol. Rekel mi je, naj se usedem in počakam. Storim to, nakar čez minuto pridrvi policijski avto, iz katerega izstopijo trije policisti v tistem nekem adrenalinskem navalu, katerega je moč videti v televizijskih nadaljevalkih. Z nemirnimi očmi so preverili okolico; pri tem se je njihov pogled ustavil na meni. Sedela sem na stolu, se nasmehnila in jim pomahala. Pričelo se je zaslivanje in s tem komedija. Dejali so, da me morajo peljati na policijsko postajo ter da mi bodo tam vse podrobnosti razložili. Tako so me trije policisti aretirali zaradi razloga, ki ga mi ga »niso znali« razložiti. Na poti do postaje so bili prijazni. Vprašala sem jih, če lahko vklopijo sireno, da bo izpadlo, da sem res nek resni kriminallec ... Mislim, da niso dojeli mojega smisla za humor. Policijska postaja je bila vse prej kot prepoznavna. V nekakšnih komunističnih stavbah se je gnetlo ljudi. Predali so me posebnim detektivom. Eden je bil priazen in zgovoren, drugi tih, ki me

je z očmi »skeniral«; pri tem mu je vsako oko gledalo v svojo smer. Preden sem jim pokazala vse slike, sem morala odložiti jakno, ki sta jo pregledala. Odpreti sem morala torbo, jo izprazniti in razložiti, kaj je kaj. Zaustavila sta se na lističih, na katerih so bili vilinski simboli. Vprašala sta, kaj je to in zakaj se to uporablja. Razložila sem, da so to vilinski simboli, ki so nastali mnogo pred prihodom človeške civilizacije na tem planetu. Malo sta me čudno gledala, nakar reče en detektiv: »A, so you are painter.« Nato sem iz torbe povlekla tri kristale in jima rekla, da so to kristali, ampak da se jih ne smejo dotikati, ker sem jih programirala. Čudno sta me pogledala, rekla O.K. Nista se jih dotaknila. In tako smo prispeli do fotografij. Razložila sem vseh 117 slik in nato smo se ustavili na fotografiji, ki je nastala ta dan. Ta je bila čisto bela, nič na njej ni bilo vidnega. Detektiva sta mi delovala zmedeno. Nato sta me »predala« drugemu detektivu. Ta je deloval kot lik iz televizijske serije Columbo. Majhen čokat tip, temnejše polti in nejasnega govora. Delovalo je, da momlja, namesto da govori. Spraševal me je identična vprašanja kot predhodni, le da je hotel imeti iz digitalnega fotoaparata filmski negativ. Če vse skupaj seštejem, me je zaslivanje šest ljudi. Šele v tretjem zaslivanje so mi povedali, za kaj gre. Namreč v šestmilijskem mestu, v številnih soseskah, v preštevilih ulicah sem se ustavila in fotografirala ravno pred hišo šefa policije in glavno osebo, ki je odgovorna za varnost v Grčiji. In ker so v tem času številne ugrabitve, podstavitev bomb in raznoraznih napadov, so mislili, da sem teroristka. Pri tem sem omenila, kako bi lahko bila teroristka, če pa sem vegetarijanka. To absurdno situacijo sem hotela obrniti na komično plat. Procesu zaslivanja je sledil proces identifikacije. V tem času sem se spoprijateljila z detektivi in policisti, eden od njih me je dodal na svoj Facebook. Prišla sem domov pozno proti večeru in šla direktno spat. Ko sem se zbudila, se je celodnevno dogajanje zdelo kot nek dogodek, ki je daleč, daleč stran. Tako je potekal moj prvi svoboden dan. ■

Tako so me trije policisti aretirali zaradi razloga, ki ga mi ga »niso znali« razložiti. Vprašala sem jih, če lahko vklopijo sireno, da bo izpadlo, da sem res nek resni kriminallec.

Prihodnost neke zmote

»Amerika je napaka, velikanska napaka. Amerika je najbolj grandiozen eksperiment, ki ga je svet kadarkoli videl, a bojim se, da ne bo uspel.«
Sigmund Freud

»Lepa, o lepa bo smrt Evrope; kakor razkošna kraljica v zlatu legla bo v krsto temnih stoletij, tiho bo umrla, kot bi zaprla stara kraljica zlate oči. Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Z zlatimi žarki sijalo bo sonce na nas, evropske mrliče.«
Srečko Kosovel

SAMO BOHAK

Zgoraj citirana zdravnik duš in temačni poet sta vsak na svoj način napovedala konec vzpona neke civilizacije. Kosovel piše epitaf Stari Evropi, Freud izraža svojo skepso nad (krasnim) Novim svetom. Danes že pričamo koncu nekega sistema, ki se je razglašal za konec zgodovine. Že Herodot, starogrški zgodovinar je v svojem delu Zgodovine celo kralje pozival k določeni ponižnosti, saj lahko Ariadne (boginje usode) v trenutku kaznujejo ošabnost in posameznika strmoglavijo iz vrtoglavih višav na trdna tla. Prekomerni ponos – napuh – smatra krščanska misel za enega izmed smrtnih grehov in vsem nam je znan Aristotelov poziv k življenju po pravi meri – zlati sredini. Kje je moderni človek zagrešil usodno zmoto, za katero se lahko izkaže, da bo seme njegovega propada?

Večji, hitrejši močnejši

Nedavno sem si ogledal ameriški dokumentarec Bigger, faster, stronger, v katerem se avtor ukvarja s problemom uporabe steroidov v Ameriki. Vendar pa so steroidi pravzaprav le simptom določene načina miselnosti, ki je značilna za ameriški način življenja kot tak. Avtor se v raziskovanje problematike spusti na strokovni in osebnih ravni. Sam je v preteklosti upo-

rabljajl steroide, njegova brata pa jih še uporabljata. Njegovi starši, dobri katoliki, nasprotujejo uporabi steroidov; avtor poskuša pripraviti svoja brata, da staršem povesta resnico in da nehata uporabljati steroide. Bolj kot se v maniri raziskovalnega novinarja pogloblja v tematiko, bolj ugotavlja, da steroidi danes v Ameriki ne predstavljajo odstopanja od norm, ampak normo samo.

Kako avtor utemelji to kontroveržno tezo? Tako javnost kot politika uporabo steroidov ostro zavračata in športnike, ki poskušajo goljufati, izključita s tekmovanja in jim odvzame medalje. Milijone dolarjev gre vsako leto v preprečevanje dopinga. Sam bivši predsednik Bush je njihovo uporabo obsodil in skupaj s kalifornijskim Terminatorjem (Arnoldom Schwarzeneggerjem) pozval otroke, naj pridno telovadijo, jedo svoje proteine in pošteno zasledujejo ameriške sanje. Pridno delo obrodi sadove, goljufi nikdar ne uspejo. Zdi se, da katoliška moralka in ameriške sanje sestavljajo harmonično celoto in bodo s skupnimi moči premagale zlo, ki se plazi po Ameriki.

Deziluzija

Obstaja vrsta ljudi, ki je slabša od lažnivcev – hipokriti. Izkaže se, da je denar za boj proti omenjenemu zlu izpuhtel v zrak, da je »Governator« do svojih sanj prišel s steroidi. Moji generaciji dobro znani simboli Amerike, Hulk Hogan, Rambo in ostali vzorniki, so navadni goljufi. Avtor si zastavi retorično vprašanje: Kaj storiti, ko vidiš, da so tvoji vzorniki goljufali?

To spoznanje pa za avtorja ni konec poti, ampak šele začetek. Zanima ga, kako razširjena je uporaba steroidov v Ameriki. Ugotavlja, da jih v taki ali drugačni obliki uporabljajo praktično vsi. Pro-

fesionalni in rekreativni športniki, vojaški piloti (v ameriški vojski je uporaba amfetaminov ne samo dovoljena, ampak zapovedana), golfisti, glasbeniki, študentje, dijak in učenci, seznam se nadaljuje v neskončnost. Vsak med njimi ima svoje opravičilo. Najbolj zgovoren je morda stavek pilota ameriškega lovca: »V športu moraš slediti pravilom, v vojni ni pravil«. Njegova metafora slikovito ponazori stanje ameriškega kapitalizma. Boj vseh proti vsem, ki je po naključju definicija naravnega stanja filozofa Thomasa Hobbesa.

Prepad med resničnostjo in sanjami

Šolska definicija romantičnega liričnega subjekta se glasi, da je posameznik razklan med sivo resničnostjo in sanjami, ki jih ne more doseči. Slučajno lahko spet najdemo vzporednice z ameriški sanjami in njihovo (ne)uresničljivostjo.

V današnji Ameriki je tekmovalnost kardinalna vrлина in tekmovalnost vzorec odnosa, ki preveva ameriški način življenja in družbo. Ves čas je potrebno biti (naj)boljši. Zmagovalec odnese vse, za poražence ni milosti. Uspeh za vsako ceno; vse ali nič. Ni pomembno sodelovati, pomembno je zmagati. Nebo je meja in pot do zvezd je odprta vsakomur. (Po naključju lahko podobne ideje, bolj ali manj prikrite, zasledimo v neoliberalno zasnovani bolonjski reformi in člankih slovenskih novekonomistov.) Pravica do življenja, svobode in iskanje sreče so z ustavo zagotovljeni vsakemu posamezniku in svet je njegov, če se bo le dovolj potrudil.

Posameznik je postavljen pred ideale, za katere se velikokrat izkaže, da so nedosegljivi, a je sam pri sebi globoko prepričan, da jih mora in zmora doseči. Kaj se zgodi,

ko ideali trčijo ob kruto realnost in ko posamezniku kljub nadčloveškemu trudu ne uspe doseči lastnih sanj? Za poražence ni prostora, poraz ne pride v poštev. Kaj storiti? Se umakniti in priznati poraz ali goljufati? Nenazadnje je tako postopal marsikdo izmed današnjih herojev. Dilema se ne nanaša samo na posameznika, ampak na vprašanje vrednot, na katerih je osnovana (ameriška) družba.

Zmaga za vsako ceno

Odgovor na to dilemo lahko najdemo v besedah glavne junakinje slavne ameriške klasike V vrtincu (Gone with the wind): »Bog mi je priča. Bog mi je priča, ne bodo me več teptali, prebila se bom skozi to in ko bo vsega konec, ne bom nikoli več lačna, ne jaz ne kdo izmed mojih ljudi. Če bom morala lagati, krasti ali ubijati. Bog mi je priča, nikdar več ne bom lačna.« Če smo res v naravnem stanju in je trg le moderna oblika boja za preživetje, potem so pravila drugotnega pomena, saj se vsak človek bori za preživetje. Cilj opravičuje sredstva. Pa je (upravičena) eksistencialna potreba po varnosti in preživetju res lahko maksima sodobne družbe?

Dodatno slikovito ilustracijo lahko najdemo v z dvema Oskarjema nagrajenem filmu Tekla bo kri (There will be blood). V njem spremljamo epski boj dveh glavnih (anti) junakov, fanatičnega pridigarja in brezčutnega proto-kapitalista. Prvi z Resnico na svoji strani za vsako ceno zahteva pokornost njegovi interpretaciji Božjih zakonov, drugi v potu svojega obraza vrta naftne vrtine in brezkompromisno pomete z vsemi, ki mu stojijo na poti. Dva glavna »junaka« simbolizirata konflikt dveh polov, ki sestavljata ameriški način življenja. Na eni strani krščanske vrednote, na drugi strani podoba individualističnega avanturista, ki z drznimi podvigi presega polje možnega, piše svoja pravila in ne odgovarja nikomur, razen samemu sebi. Pridigar proti poslovnežu.

Omenjena pola pa nista vedno v konfliktu; pravzaprav je že Max Weber v Protestantski etiki in duhu

Družba brez vrednot je obsojena na propad, družba, ki za svojo kardinalno vrline postavi uspeh za vsako ceno, ni družba prihodnosti marveč je njeno mesto na stranpoti zgodovine.

kapitalizma pokazal, ne samo da lahko ta dva pola sodelujeta, ampak sta nujna gradnika ameriške družbe, ki sta zaslužna za uspeh Amerike. Nenazadnje Američani sami sebe razumejo kot en narod, združen pred Bogom, in celo na njihovih bankovcih piše: »In God we trust.«

(Ne)srečen zakon

Vseeno pa obstaja med omenjenima poloma »večni« konflikt, ki ga avtor dokumentarca izrazi kot del med uspeti za vsako ceno in narediti pravo stvar. Dva imperativa tekmujeta med seboj. Uspeh proti morali. Izbira, s katero so soočeni športnik, ki trenira za olimpijske igre, glasbenik, ki z efedrinom povečuje svojo koncentracijo, učenec, soočen s (pre)velikim obsegom snovi, ki jo mora predelati v (pre)kratkem času, vojak, ki izvrši ukaz in muči zapornika, ali politik, ko se odloči, da bo za svojo državo dovolil tudi laž, krajo in umor. Izbira je vse prej kot lahka, saj je na tehtnici prihodnost posameznika, države ali družbe in dilema je starodavna, saj se v določenem

(zgodovinskem) trenutku zastavlja vsem, od kralja do berača.

Nova morala

Eden izmed zelo »ameriških« poskusov reševanja te dileme je stališče ameriške filozofinje Ayn Randt, ki je začetnica tako imenovane »objektivistične etike«, po kateri je moralno tisto dejanje, ki služi mojemu racionalnemu interesu. Delovanje za druge, brez koristi zame, je neracionalno in posledično nemoralno. Njena etika izhaja iz skrite predpostavke, da smo vsi ljudje po naravi sebični, oz. druge različice, da bi morali biti sebični. Stališče se nam zdi že intuitivno napačno in nekako se nam dozdeva, da je Randtova popolnoma napačno razumela sam pojem morale. Najboljše to ponazarjajo slavne besede poslovneža v filmski klasiki The Firm: »Pohlep je dober.« Ide-

ja, ki se nam kaže kot moralno odvrtna, je postala imperativ družbe prihodnosti. Rešitev dileme je vsekakor kreativna; ne odrečemo se niti morali niti vrednotam, združimo jih v eno. Vendar je takšna rešitev problema kratkogledna, v resnici smo z njo dolgoročno izgubili oboje. Družba brez vrednot je obsojena na propad, družba, ki za svojo kardinalno vrlino postavi uspeh za vsako ceno, ni družba prihodnosti, marveč je njeno mesto na stranpoti zgodovine.

Rešitelji sveta?

Ponavljjanje truizmov o krizi, v kateri smo se znašli, že meji na obred, a po naključju se rdeča nit moje misli sklada z duhom časa. Položaj, v katerem smo se znašli, je posledica miselnosti, ki sem jo poskušal orisati. Odgovori na trenutno stanje stva-

ri so različni. Večina še vedno anahronistično zahteva vrnitev v prejšnje stanje – to lahko razberemo iz ukrepov za reševanje krize, ki so usmerjeni v reševanje statusa quo. Drugi zahtevajo popolno prevrednotenje vseh vrednot tukaj, zdaj in takoj, spet za vsako ceno. To lahko vidimo v oblikovanju ultra radikalnih levičarskih skupin, kot so na primer nove grške teroristične organizacije, ki streljajo policiste, za njih simbole starega reda in izvor vsega zla. Tretja alternativa obema ekstremoma se še ni v celoti oblikovala. Gre za pisano družčino intelektualcev, aktivistov, sindikatov, nevladnikov, pisateljev, pesnikov, »modrecev«, politikov in mnogih drugih, ki se zavedajo resnosti položaja in nujnosti sprememb, ne nasedajo poskusom reševanja nepravičnega starega svetovnega reda in so hkrati skeptični do revolucionarjev z Zgodovino na svoji strani. Oris te (še nenastale) multiture bi zahteval najmanj dodaten članek, če ne kar monografijo, lahko pa o njih rečemo, da so enotni v definiciji problema in pluralni v iskanju odgovorov nanj. ■

Kje je moderni človek zagrešil usodno zмотo, za katero se lahko izkaže, da bo seme njegovega propada?

Kdo koga »uresničuje«?

Samouresničevanje za sodobnega človeka ne predstavlja več le pravice, temveč postaja moralna obveza. Samouresničevanje nam ponujajo/zapovedujejo delodajalci, šole, proizvođači, kultura. Toda gonja za samouresničenjem povečuje našo dovzetnost za manipulacijo; gre za znani paradoks svobodnega sužnja.

KAROLINA BABIČ

Zelo zaželeno, že skoraj nujno je zato, da si podrobneje pogledamo in se zamislimo ob preveč spregledanem delu s pomembnim naslovom Razprava o liberalni sužnosti. Analiza podrejanja. Avtor te knjige je Jean-Leon Beauvois, ki je s svojimi socialno-psihološkimi raziskavami poskušal osvetliti prav paradoksnost pojava avtoritete in podrejanja v liberalno-demokratskih sistemih, ne le na ravni države, temveč tudi v manjših sistemih, kot so npr. družina, šolstvo ali menedžment. Beauvois analizira zvezo med demokracijo in liberalizmom. Demokracijo razume kot partnerski vidik oblasti, torej kot odgovor na vprašanje, koliko je podrejeni soudeleženi pri predpisovanju in vrednotenju ravnanj. Demokracija je torej tista skrajnost, kjer je podrejenemu podeljena najvišja mera svobode, tj. možnosti sodelovanja pri predpisovanju ravnanj (druga skrajnost je seveda avtokracija). Liberalizem pa razume kot ideologijo, ki utemeljuje oblast. Medtem ko diktatura kot oblika ideologije utemeljuje oblast kar na pojmu lastne moči in totalitarizem na skupnih vrednotah in ciljih, pa liberalizem utemeljuje oblast na pojmu posameznika, tj. na človekovi naravi, ki teži k samouresničenju. Oblastnik (šef, učitelj, starši ipd.) se kaže kot ideal, kot izpopolnjeni človek, ki želi podrejenemu omogočiti, da se prav tako samouresniči in doseže ta ideal.

Beauvoisjeva teza je, da je liberalistično pojmovanje posameznika, ki svobodno deluje in misli (v skladu s svojo avtentično individualno naravo), konstrukt liberalne ideologije (torej privzgojen način spoznavanja sebe in drugih) in da torej tukaj ne govorimo o kakšni dejanski lastnosti posameznika. Svobodna izbira je

zgolj iluzija, ki omogoča novo vrsto sužnosti, t. i. prostovoljno sužnost. Občutek svobodne volje je torej iluzoren oziroma sploh ni pravi občutek, temveč le ponotranjena javna teorija. Beauvois kot socialni psiholog to svojo tezo predstavi in utemeljuje na podlagi rezultatov eksperimentalne socialne psihologije, kot je npr. sledeča zgodba o Pierru. Pierre je študent, ki se je znašel na takšnem socialno-psihološkem eksperimentu. Eksperimentator ga je nagovoril na cesti, ker je videl, da kadil, in ga povabil k sodelovanju pri preučevanju koncentracije pri kadilcih ter mu za to ponudil 50 frankov. Pierre je privolil. Tik pred testiranjem koncentracije v laboratoriju pa mu povedo, da so jim malo oklestili proračun za raziskavo in da mu lahko plačajo le 30 frankov. Pierre, sicer malo nejevoljen, vseeno dalje sodeluje. Nato mu povedo, da se bo moral za 18 ur vzdržati od kajenja. Povedo mu, da se mu opravičujejo, ker so mu pozabili takoj na začetku povedati tako zelo pomembno informacijo, in da bodo razumeli, če zavrne sodelovanje. Dajo mu torej svobodno izbiro, ali ostane ali odide. Pierre, zdaj še bolj nejevoljen, vseeno ostane. Nato mu dajo izpolniti še vprašalnik o tem, zakaj se je odločil sodelovati: možni odgovori so: 1. ker je želel pomagati znanosti, 2. ker so ga v to prisilile okoliščine, 3. ker se je želel preizkusiti v vzdržnosti od kajenja. Pierre je izbral tretji odgovor. Prav tako je večina subjektov, ki so sodelovali v tem eksperimentu, odgovorila na to vprašanje najpogosteje s tretjim, redkeje s prvim odgovorom, zelo redko z drugim. Glede na to, da Pierre ob prvi odločitvi za sodelovanje še ni vedel, da se bo moral vzdržati kajenja, je tretji odgovor očitno lažen. Pa vseeno najbolj pogost. Beauvois si ta fenomen

razlaga s pojmom racionalizacije. Jasno je seveda, da se večina subjektov podvrže avtoriteti (tudi znanstvenik je avtoriteta), se torej vedenjsko podredi, toda da bi naknadno spremenili tudi svoje prepričanje (npr. o lastnem motivu), se torej tudi socio-kognitivno podredili, pa je precej presenetljivo, a vsaj glede na rezultate socialne psihologije danes večinski način ravnanja posameznikov: subjekt se torej podredi avtoriteti in stori nekaj, kar mu ni prijetno (neko sporno dejanje), pa čeprav mu je bila podeljena svobodna izbira, da odstopi, nato pa spremeni svoje prepričanje, za nazaj racionalizira ter tako spremeni prej sporno dejanje v vrednoto. Medtem ko tisti subjekti, ki jim niso dali svobodne izbire za odstop, dejanje sicer izpeljejo do konca, a ne racionalizira-

jo, ampak svoje dejanje prepoznajo kot rezultat pritiska okoliščin. Podelitev svobodne izbire torej sproži racionalizacijo, spremembo človekovega prepričanja, stališča, vrednote; ne vpliva pa podelitev svobode na to, da bi subjekt zavrnil zahtevo in se s tem izognil spornemu dejanju. Zakaj se velika večina subjektov, tako tistih, ki jim je podeljena svoboda, kot tistih, ki jim ni, podredi (torej vedenjsko podredi), kadar se znajde v podrejenem položaju (pred starši, učitelji, šefi)? Beauvois to predstavi na podlagi teorije scenarija poslušnosti. Ravnanje po scenariju je precej splošno sprejeta teorija v psihologiji. Gre za to, da se določenih ravnanj v zgodnjem otroštvu (in tudi kasneje) naučimo in jih nato rutinsko izvajamo, brez sprotnega premisleka. Takšna ravnanja po scenari-

ju so v življenju nujna, saj bi se sicer za vsako malenkost (npr. jutranjo rutino umivanja, pitja kave itd.) morali odločati. Toda težava je v tem, da ravnanje po scenariju ne velja le za drobne in rutinske zadeve, temveč tudi takrat, ko bi morda morali vklopiti svoj register prepričan in vrednot ter stvar premisliti. Raziskave pa kažejo, da ljudje ta register le redko vklopimo, kadar se znajdemo pred avtoriteto, ki od nas zahteva ali nam predlaga (ob podelitvi svobode) izvršitev nekega spornega dejanja. Podrejanje avtoriteti se po tej teoriji torej dogaja avtomatično po scenariju, brez mobilizacije registra subjektivih prepričan in vrednot. In

kadar se to zgodi kljub podelitvi svobode (privolitev v podredivem), se nato sproži že omenjeni proces racionalizacije.

Beauvois si pojav racionalizacije razlaga s pomočjo pojma kognitivne disonance: to pomeni, da se posameznik znajde v situaciji, ko pod pritiskom okoliščin stori neko sporno dejanje (nekaj, kar ni v skladu z njegovimi siceršnjimi prepričanji, preferencami, vrednotami); to neskladje med starimi prepričanji in novim ravnanjem pa čuti kot nekakšno napetost, zato spremeni stara prepričanja, da se ta napetost zmanjša oziroma odpravi. Ker se celotnega postopka sploh ne zaveda, svoje de-

nje razume kot rezultat lastne svobodne izbire.

Demokracija oblasti (staršev, učiteljev, delodajalcev), ki ima obliko podelitve svobode, prav nič ne vpliva na to, da bi akterji svojo svobodo izkoristili, pač pa le sproži proces racionalizacije. Še bolj kot do demokracije pa so Beauvoisjeve raziskave kritične do liberalne ideologije, saj le-ta v kombinaciji z demokracijo sproži še bolj »zasluževalni« proces, tj. proces internalizacije. Medtem ko racionalizacija spremeni le tisto eno določeno prepričanje v zvezi s točno določenim ravnanjem, pa internalizacija pomeni spremembo celotnega sistema prepričan in vrednot. Do te celovite spremembe sistema prepričan pride zaradi specifičnega načina opisovanja sebe in drugih. To je princip personologije, ki pomeni, da opise družbeno sprejemljivih in koristnih ravnanj ljudi preoblikujemo v opise osebnostnih značilnosti teh ljudi (priden, prijazen, zanesljiv ...). V tej zvezi je treba predstaviti še koncept internalnosti. Internalni so tisti ljudje, ki vzrok za neko ravnanje pripisujejo akterju ravnanja (ostali opisi za internalnost so tudi: avtonomija, odgovornost, samozadostnost, samodoločljivost, individualnost); eksterlni pa so tisti ljudje, ki vzrok pripisujejo okoliščinam, avtoriteti ipd., ne pa samemu akterju. Očitno je (in tudi socialno-psihološke raziskave tako kažejo), da so danes v družbi višje vrednoteni internalci, kar Beauvois poimenuje norma internalnosti. Otroci so že od malega tako vzgojeni. (Primer: »Boš posodil bratcu svojo igračo? Saj vem, da si velikodušen fant.«) Otrok posodi svojo igračo zato, ker je velikodušen, in ne zato, ker je mama (avtoriteta) tako rekla; internalni način opisovanja razlogov za svoja ravnanja tako otroci ponotranjijo. Nekje do desetega leta starosti že postanejo vase gotovi povzročitelji svojih ravnanj.

Takšen način spoznavanja samega sebe, kjer se posamezniki pri podelitvi pomena spornemu ravnanju opirajo na samopodobo, torej v kombinaciji z racionalizacijo povzroči proces internalizacije; tj. trajno spremembo stališč, ki vpliva tudi na nadaljnja ravnanja. Razlika med otrokom, ki je vzgajan na avtokratsko-diktatorski način (»Posodi igračo bratu! Zakaj? Ker jaz tako pravim!«), in otrokom, ki je vzgajan na demokracijsko-liberalen način (»Boš posodil igračo bratcu? Saj vem, da si ra-

dodaren fant.«), je sledeča: oba bosta sicer pod pritiskom mame (avtoritete) posodila igračo, ampak prvi bo pri tem ločil med objektivnimi koristmi podreditve (igračo bo posodil, da ne bi izgubil mamine ljubezni) in med svojim prepričanjem (raje je ne bi), medtem ko bo drugi na podlagi tega t. i. disciplinskega dogodka trajno spremenil svoje prepričanje (ni več egoist, ampak radodaren fant), saj zaradi že omenjenega principa personologije ne loči med objektivnimi koristmi podreditve in svojimi lastnimi prepričanji; tako družbeno koristno ravnanje ponotranji in sprejme kot lastno vrednoto, torej internalizira.

Beauvoisjeva kritika demokracijsko-liberalnih načinov izvajanja oblasti (v vzgoji, izobraževanju, menedžmentu itd.) je predvsem v tem, da podrejeni (kljub podelitvi svobode) pričakovanih ravnanj (ki so glede na njegov zdajšnji sistem prepričan in vrednot sporna) ne zavrne, ampak jih celo ponotranji, torej sprejme kot lastna in se tega sploh ne zaveda. Liberalni subjekt tako brezkompromisno sodeluje z avtoriteto in pri tem ohranja prepričanje, da so njegova ravnanja določena iz njega samega kot avtonomnega posameznika. Njegov občutek svobodne volje pa je v resnici le socialni konstrukt, torej ponotranjena javna teorija svobodne volje. Odločiš se za poklic, ki je v družbi visoko cenjen in to odločitev zracionalizirano predstaviš kot nekaj, kar te zanima že od otroštva. Pišeš seminarje na izbrane teme, ki so že kar po čudežnem naključju hkrati tudi najljubše teme profesorja, ki bo seminar ocenil. Prijaviš se na razpis za sredstva strukturnih skladov in po čudežu vsebina tvojega projekta ustreza EU-tvornim pogojem razpisa, ki po novem postanejo izraz tvojih osebnih vzgibov; kar popolnoma zadovolji cilje strukturnih skladov, ki predstavljajo eno od materializacij EU-ideologije. Zaposliš se v uspešnem podjetju in neoliberalizem postane tvoje iskreno politično stališče. Takšne in drugačne prisile, eksistencialne in psihološke, te prisilijo v določeno ravnanje, le-to pa za seboj potegne tudi spremembo prepričan in ter amnezijo bivših stališč.

Kdo torej koga uresničuje? Kakorkoli že, jasno je vsaj to, da nihče ne uresničuje samega sebe. Obstaja le razlika med tistimi, ki to vedo, in tistimi, ki srčno verjamejo v liberalno ideologijo. ■

Takšen način spoznavanja samega sebe, kjer se posamezniki pri podelitvi pomena spornemu ravnanju opirajo na samopodobo, torej v kombinaciji z racionalizacijo povzroči proces internalizacije; tj. trajno spremembo stališč, ki vpliva tudi na nadaljnja ravnanja.

Drugi nam kradejo užitek, ki pa je strukturno tako ali tako vselej že izgubljen.

Dr. Peter Klepec je višji znanstveni sodelavec na Filozofskem inštitutu ZRC SAZU. Ob nedavnem izidu njegove nove knjige *Kapitalizem in perverzija I. Dobičkonosne strasti smo se pogovarjali o aktualnih družbenih vprašanjih, o katerih je govor tudi v knjigi.*

MATEJ KLARIČ IN ANEJ KORSIKA

Kriza kapitalizma se pogloblja, ekonomisti in politiki, ki so sledili neoliberalnim idejam, pa očitno še vedno razmišljajo v neoliberalnih okvirih, ki so krizo povzročili. Kakšno je vaše mnenje o tem, kje sami vidite izhod iz krize?

Mnogi poudarjajo, da krize, kot jo doživljamo zdaj in kot se bo šele razvila, praktično ne poznamo, čeprav se jo na veliko primerja s krizo konec tridesetih let prejšnjega stoletja. Znano je, kaj ji je sledilo. Bojim se, da imate zelo prav glede tega, da se kriza rešuje na isti način, kot se jo je povzročilo. Neoliberalizem, ki je vladal zadnjih štirideset let, nas je pripeljal tja, kjer smo. Zdaj nam je vsem jasno, da politika in ekonomija zadnjih štirideset let predstavljata neko vrsto »obrata vijaka« in da se je moto *private vices, public benefits*, privatne pregrehe in javne koristi, sprevrgel v svoje nasprotje. Pravzaprav je na koncu pripeljal do tega, da ostajajo javni samo še dolgovi. Bolj očitno ne bi moglo biti, kakšen sistem kapitalizem dejansko je: kjer so in ko so profiti, so privatni, kadar pa voz zaide v blato, ga moramo reševati vsi. Na žalost je videti, da poskušajo svetovne velesile v »reševanju« krize še naprej ohraniti to, zadnjih desetletij prevladujočo logiko funkcioniranja kapitalizma, ki nas je pripeljala do krize takšnega obsega. In na to nas opozarja ekonomist Stiglitz, ko pravi, da se je vlada v ZDA s tem, ko se je odpovedala potencialni državni finančni dobrobiti uspešnega reševanja krizne situacije, odločila za to isto, do sedaj prevladujočo logiko: če bodo profiti, bodo zasebni, če bodo dolgovi, bodo skupni. In to kljub temu, da je tveganje (tj. finančni vložek) reševanja krize na strani države in vseh državljanov. Žal tako pri nas kot po svetu velja pravilo, da se rešuje samo tiste največje. Tukaj se lahko pošalimo in rečemo, da je velikost dejansko pomembna, da šteje (smeh). Ta kriza je seveda prišla nena-

doma, a le zato, ker so se politiki delali, da problema ni. V Ameriki se je že dlje časa govorilo o recesiji, pri nas pa je bil predvolilni čas in nenehno se je podarjalo, da imamo visoko gospodarsko rast in da nas kriza ne bo prizadela. Ta obrazec so uporabili tudi Hrvaška in mnogi drugi, zato jih kriza, ki šele prihaja, tako močno preseneča in jih bo še vrgla s tečajav. Bojim se, da izhoda iz krize še ne vidim tako kmalu. Nekateri ekonomisti in analitiki svetovnega sistema, denimo Immanuel Wallerstein, so že pred časom opozarjali, da se bližamo koncu velikega petstoletnega cikla svetovne ekonomije. Ta konec pa se lahko vleče dvajset, trideset ali petdeset let. Dobra novica pri vsem skupaj je, da končni izid ni znan vnaprej, vse je odvisno od tega, kako se bomo mi sami postavili in kako bomo delovali. Slaba novica pa je, da kriza prinaša veliko negotovosti in da najslabšega gotovo še nismo videli.

Avtor, ki je še do nedavnega buril duhove, bil maestro cattivo vsega slabega v 20. stoletju, nas zdaj spet pozdravlja iz naslovnice. Misel Karla Marxa je čez noč postala spet aktualna. Vendar je večini novih modnih bralcev skupno predvsem površno branje, spektakularnost in poigravanje z zloveščim sijem, ki se ga še zmeraj drži. Smo Marxa danes sploh še sposobni vzeti resno, ga kvalitetno študirati, nam šolski sistem sploh še omogoča razumevanje takšnih tekstov?

To vprašanje bi razdelil na več ravni. Eno vprašanje bi bilo aktualnost Marxa danes, drugo pa vprašanje šolskega sistema ter kritičnega mišljenja sploh. Lani jeseni, ko je k nam prišla kriza, je Pop TV naenkrat lansiral novico, da se je na internetu našla napoved, ki naj bi jo Marx zapisal že v Kapitalu. In sicer, da bo na neki točki zaradi tega, ker bo srednji razred prisiljen najemati oderuške kredite zaradi luksuznih dobrin,

nastala kriza. O tem so povprašali tudi nekatere ekonomiste. Spomnim se, da je takrat Bogomir Kovač čisto korektno pripomnil, da Marx pač ni Nostradamus, da pa je v svojem Kapitalu in svoji kritiki politične ekonomije govoril o strukturnih protislovnih kapitalizma. Njihov komentar na vse skupaj pa je bil: ne verjemite vsemu, kar lahko najdete na internetu. Ne verjemite v alternative! Kar posredno pomeni, ne verjemite temu, da je ta kriza v resnici sistemska kriza, še naprej verjemite v kapitalizem! To verovanje nas bo vse skupaj še kako drago stalo – več sto milijard evrov, za začetek! Marx sam sicer nenehno opozarja, da obstajajo ciklične krize kapitalizma. Kaj je z Marxom danes, je veliko vprašanje, dejstvo je, da bi morali iti naprej k Marxu. Potreben je nek korak, ki bi Marxovo kritiko politične ekonomije nadgradil. Ravno zato, ker sta naš čas in Marxov čas zelo različna, bi bil že čas, da bi kdo danes napisal Kapital na novo. Na drugi strani se postavlja vprašanje, ali nas šolski sistem pripravlja ali seznanja z Marxom? Še bolj primerno se mi zdi vprašati, ali nas šolski sistem sploh uči kritičnega mišljenja? Bojim se, da se z bolonjsko reformo pravzaprav oddaljujemo od tega cilja. Bolonjska reforma je v grobem zelo podobna usmerjenemu izobraževanju iz SFRJ, oziroma ideji partijskega ideologa Stipeta Šušvarja, ki je v delu Škola i tvornica predstavil osnovno idejo, ki ostaja v jedru bolonjske reforme. To je, da se mora delovna sila permanentno izobraževati in izpolnjevati, biti fleksibilna. Dodaten problem, ki ga prinaša bolonjska reforma je to, da skrajšuje čas šolanja. S tem se prelega stroške dodatnega šolanja na zasebne žepke oziroma na iniciativo študentov in se še dodatno prispeva k družbeni neenakosti in razslojenosti. Hkrati pa se krajša tudi čas in vsebine, ki so sploh na voljo za študij. To pa je lahko problem, saj Marxa ne moremo razumeti, če ne razumemo nemške klasične filozofije, nemške klasične filozofije ne moremo razumeti, če ne razumemo razsvetljenstva itn. Skratka tukaj zadaj je več tradicij, ki bi jih morali enostavno poznati, vsak intelektualec danes bi jih moral poznati. Dejstvo pa je, da danes tudi znotraj ekonomije nihče ne govori o kritiki politične ekonomije oziroma o njej govorijo zgolj red-

ki. O izkoriščanju, o presežni vrednosti se je v zadnjem času, kar nehalo govoriti. S tega gledišča bi na vaše vprašanje, ali nam šolski sistem še omogoča razumeti takšne tekste, odgovoril, da vse manj. Čeprav imamo precej kvaliteten šolski sistem in zdaj se pripravljamo še njegova reforma, kar je iz različnih razlogov najbrž dobro. Vprašanje pa je, kako takšne vsebine najdejo pot v sam šolski sistem. Čisto posebno vprašanje pa, kakšni so, glede na ideje in koncepte, nasledki za naš vsakdan in za naše politično delovanje. Marx, kot je znano, je to razumel kot vprašanje organizacije in internacionale, kako to danes misliti in udejaniti v naših okvirih, to je pravo in čisto posebno vprašanje. Teorija in praksa gresta vselej skupaj, teorija je teoretizacija prakse.

Velik vpliv na dožemanje sveta ima tudi neoliberalni novorek, ki je iz javne rabe povsem izrinil besede, kot so kapitalizem, izkoriščanje, neenakost, in jih nadomestili z besedami globalizacija, fleksibilnost, konkurenčnost ipd. Predvsem mlajše generacije tako svet dojemajo povsem v drugih kategorijah ... Bo kriza zamajala temelje družbe?

Kriza bo nedvomno zamajala temelje družbe, vprašanje je samo, kam bo potem vse skupaj šlo. Zavedati se moramo, da je kapitalizem enoznačen s krizo, kapitalizem pomeni permanentno revolucioniranje lastnih predpostavk. Kapitalizem ni nič drugega kot permanentna kriza. Tudi na našem prostoru smo v zadnjih dvajsetih letih priča nenehnim kriznim situacijam in nimamo več dobrega kompasa, kaj vse se lahko zgodi. Problem je, da se je tisto, kar nekateri, denimo Tonči Kuzmanič, imenujejo menedžerska paradigma, s to krizo izpeklo. Problem je le, da tudi sama politika še vedno misli v tem konceptualnem okviru. Ne gre za to, da je mnogim menedžerjem uspelo napraviti stotine milijonov evrov, recimo v Nemčiji milijarde, pa nič. Ne gre samo za problem morale. Ne gre samo za to, da je znova treba vgraditi neke varovalke, ampak za to, da se je te varovalke sistematično (v času Reagana in Busha) izključevalo. V imenu neoliberalne dogme svobodnega trga, seveda. Problem je sistem, in ta-

kšen sistem ima tudi sebi lastno posadko. V ZDA je takšno posadko Thomas Frank imenoval Wrecking Crew, posadko, ki ladjo nasuka na obrežje. Zanj so to ameriški republikanci, ki so sicer takšen vzor naši SDS. A kako to, da ljudje potem volijo konservativce, se sprašuje Frank, ki to analizira v delu *What's the Matter with Kansas?*, kjer se ukvarja s paradoksom, da v njegovi rojstni deželi Kansas po novem volijo ravno tiste, ki so deželo opustošili do neprepoznavnosti. Populizem in neoliberalizem gresta z roko v roki: četudi smo na oblasti, ne vladamo, nam pravijo – četudi so republikanci imeli predsednika, je Sarah Palin rekla: gremo nad Washington! Imamo oblast, obstajajo pa skriti centri moči, ki v resnici vladajo, tega smo se tudi pri nas v preteklih štirih letih naposlušali. In tu Pahor dela napako – od vsega začetka bi moral jasno povedati, da smo imeli svoj wrecking crew. Problem na globalni ravni pa ni le moralni ali kadrovski, problem je sam sistem, ki je wrecking system. Od idile do razbitin je le korak. Vzemite samo primer Islandije, zelo idilične deželice, kjer je vse potekalo super. Kjer je bila vladavina blagostanja in kjer je bil srednji razred močan. S krizo so mnogi in tudi sama država bankrotirali. Ljudje so šli potem na barikade, vlada je odstopila, zdaj so sicer prvič po vojni izvoljeni levičarji, a tudi oni imajo na voljo le prazno blagajno. Kar je bilo prej neskončno daleč, je sedaj tu. Naj navedem še eno anekdoto. Spomnim se, da sem pred dvema letoma v srbskem časopisu, ker sem bil ravno takrat v Beogradu, prebral analizo britanskega MI6, ki je napovedoval, da se bo leta 2035 zgodila svetovna revolucija. Zakaj, zato ker bo takrat srednji razred postal to, kar je bil v Marxovih časih proletariat. Pred dvema letoma se mi je zdelo to zelo, zelo daleč, zdaj pa je že tu ...

Kako pa v tem smislu gledate na vlado Boruta Pahorja, napovedane so bile nekatere izrazito radikalne reforme, ki so šle v smer neoliberalizma? Zdaj pa se zdi, kot da bi izgubili kompas, da ne vedo natančno, kaj bi sploh želeli.

Problematično pri vladi se mi zdi nepremišljeno prevzemanje neoliberalističnih nastavkov prejšnje vlade, kate-re predstavniki se sedaj delajo, da so bili vselej na strani delojemalcev, kar pa je vse prej kot res. Nova vlada, ki naj bi bila celo »leva«, si je privoščila neusklajeno delovanje. Kako lahko sindikate z nepremišljenimi besedami razjeziš v petih minutah, to je pravza-

prav »umetnost«, ki bi morala iti v učbenike! Saj vsi vemo, da se bodo morale zgoditi določene reforme, ampak to se pač ne počenja na tak način. Problem je tudi, kakšne reforme bodo. Tisti, ki smo nasprotovali prejšnji oblasti, smo veliko pričakovali od te nove oblasti, ki se sama sklicuje na to, da prinaša neko novo paradigmo in da je socialno ozaveščena. Veliko problemov je, nimamo prostora, da bi našli vse. Ampak eden izmed problematičnih dejavnikov je tudi sam predsednik vlade. Veliko prehitro skliče tiskovke, preveč se pojavlja v javnosti.

Tudi na simbolni ravni sta bili prvi dve njegovi potezi, vsaj po mojem mnenju, absolutno napačni. Prva poteza je bila prehitra trditev, da prejšnja vlada ni kriva za to krizo, v kateri smo. Seveda ni kriva, vendar pa se je na veliko zadolževala in trošila, ter nam s tem otežila spopad s krizo. Znova je prišlo do popuščanja ob izsiljevanju v parlamentu ob glasovanju o zaključnem računu. Četudi gre morda za koga le za simbolno raven, je treba vedeti, da se sedaj zaradi izjav, da so za seboj pustili prazno blagajno, danes nekatere izmed kolumnistov (Mihelj) celo toži

na sodišču! Nadaljnja poteza na simbolni ravni – vzeti nekatere izpostavljene trobentače prejšnje vlade takoj v svojo službo, tudi ni posrečena. Razlika glede na prejšnjo oblast obstaja, a je še premalo vidna, nobene potrebe pa tudi ne vidim po konsenzih za vsako ceno, sicer nastaja vtis, da gre za kakke skrite kupčije.

Nedolgo nazaj se je na ljubljanski Filozofski fakulteti zgodil incident, ko so privrženci nacionalsocializma prišli na okroglo mizo. Pri takšnih dogodkih se vedno znova pojavlja vprašanje, povezano s svobodo govora. Kje so njene meje? Smo lahko tolerantni do netolerantnih?

Mislim, da bi tu morali ravnati v več korakih. Moj prvi odgovor je, da živimo v pravni državi, imamo ustavo. To bi se enostavno moralo uveljavljati, a se, kot vemo iz bližnje preteklosti, ne. Vsi smo bili priča dogodkom v Ambrusu, ustavljanju policije običajnih državljanov, neuvajljanju odločb ustavnega sodišča itn. Ta dogodek na Filozofski fakulteti vsekakor priča o prekoračitvi nekega simbolnega praga, o razkazovanju mišic na univerzi, ki naj bi bila po definiciji kraj svobodnega raziskovanja. To je vsega obsojanja vredno, ni pa nekaj neobičajnega v situaciji, v kateri se že nekaj časa nahajamo. Ta situacija je že zelo dolgo tolerantna do raznih pojavov. Obenem pa gre to skupaj s krizo politike kot take, tako po svetu kot pri nas. Ko politika postane spektakel in ko začne tekrovati za čim večjo gledanost, potem tu ni mej. Bili smo priča dričanju po riti po bregovih Dragonje, kar pa je neki politični stranki omogočilo dobiti toliko glasov, da se je prebila v parlament. Bilo smo priča raznim izjavam o mitraljezih v parlamentu, sklicevanju izrednih sej parlamenta in nenehnim referendumom, ker je to pač dober marketing, plačajo pa ga davkoplačevalci. V tem stilu smo priča tudi oddajam na javni televiziji, kot je recimo Piramida, ki je že po svojem formatu od samega začetka naklonjena čim bolj skrajnim glediščem. To je pač rezultat tekmovalnosti javne televizije s komercialnimi mediji. Tudi s tem se ukvarjam v knjigi, ko nekaj, kar je bilo poprej obsceno in obstransko, pride na glavni oder – pornošik je dober primer tega. Ker se pač dobro prodaja. V takšnih okoliščinah, ko politiki v obscenostih, banalnostih in šokantnostih tekmujejo z rumenim tiskom, lahko pričakujemo še marsikaj. Neonacisti so pač enostavno ugotovili, da je najboljšje, da naredijo takšen happening, dobijo nekakšno

»Nekateri ekonomisti in analitiki svetovnega sistema, denimo Immanuel Wallerstein, so že pred časom opozarjali, da se bližamo koncu velikega petstoletnega cikla svetovne ekonomije.«

simbolno priznanje in si obenem naredijo reklamo. Mislim, da se je treba ob prekoračitvi takšnih drobnih simbolnih pragov zamisliti. Kajti iz zgodovine je znano, da fašizem kot tak in fašistična, nacionalistična in šovinistična gibanja vedno obstajajo ob soglasju oziroma toleranci večine. Skrajni manjšini se pusti izražati tisto, kar sicer potihem misli tudi večina. Tu je največji problem, zato je treba na takšne stvari reagirati in jasno povedati, da se z njimi enostavno ne strinjamo. Te stvari ne spadajo v to deželo, v tem pomenu ne smemo biti tolerantni do teh pojavov.

Kakšno pa je vaše mnenje o zapeljivosti, tudi levega, radikalnega diskurza danes?

Treba je ločiti radikalizme in »radikalizme«. Bush je bil »radikalec«, »revolucionar«, enako velja za evropske klone republikancev in neoliberalce, fašizem je bil »radikalen«, in sicer zato, ker je kapitalizem reševal tako, da je bil – paradokso – »proti« kapitalizmu, proti domnevni tujerodni zaroti. Tako da, apriori gledano, sama radikalnost ne zadošča. Sam sem v knjigi govoril tudi o »radikalni« pozi kot tržnem blagu, Wallerstein govori o tem, da smo v zadnjih dvajsetih letih videli, kako je mogoče poblagoviti tudi kulturo protesta. Kar zadeva radikalno kot tako, mladi Marx je nekoč dejal: »Biti radikalen pomeni zgrabiti stvari pri korenu.« Če pustimo kompleksno tematiko mladega Marxa, odtujitev itn. ob strani, potem pomeni biti radikalen danes preizprašanje ter spremembo obstoječih kapitalističnih in družbenih razmerij. Izkoriščanje tudi danes obstaja. A obstaja tudi »izkoriščanje«, ko nekoga obtožimo za krajo nečesa, česar tako ali tako nikoli nismo imeli in tudi ne moremo imeti. S tem se napajajo desni populizmi danes, s tezo o krajih užitka. Psihoanalitik Lacan pravi, da je užitek kot tak prepovedan govorečemu, da je užitek nekaj, kar je vselej že izgubljeno. Ta strukturna izguba je tista, za katero se v rasizmu obtožuje druge. Drugi nam krade užitek, ki je tako ali tako strukturno izgubljen. Drugi nam ga kradejo tako, da delajo bodisi preveč bodisi premalo, uživajo in živijo na naš račun, nam preperečujo, da bi »mi« lahko bili »mi« itn.

V svoji zadnji knjigi predlagate strategijo vračanja na teren politike in politične ekonomije, brez katere je kontrakultura impotentna. Bi bilo danes treba ponoviti Lenino gesto v tem smislu, kot na-

njo napoti Slavoj Žižek? S tem ne merimo na ponavljanje napak sovjetskega režima in njegovo verzijo marksizma. Temveč imamo v mislih avtentično odpiranje političnega prostora, ki ga je Lenin dosegel.

Ta kriza je ponazorila, da nas politične in ekonomske odločitve še kako zadevajo v našem vsakdanu. In da nas zadevajo vse. Gesta, ki jo prinaša Lenin, je gesta, ki meri na univerzalno in ki jo bo šele treba narediti, kako, na kakšen način, pa je za zdaj še vprašanje. Že sedaj pa obstajajo številni lokalni boji, ki so na videz nepomembni. Hrvaški študenti postavljajo zahtevo po »izobraževanju za vse«, a se vsi odgovorniki pri tem delajo neumne, češ, vsi se s tem strinjamo, a vseeno ne razumemo zahteve, saj da nič ni zastoj. V času, ki prihaja, v času kriz in reform, nas čakajo mnogi takšni boji. Ne le, da je

»Globalno gledano je šokantno, kako malo denarja je potrebno, da bi nahranili vse človeštvo, zagotovili vsem na svetu pitno vodo, osnovno izobrazbo, zdravstveno oskrbo. Gre za številke, ki ustrezajo letni porabi sladoleada ali parfuma v Evropi ali Severni Ameriki.«

neoliberalizem temeljito opustošil in zožil področje skupnega in javnega, oboje redefinira tudi problematika patentov in pravic intelektualne lastnine, revolucija v biotehnologiji itn.

Kako pa v tej luči gledate na gibanja za globalno pravičnost? Meja med razvojem kritičnega posameznika in upornika brez razloga je, kot pravite sami, v resnici zelo tanka.

Če pogledamo globalno na razmerja v svetu, lahko vidimo, da od šestdesetih let naprej naraščajo neenakosti, da se v rokah peščice ljudi koncentri- ra neverjetno bogastvo, ki mu v zgodovini ni primere. Že samo kot potrošniki in kot davkoplačevalci vsak dan prispevamo k temu. Bill Gates je iz domače garaže prišel do tega, da je človek, ki je težak od trideset do petdeset milijard dolarjev in kot davkoplačev-

valci Microsoftu plačujemo lepo vsoto denarja. Tu so popolnoma na mestu pobude, ki poskušajo odprtokodne programe predlagati za javne uprave, kar se v svetu že dogaja. Na drugi strani naša ekonomija ne le ohranja in izkorišča neenakosti, temveč jih tudi krepko ustvarja – lep primer predstavlja evropska kmetijska politika, ki je za Afriko prava katastrofa. Četrtnina svetovnega prebivalstva živi z manj kot dolarjem na dan. Globalno gledano je šokantno, kako malo denarja je potrebno, da bi nahranili vse človeštvo, zagotovili vsem na svetu pitno vodo, osnovno izobrazbo, zdravstveno oskrbo. Gre za številke, ki ustrezajo letni porabi sladoleada ali parfuma v Evropi ali Severni Ameriki. To ne pomeni, da se omenjenemu moramo odpovedati, pač pa ilustrira dejstvo, kako malo zadostuje, če bi le obstajala politična volja. H globalnim nepravičnostim pa pripomore največ ravno ekonomski interes, podprt z državnimi in transdržavnimi politikami, interes Imperija, ki zahteva vse cenejšo delovno silo »na oni strani«, s čim manj socialnimi pravicami, s čim manj organiziranimi sindikati ...

V najnovejši knjigi se ukvarjate tudi s politiko strahu, ki se je vedno širila z vraževerjem. S tem razlagate tudi tako veliko priljubljenost nogometa ...

Nogomet me je zanimal kot posel in s specifičnega gledišča Katančevega buma slovenske zlate generacije. Kar sem hotel pokazati, je, da ima nogomet, t. i. totalni nogomet, z zahtevami po fleksibilnosti, nenehno menjavo mest itd, veliko skupnega z neoliberalizmom. Zanimalo me je tudi, kako »zlata generacija« prinaša reinterpretirano tradicionalnih elementov slovenske ideologije. Slovenci so se skozi zgodovino dojemali kot pridni, delavni, bogaboječi ... in nogometna pravljica je skupaj, s strahovi, kaj bo prinesla prihodnost (govorimo o času, preden smo se vključili v EU in Nato), ponudila medij, kjer smo si lahko pokazali, da se lahko enakovredno kosamo z najmočnejšimi (na nogometnem terenu). Nogometni zanos je samo ena od dobičkonosnih strasti, ki me je zanimala poleg uporništva, pornografije, sramu, iger, užitarjenja, skrbi za lastno telo, treniranja sleherne mišice, kot je PC pri »coitus reservatus«, blebetanja in uživanja v komuniciranju po mobilnikih itn. Zanimalo me je predvsem, kako nastopa užitek kot ekonomski dejavnik. ■

Kje boste 7. junija 2009?

Bližajo se volitve v Evropski parlament. Udeležba je v zadnjih letih nizka, zanimanje za evropske zadeve pa majhno tudi v Sloveniji. Evropski parlament si pred letošnjimi evropskimi volitvami, ki bodo pri nas potekale 7. junija, znova pospešeno prizadeva za enakopravnost med spoloma. Slovenija bo imela sedem poslanskih mest in v političnih strankah se že bojujejo za to, komu bo pripadlo mesto na listi za evropske volitve. Bomo Slovenci med sedmimi evropskimi poslankami in poslanci izvolili več žensk ali moških?

JASMINA ANTONIJEVIČ

Vseh 27 članicah Evropske unije bo imelo volilno pravico okoli 375 milijonov državljanov in državljanov, ki bodo odločali, kdo bo zasedel 736 poslanskih mest v Bruslju oziroma Strasbourgu. To bodo že sedme neposredne volitve, druge v Sloveniji in prve volitve, ki bodo potekale v 27 državah članicah EU hkrati. Evropski parlament je gonilna sila evropske politike. Je nekakšna osrednja dvorana za razprave, v kateri se izmenjujejo politična in nacionalna stališča vseh držav članic. Tako predstavlja točko, v kateri se poraja znatno število pobud za oblikovanje politik EU. Vsak državljan EU ima pravico, da voli ali je izvoljen na volitvah v Evropski parlament. Temeljna pogoja za to sta evropsko državljanstvo in prebivališče v državi članici, kjer državljan voli ali kandidira za poslanca. Ker je pri volitvah v Evropski parlament vsa Slovenija ena sama volilna enota, mora posamezna lista za izvolitev svojega kandidata zbrati vsaj 14 odstotkov oddanih glasov. Z liste so izvoljeni tisti kandidati, ki zberejo največ prednostnih glasov. Udeležba na evropskih parlamentarnih volitvah se nenehno zmanjšuje. Na zadnjih volitvah leta 2004 je v primerjavi z volitvami leta 1994 s 57 padla na vsega 46 odstotkov, medtem ko se je delež tujih volilcev s 5,9 povečal na 12 odstotkov.

Eden izmed poglavitnih vzrokov za to je vse večja mobilnost prebivalcev v Evropski uniji. Delež tujih kandidatov ostaja še naprej neznamen – izmed 8974 kandidatov, kolikor jih je kandidiralo na zadnjih volitvah v Evropski parlament, jih je v tujini kandidiralo le 57, izvoljeni pa so bili le štirje.

Zakaj voliti?

Evropske volitve se že nekaj časa soočajo s padanjem volilne udeležbe. Zato je še posebej pomembno, da se kot državljan/ke EU zavedamo pomena udeležbe na evropskih volitvah:

Z udeležbo na volitvah v Evropski parlament odločamo o svoji prihodnosti ter vplivamo na delovanje EU.

Evropski parlament ima pomembno vlogo pri oblikovanju evropske zakonodaje, ki vpliva na naš vsakdanjik, ter pri odločanju o porabi denarja iz proračuna EU.

Z Lizbonsko pogodbo se bodo pooblastila evropskih poslancev pri sprejemanju odločitev o zadevah EU še povečala, državljanji EU pa bodo imeli pravico dati pobudo za nove evropske zakone.

Evropski poslanci predstavljajo široko paleto nacionalnih političnih strank, stališč in mnenj. S tem, ko izvolimo poslance, ki z nami delijo poglede, pripomoremo k spreminjanju politik EU.

V Evropskem parlamentu je trenutno 785 poslancev. Največja skupi-

na, Evropska ljudska stranka (krščanskih demokratov) in Evropski demokrati, ima 288 poslancev, drugi so socialdemokrati z 217 poslanci. Sledijo Zavezništvo liberalcev in demokratov za Evropo s 100 poslanci, Združenje za Evropo narodov, ki ima 44 poslancev, Zeleni/Evropska svobodna zveza s 43 poslanci, Evropska združena levica – Zelena nordijska z 41 poslanci ter skupina Neodvisnost in demokracija, ki ima 22 poslancev. V parlamentu je tudi 30 samostojnih poslancev, ki ne pripadajo nobeni politični skupini.

In kdo so letošnji kandidati za evropske poslance? Kot prva je svoje kandidate predstavila sicer neparlamentarna stranka Nsi. Poleg Lojzeta Peterleta, ki je nosilec liste in zdajšnje evropske poslanke Ljudmile Novak, je na listi še nekdanja ministrica Mojca Kucler Dolinar. Iz vrst LDS-a bodo med drugimi v boj poslali Jelka Kacina in Aleša Guliča. Listo Zares bo vodil Ivo Vajgl, na njej pa bosta še Cveta Zalokar Oražem in minister Matej Lahovnik. Prvič bo samostojno nastopila stranka Desus. Nosilec njene liste bo predsednik stranke Karel Erjavec. Ta pravi, da bi v primeru, da postane evropski poslanec, stranko vodil še naprej, ne bi pa več vodil ministrstva za okolje in prostor, a ob tem dodaja, da imajo v stranki tudi doktorja znanosti s tega področja, ki bi ga v tem primeru lahko nadomestil. Nosilec liste SLS-a

bo nekdanji minister Ivan Žagar. Glavna kandidata SD Zoran Thaler in Tanja Fajon presenetljivo nista člana te stranke. Sledijo jima člani stranke Andrej Horvat, Mojca Kleva in Lev Kreft. SDS v ogenj pošilja nekdanje ministre: Milana Zvera, Zofijo Mazej Kukovič in Dragutina Mateja. Družbo jim bo delala sedanja evropska poslanka Romana Jordan Cizelj. Za mesto v Evropi se torej namerava potegovati kar nekaj znanih politikov, tudi ministrov. Se nam v primeru njihove izvolitve obeta vladna kriza oziroma prve zamenjave?

Lizbonska pogodba predvideva, da bi se število poslancev Evropskega parlamenta zmanjšalo na 751, pri čemer bi večina velikih držav izgubila nekaj poslanskih mest glede na sedanje razmere je sil, nekatere manjše, med njimi tudi Slovenija, pa bi dobile dodatno mesto. Ker Lizbonska pogodba še ni začela veljati, kot je bilo predvideno s 1. januarjem 2009, bodo za junijske evropske volitve najverjetneje veljala določila pogodbe iz Nice, ki predvideva zmanjšanje števila poslancev na 736, od tega se bo v Sloveniji, tako kot na volitvah leta 2004, volilo 7 evropskih poslancev. V Bruslju potekajo dvo-dnevna plenarna zasedanja ter seje parlamentarnih odborov in političnih skupin. V Strasbourgu, Alzaški prestolnici, pa evropski poslanci preživijo 12 delovnih tednov v letu, ko potekajo plenarna zasedanja. Evropski poslanci uživajo imuniteto, vendar jim je ta lahko odvzeta, če so jih zalotili pri kaznivem dejanju. Poslancem se razpravi in se jim sicer ni treba nujno udeleževati, vendar do povračil določenih stroškov in nadomestil niso upravičeni, če se ne udeležijo najmanj polovice vseh plenarnih zasedanj. Vse do lanskega leta so evropski poslanci prejeli enako plačilo kot poslanci v njihovih državah, plačnik pa je bila nacionalna vlada. Tako je denimo madžarski evropski poslanec mesečno prejel manj kot 1000 evrov bruto, nemški pa okoli 7000 evrov bruto. Z letom 2009 dobijo vsi poslanci enako plačo, ki znaša okoli 7000 evrov, plačnik pa je EU. ■

V Sloveniji bodo volitve v Evropski parlament potekale v nedeljo, 7. junija 2009.

4-7.6.2009

Европейски избори Elecciones europeas

Evropské volby Europa Valg Europawahl

Euroopa valimised Ευρωεκλογές

European Elections Elections européennes

Toghcháin Eorpacha

4-7.6.2009 Elezioni europee Eiropas vēlēšanas

Europos rinkimai Európai Választás

Elezjonijet Ewropej Europese Verkiezingen

Wybory europejskie Eleições europeias

Alegerile europene Európske vol'by

Evropske volitve Eurooppavaalit Europavalet

www.elections2009.eu

V pričakovanju volitev

Bližajo se evropske volitve. Številne organizacije začenjajo s političnimi in informacijskimi kampanjami. Na drugi strani pa med ljudmi opažamo trend nezanimanja za »visoko« politiko in konvencionalno politično participacijo. Na tem mestu se je smiselno vprašati, kaj tako stanje pomeni za demokracijo, zakaj je do takega stanja prišlo in ali smo državljani morda zavezani k političnemu udeleževanju.

MIHA ANDRIČ

Tako na nacionalni kot evropski ravni smo priča demokracijskemu deficitu, ki se odraža v izgubi vere v demokracijo. Ljudje so preprosto mnenja, da je politika nekaj, kar se jih sploh ne tiče, so nezaupljivi do politikov – skratka politiko dojemajo kot nek »okužen« pojem. Vse to zgolj potrjuje nizka volilna udeležba. In to je dosti večji problem, kot morda zgloda na prvi pogled. Demokracija je namreč ureditev, ki v svoje izhodišče postavlja prav racionalno ter aktivno politično ljudstvo. V modernem času se je taka oblast – kot odgovor na probleme aristokratskih in absolutističnih ureditev – vzpostavila ravno z namenom, da vse ljudi naredi za končno veljavni vir politične oblasti. Ne glede na to, ali gre za monarha z absolutno oblastjo ali je to aristokracija, ima taka politična institucija namreč vedno tudi svoje interese in nikoli ne moremo vedeti, da jih morda ne bo postavila pred skupno dobro. In ko se enkrat strinjamo, da je politična oblast upravičena samo takrat, ko zagotovo dela v dobro ljudi (ko pač opravlja svoj del »pogodbe«), se takoj pojavijo težnje po redefiniciji političnega suverena. Tak problem reši vpeljava demokracijske ureditve, ki temelji na enakosti vseh državljanov in dejstvu, da so vsi ljudje skupaj tisti, ki bodo odločali o zakonih v državi. Najboljše jamstvo za varovanje interesov ljudi je namreč, da so prav oni tisti, ki odločajo o le-teh.

Kljub temu pa danes ljudje ne kažejo veliko želje po tem, da bi sodelovali v političnem procesu. Vzroke za to je moč iskati v šolskem sistemu ali načinu življenja mladih, ki postajajo vse bolj egoistični. Še vedno pa menim, da je eden glavnih razlogov za nastalo situacijo parlamentarna – predstavniška demokracija. Glavni problem le-te je pomanjkanje javne razprave ter izgu-

ba legitimnosti obljube izvoljenega predstavnika do njegovega volivca. Ta problem je lepo povzel že Chomski: »You press the button every four years and call it a democracy?« Točno za to gre – sa-

mo enkrat na štiri leta sodelujem v oblasti, kar nas vodi v nezainteresiranost do političnega udeleževanja z mislijo, da posameznik ne more nič spremeniti, češ da se vse tako ali tako odvija v razprtih pro-

Demokracija zahteva politično ljudstvo, politične subjekte, kar pa ne nujno implicira dejstva, da se moramo udeležiti volitev. Čeprav je EU za nas pomembna institucija, je čisto legitimno ne ili na volitve in s tem oddati glas proti »populistični« Evropi.

storih vladnih in parlamentarnih palač.

Tukaj se pojavi vprašanje, ali imajo državljani politično dolžnost izkoptati se iz apatije in biti politični. To bi lahko potrdili s sklicevanjem na družbeno pogodbo in naše obveznosti do države, ki izhajajo iz nje. Toda dovolj je že, da se spomnimo, da če podpremo demokracijo, moramo konsistentno podpreti tudi njen glavni del – politično ljudstvo; če želimo ohraniti demokracijo, enostavno moramo opraviti svojo nalogo pri tem. Še bolj radikalno – če želimo uživati pravice in ostale koristi, ki jih imamo od demokracijske ureditve, moramo sodelovati pri političnih procesih, ki te pravice ustvarjajo – zagotoviti si moramo, da bodo upoštevani tudi naši interesi. Če aktivno ne delamo na tem, potem nimamo pravice zahtevati pravic in privilegijev. Nekoliko bolj altruistično pa bi lahko dejali, da smo zavezani k temu, da skrbimo tudi za druge ljudi in zato moramo preko politične participacije težiti k temu, da vsem omogočimo enake in kvalitetne pogoje za življenje.

Ampak, ali naša dolžnost biti političen implicira nujnost oddaje glasu na volitvah? Skozi nek konvencionalen pogled bi temu lahko pritrdili. Več ljudi več ve, na volitvah dobimo mnenja kar največjega števila ljudi, torej je posledica volitev neka racionalna odločitev oblasti na podlagi interesov volilnega telesa. Toda danes vsekakor lahko podvomimo v tako argumentacijo – vse bolj se namreč zdi, da oblast ni več nujno posledica rezultata volitev, temveč je rezultat volitev posledica oblasti. Volitve so tako akt legitimacije oblasti, ko pa govorimo o večjih (sistemskih) spremembah, je vedno bolj pomembna nekonvencionalna participacija, ki se kaže v obliki organiziranega bojkota volitev, protestov, peticij, pisem ipd. Vsekakor so volitve kljub temu še vedno pomembna demokracijska institucija, zato nikakor ne trdim, da je potrebno volitve blokirati na vsak način – če državljani med volilno kampanjo najdejo pravi sklop idej in človeka, ki jih bo uresničil, je edino pravilno, da ga podprejo. Vsekakor pa naša političnost ni nuj-

Ob dnevu spomina na upor zoper fašizem se velja uzreti predvsem v prihodnost. Namreč, še vedno se vse preveč oklepamo zgodovinskih »dejev« in ideološko obarvanih vrednosti sodb. Redefinicija družbenih razmerij bo izvedljiva šele, ko odpremo novo stran in odvržemo breme preteklosti.

Tukaj je nestrpnost

no enaka oddanemu glasu na volitvah, kar pomeni, da to ni naša dolžnost.

Bližajo se nam evropske volitve – primerjati nacionalno demokracijo z evropsko je težko. EU namreč ni niti mednarodna organizacija niti ni velika nova država, je nova – zgodovini doslej še nepoznana – politična tvorba. Ne glede na to, pa se tudi evropska demokracija srečuje s podobnimi problemi kot nacionalne demokracije. Priča smo namreč evropskemu demokratičnemu deficitu. Ta oddaljenost evropskih institucij od državljanov se je v preteklosti reševala z vpeljavo nove institucije – evropskega parlamenta, ki naj bi kot edino neposredno voljeno telo ljudi približal EU. Menim, da demokratičnega deficita tu nismo reševali pri pravem vzroku. Ta namreč izhaja iz nacionalnih interesov in elit ter neobstoja učinkovitega mehanizma za vzpostavljanje skupne volje, zaradi česar bo EU še dolgo zgolj združba nacionalnih držav. Pripravljen sem celo trditi, da evropski parlament ni niti nujno potreben za demokracijo v EU. Prvič – njegova vzpostavitev temelji na ideji, da potrebujemo neposredno voljen organ (pri čemer ne vidim nobenega problema s posredno vzpostavljeno demokracijo na ravni EU komisije, kjer delujejo demokratično izvoljene nacionalne vlade), drugič – njegov namen je, da (»simbolično«) potrjuje odločitve nacionalnih vlad (pri čemer spet ne vidim, zakaj te odločitve same po sebi ne bi bile legitimne) in tretjič – niti nima veliko zakonodajne moči. Pri aktualnih evropskih volitvah je sporna tudi politična kampanja, ki ljudi ne želi prepričati z racionalnim argumentom, temveč s populističnim nagovarjanjem o pomembnosti parlamenta. Ne pravim, da so to razlogi, zakaj ne bi smeli na EU volitve, vsekakor pa so to razlogi, ki pravijo, da moramo dobro premisliti, preden oddamo glas z namenom participirati in doprinesiti h gradnji Evrope – hitro se lahko namreč zgodi, da zgolj legitimiziramo sistem in ljudi, ki vodijo stran od demokratične in racionalne Evrope k populizmu in pasivnemu ljudstvu.

Ni ključno, ali se udeležimo volitev ali ne, ključno je, da je to stvar političnega premisleka. Ključno je, da smo politično zavedni in da smo se pripravljeno aktivno »boriti« za svoje interese ter interese drugih. ■

Pred skorajda sedemdesetimi leti je v mračnem trenutku človeške zgodovine iz potrebe po uporabi vstala Osvobodilna fronta v bran naših rodov, po katerih so se stegovala grabežljive roke okupatorske vojske. Dneva boja proti okupatorju se spominjamo danes, predstavljajoč si drznih borcev za svobodo naroda, ki so odbili poskuse fašističnih agresorjev, da bi zasedli prostor, ki je bil obljubljen že neki drugi totalitarni oblasti. Na tem mestu naj se zgodovina ukvarja sama s seboj. Vzporedno s spomini na heroje iz polpretekle zgodovine za ene in neprebavljenimi travmami za druge ter v frustrirajočem ambientu praznika dela v znamenju brezposelnosti so organizacije, združene pod Fronto za svobodo sveta, na protifašistični manifestaciji izrazile zaskrbljenost nad porastom različnih oblik nestrpnosti in diskriminacije. Njihov poziv: Želimo gradnjo novega družbenega reda, socialno državo, brez neenakosti in nestrpnosti, kjer novih okupatorjev ne bomo iskali v soljudih kot tudi ne med prebivalci sosednjih držav. Skozi okno opazujem otroško igro na dvorišču. Otročaj je razdeljen na dve skupini. Na eni strani imamo bledoličneže t. i. slovenskega porekla, na drugi romski naraščaj iz soseske. Prvi stikajo glave in s pritajeno nevoščljivostjo izmenjuje opazujejo prijateljev nov mobilni telefon ter skupino »drugih«, ki so zasedli »njihova« igrala. Ti imajo nekakšno vodjo, starejše dekle, ki ostalim daje navodila za potek igre, ki si jo je domislilo. Medtem ko fantič z najnovejšo različico mobilnika vneto našteva vse njegove funkcije, se pod taktirko romskega dekleta na drugi strani dvorišča razživi razposajen smeh in vrisk, ki preide v vsesplošno tekanje, zmedo in medsebojne trke otrok, ki se še očitno znajo zabavati brez pomoči zabavne elektronike. Otroci na obrobju sicer z zanimanjem spremljajo živahno dogajanje, vendar ne kažejo nikakršnega interesa, da bi se jim pridružili. Mimoidočim sprehajalcem, ki lovijo zadnje sončne žarke na ta praznični dan, ne imponira tovrstno izživiljanje širnih razsežnosti sveta domišljije. Pomenljivo se nasmihajo drug drugemu in odkimavajo nad bojda motečo igro otrok, ki vrh vsega vse to počnejo še v tem čudnem, tujem jeziku (smešno, pred debelim stoletjem se je narod uprl in se boril za slovenstvo, za svoj jezik, sedaj v tem, ah, tako demokratičnem svetu pa drugim odrekamo to isto pravico). In že vrešči sosedo iz svojega domicila, češ da še za praznik nima miru pred njimi. Nedopustno gospa, zares!!! Da smo Slovenci že tako ali tako nestrpen narod, dokazu-

jejo raziskave. Sedaj, ko pa slovensko delavstvo čaka v vrstah pred zavodom za zaposlovanje, je teren za vzklije raznih vrst diskriminacije ter iskanja grešnega kozla za razmere iz vrst pripadnikov narodnih, verskih, ekonomskih, spolnih itd. manjšin ugodnejši kot ponavadi. »Tu je Slovenija« in podobna gesla t. i. domoljubov postajajo čedalje manj moteč element fasadnih poslikav, kot so to recimo grafiti, ki so za razliko populističnih parol vsaj estetski. V državi, ki ima neporavnane račune z izbrisanimi in ima z džamijo kamen v želodcu, državi, ki bojkotira svojo sosedo pri vstopu v EU, z državljani, ki bi raje plačali dvojno vsoto za odvoz kosovskih odpadkov, kot pa da jih na svoje »razroštane« kombije naložijo romski zbiralci kovine, je nestrpnost velika tema, če ne že pošastni problem. Ko pa imamo antifašistične shode s transparenti, na katerih »smrt« kot del slogana očitno ni tretirana kot oblika nestrpnosti, smo še na slabšem. Manjkali so samo še Harvardi, ki so shod za »svobodno« Slovenijo brez džamije odpovedali. Tudi nedavni »incident« na Filozofski fakulteti v Ljubljani oz. njegovo medijsko reinterpetacijo bi lahko dojeli kot akt nestrpnosti. Namreč tudi mi, ki skandiramo za strpnost, smo v istem trenutku nestrpni do nestrpnežev. Kje je potem razlika med nami? Smo mi nestrpni na manj slab način? In kako za vruga določiti mejo? Pravice, ki smo si jih izborili skozi stoletja, moramo videti tudi kot odgovornost. Svoboda govora lepo in prav, vendar prefiltrirati samo to, kar nam je všeč, je napak. Pravice morajo biti uporabne vedno in povsod tudi v korist nečesa, kar nam ni najbolj povšeči. To je logično. Kriza, ki je potisnila prosti trg ob zid, nam ob tem zastavlja vprašanje, kakšno družbo hočemo v prihodnosti. Zaenkrat pripadamo ideologiji popačenih pojmovanj in vzklikajočim skupinam, ki po nekaj pivih niti več ne vedo, čemu se derejo. Po internetnih forumih polpismeni domoljubi navijajo za žgance s tem, ko grozijo z batinami, največji jugo nostalgiki pa so iz vrst generacij, ki so doživljali socializem le ob šolskih učbenikih. Totalna zmeda. Sedaj ko imamo, kar smo hoteli, samostojno, demokratično in pravno urejeno državo, ko bi lahko začeli z gradnjo pravične družbe, si zastavili nove cilje, se znova oziramo nazaj, lovimo »rdečkarje«, stikamo za neofašisti in skušamo na vsak način državo obdržati v stanju razdvojenosti, kot da ne zmoremo narediti preskoka iz obdobja druge svetovne vojne v enaindvajseto stoletje. Kot da ga niti nočemo. Večni zamudniki, nezmožni sprave. ■

Sem všečen musliman?

»Imagination is the one weapon in the war against reality«, pravi Jules de Gaultier. Danes ni več vprašanje, ali je zaželeno biti človek duhovnih razsežnosti, pač pa človek enormnih zmogljivosti, za katere se potegujemo v sodobnem svetu na ekonomski in družbeni ravni.

SAMI AL-DAGHISTANI

Potrebno je torej biti ekonomsko ozaveščen in moralno podložen, saj boga ni več, ne le od Nietzscheja dalje, pač pa že od nekdanj. Vstopili smo v dobo človeškega slavja, ki ga, paradoksnost, požiramo mi sami. Moderna doba je doba individua – avtonomnega subjekta, ki se mora počutiti svobodno. Prostor avtonomnosti in neomejenega delovanja pa je postal točka spora demokratičnih vrednot. Človeška oseba je v našem času postavljena na pedestal in je tako zamajala prestol božjega, kakor pravi Durkheim, kult človeške osebnosti mora ostati tako neoporečen, nedotaknjen, tudi takrat, ko govorimo o samomoru, saj tudi na tak način omajamo vsevzvišeno podobo človeka kot lastnega ustvarjalca usode in življenja. Danes si torej človek pridobiva dostojanstvo s tem, da je kot človek zavzet sam sebi, dvignjen nad družbeno in postavljen namesto božjega. Če je človek zamenjal predstavo o bogu, pomeni sleherni napad nanj bogoskrunstvo. Človek se je torej potegnil sam vase, v svoj avtonomni prostor zasebnosti, paradoksnost, prav zaradi prevelike alienacije od samega življenjskega ustvarjanja in uresničevanja.

Kakšno vlogo pa igrajo tu muslimani? Kakšen je dober oz. zaželen musliman v dobi postmoderne Zahoda? Bolje rečeno, kakšno podobo muslimana mi sami želimo videti?

Po vsej verjetnosti si neprestano ustvarjamo podobe, na katerih temeljijo naša pričakovanja in želje. Tistega, ki ga ljubimo, ljubimo zaradi naše lastne predstave o njem, oz. ga ljubimo le zaradi naše lastne želje po ljubljenu in ne zaradi same osebe, ki jo imamo dejansko namen osvojiti. Torej v svoji želji delujemo le zaradi želje same in ne zaradi subjekta, ki ga skušamo osvojiti.

Všečen moderen musliman je potemtakem musliman naših podob. In to ne velja le za muslimana, temveč za slehernega Drugega. Všečen

musliman je čim bolj nemuslimanski; dober musliman je čim bolj zahodnjaški, saj mora biti kar se da podoben »nam« oz. vsaj nepodoben svoji večini, torej ostalim pripadnikom iste verske izpovedi ali nacionalnega ozadja. Dober musliman je torej tisti, ki se po večini poistoveti s svojim novim geografsko-kulturnim ozadjem, musliman, ki po večini opusti (ali pa sploh ne osvoji) svoja zgodovinska, duhovna in kulturna področja mišljenja in ustvarjanja. Kratko malo, dober

musliman sploh ni več musliman v pravem pomenu besede, je le še senca družbeno-kulturne prilagoditve (ki je sicer lahko povsem zaželeno in potrebna).

Kritična točka tu je torej prilagajanje zaradi samega sebe in ne prilagajanje zaradi celotne družbe. In tu pridemo do težave. Verjetno se bomo strinjali, da se po svoji lastni iniciativi ni tako težko prilagoditi, čeprav se tisti, ki prihaja od drugod, nenehno lahko spopada s svojimi osebnimi, kulturnimi, vedenjski-

Všečen musliman je čim bolj nemuslimanski; dober musliman je čim bolj zahodnjaški, saj mora biti kar se da podoben »nam« oz. vsaj nepodoben svoji večini, torej ostalim pripadnikom iste verske izpovedi ali nacionalnega ozadja.

mi in miselnimi težavami, enostavno zaradi drugega okolja, ki ga nova država proizvede. Trka civilizacij tu ni vredno omeniti, to je fraza tistih, ki si inter-kulturnega dialoga ne znajo predstavljati. Vprašanje pa je, kako se ne prilagoditi zaradi drugih, ker smo k temu primorani, oz. kako obdržati samega sebe. Ali je moralno obdržati svojo identiteto, ki je sicer bolj nezaželena, ali je bolje sprejeti novo, ki bo zasenčila prvo? Zagotovo je najprimerneje obdržati svoj lastni bivanjski izraz in ga do neke mere oblikovati/prilagoditi določenim kulturnim vzorcem zaradi lažje integracije v samo družbenost družbe. A le do neke mere. To nadalje pomeni, da je potrebno svoja prepričanja do sebe in do realnosti skrbno negovati, če so le v skladu s splošnim dobrim (torej, če lastna prepričanja ne obsojajo ali otežujejo bivanjske eksistence Drugega kot nekoga, ki ne poseduje enakih vpogledov).

Všečen musliman ni torej nič drugega kot musliman kreaturnih preobrazb Drugega. In postmoderna doba se tu zalomi, saj slavni in nedotaknjeni prestol človeka kot vse-mogočnega bitja, ki ustvarja in ki prodira dalje, zanemarija lastnega sočloveka – zanemarija življenje na levi in desni strani. Hkrati pa le tako potrdi svoj cilj in namen, ki je ustvarjen po podobi doseganja in učinkovanja.

Prišli smo do začetnega izhodišča, da je evropocentričnost oz. boljše rečeno »zahodnjaškost« nevede pokazala na svojo sicer že dolgo-trajno prepričanje, da je zaželeno tisto, kar ali prihaja od »tu« ali pa je predelano od »tu«. Ne vidimo stvari, kakršne so, temveč kakršni smo mi, je že slavno geslo Anais Nin, kubansko-francoske avtorice, ki nam lahko služi kot primer za vpogled in primerjavo z našim lastnim vrednotenjem Drugega.

Potrebno je torej misliti nov pojmovni aparat – izven neoliberalnih in neonacionalističnih temeljev, ki smo jim podložni. Prevelika bližina Drugega je postala mejnik naše avtonomnosti.

Kolikor govorimo o muslimanih in islamu, moramo vedeti, da islam ni le vera, temveč je predvsem način življenja. Kar pomeni, da ni le verovanje in opravljanje dogm, temveč način zrenja sveta, pristopanja do sočloveka, način, kako uvideti življenje in kako spoznati njegove zemeljske in nezemeljske pojave. ■

Če počí, počí za vse

Človeštvo je trenutno preokupirano z »osjo zla«, uničenjem ameriškega kapitalističnega sistema ali reševanjem vsesvetovne finančne krize. Možnost jedrske vojne se nam, kljub pozivom znanstvenikov in politikov, zdi popoln nesmisel. Širša javnost je na to nedavno opomnil tudi ameriški predsednik.

SIMON RAJBAR

S pomnimo se dni, ko so bile delnice veliko vredne, stebri kapitalizma pa so se zdeli neobčutljivi za silovite napade. Nato pa si bolj pozorno oglejmo današnjo svetovno ureditev, v kateri se zdi jedrska vojna ravno tako nemogoča, kot se nam je pred komaj enim letom zdela nemogoča svetovna recesija in depresija,« situacijo oriše harvardski profesor Graham Allison, eden največjih strokovnjakov na področju širjenja jedrskega orožja. Ta od boga pozabljen problem je namreč nenadoma prišel do točke, na kateri se mora jedrska politična smetana z ZDA na čelu odločiti, v katero smer bo nadaljnje potekal razvoj jedrske tehnologije. »Amerika se zavezuje k iskanju miru in varnosti v svetu brez jedrskega orožja,« je v Pragi naenkrat izjavil novi predsednik ZDA. Največji praznik demokracije v tej državi je svetu prinesel novo od ljudstva izvoljeno oblast, z novimi pogledi. Pod prejšnjim voditeljem namreč ZDA, z vesterni v Afganistanu in Iraku, ustvarjanjem osi zla ter obujanjem retorike hladne vojne, niso imele časa še za probleme orožja množičnega uničenja. No, to sicer v celoti ne drži, saj so, bodimo pošteni, z naravnost briljantno dramsko predstavo bivšega obrambnega ministra

Rumsfelda poskrbeli, da je pol sveta trepetalo pred domnevnim iraškim orožjem za množično uničevanje. Po vstopu globalne recesije na svetovni oder je ta prevzela glavno vlogo, medtem ko se Američani bržkone tepejo po glavi, da se v vojne na drugi strani sveta niso zapletli malce kasneje. Kot pravijo sami, ekstremne situacije zahtevajo ekstremne odgovore, po izkušnjah druge svetovne vojne pa so ugotovili, da te še najbolj rešujejo gospodarske krize. Politika in ekonomski interesi, kajpak, hodijo z roko v roki. V skladu s tem se ZDA odločajo tudi, kdo lahko skozi zadnja vrata potihoma vstopi v klub petih jedrskih držav ter katerim malopridnim državam na »osi zla« je vstop najstrožje prepovedan.

Doomsday clock

V bipolarnem svetu hladne vojne so bile stvari veliko bolj jasne kot danes. Po 2057 jedrskih poskusih in jedrski krizi na Kubi so bili politiki prisiljeni žrtvovati del nacionalnega ponosa, če so še sploh hoteli imeti nacijo. Washington in Moskva sta podpisala dogovor o prepovedi testov jedrskega orožja v ozračju, na prostem in pod vodo. Kljub temu je bilo leta 1985 na svetu za takojšnjo uporabo na voljo 65.000 kosov jedrskega orožja, ki so jih s sporazumi o neširjenju jedrskega (NPT) in omejevanju taktičnega orožja (Start

I) do leta 2002 uspeli zmanjšati na 20.000. Na te sporazume, katerih veljavnost se izteče konec leta, so po optimističnem zaključku hladne vojne nekako pozabili. Kljub temu da je bilo jedrskega orožja neprimerno več kot danes, so sporazumi prvič v zgodovini omogočili medsebojni pregled in nadzor. V klubu jedrskih velesil je tako bila le ena miza z dvema pivcema. Današnji odnosi med ZDA in Rusijo so po hladni vojni na najnižji točki in niso naklonjeni dolgotrajnim in napornim pogajanjem, ki so samo za sporazum Start I trajala devet let. Ti kosi papirja pa so pravzaprav edino zagotovilo svetovne jedrske varnosti. Z odstopom od tovrstnih sporazumov bi po mnenju razorožitvenih strokovnjakov v svetu sprožili »jedrski borzni zlom«, tehnologija, orožje in znanje pa ne bi imeli več niti uradnih preprek za prehajanje med državami ali militantnimi skupinami. To je še posebno tvegano v negotovih razmerah in času, v katerem se je trenutno znašel svet na svoji poti do multipolarizacije. Geostrateške bitke se bijejo tako na svetovni kot regionalni ravni. Vsaka sila skuša h koritu pristaviti svoj lonček, s prostim pretokom jedrskega orožja in informacij pa bi se hitro lahko začela vsesplošna jedrska oboroževalna tekma, ki je nihče več ne bi mogel ne ustaviti ne ustrezno nadzorovati. Jedrsko orožje namreč naredi države nedotakljive, pri tem pa je status jedrske sile ali velesile popolnoma nepomemben, kajti ko bo počilo, bo počilo za vse.

Na nevarnost jedrske kataklizme znanstveniki svet in predvsem politike opozarjajo že več kot 60 let z znamenito uro »doomsday clock«, ki z minutami do polnoči meri bližino človeštva do lastnega vesoljnega potopa. Nazadnje so jo predstavili pod mandatom Georga Busha leta 2007, ko je pridobila na dveh minutah in sedaj kaže pet minut do polnoči. Bliže popolni destruktiji je bilo človeštvo le še leta 1953 in 1984, med največjimi napetostmi hladne vojne. Pobuda Baracka Obame zato prihaja ob pravem času, a je ob tem

toliko bolj nenavadna, ker Amerika svojo strategijo svetovne dominacije že desetletja utemeljuje prav na pravici do prve uporabe jedrskega orožja. Vzporedno s to jedrsko doktrino so Američani razvijali tudi izjemno drag protiraketni sistem ter taktična orožja, ki bi jim povečala možnost preživetja in povračilnega jedrskega udarca. Obama je v svojem govoru na Češkem, kjer so še pred kratkim rinili v ameriški objem protiraketnega ščita, praktično predlagal lastno razorožitev. »Nova iniciativa ameriškega predsednika je vredna pozornosti,« se Obamovi pobudi za svet brez jedrskega orožja pridružuje tudi predsednik republike Danilo Türk. »Temeljno vprašanje pa je, kako urediti odnose med priznanimi jedrskimi državami in drugimi.« Jedrsko neoborožen svet je vsaj zaenkrat še iluzija. Toda ob prelomnih trenutkih menjave svetovnih voditeljev ter izgubljenosti planeta v svetovni finančni krizi marsikdo napoveduje nov gospodarski in politični red. Čeprav ideološkemu nazadovanju človeštva ob tehnološkem blagostanju ni videti konca, še obstaja upanje proti nenaravnemu samouničenju. V nasprotnem primeru bo doomsday clock odbila polnoč. ■

PODLUPO

Letnice prvih preizkusov posameznih držav ter približni podatki o aktivnih in vseh jedrskih konicah:

ZDA: 1945 (Trinity); 5163/9938
Rusija/Sovjetska zveza:
1949 (RDS-1); 5830/16000

Velika Britanija:
1952 (Hurricane); 200

Francija:
1960 (Gerboise Bleue); 350
Kitajska: 1964 (596); 200
***

Indija:
1974 (Smiling Buddha);
70-120

Pakistan:
1998 (Chagai-1); 30-80

Severna Koreja:
2006 (The Beginning); 1-10

Izrael: neznano, neuradno
1979; 75-200

Med politiko miru in militaristično logiko

Rezultat referendumu iz leta 2003 je znan, prave posledice pronatovske kampanje in boja proti natoskepticizmu za davkoplačevalski denar pa se utegnejo šele pokazati. Argumenti in bojzani odločnih nasprotnikov članstva Slovenije v Natu ostajajo še kako aktualni.

DARIO SVETEJ

Slovenska politika očitno ljubi orožje. Na žalost številnih nikoli ni znala razmišljati o Sloveniji kot svojevrstni oazi miru, brez vojske in vojaške industrije, temveč je na mednarodnem političnem parketu, navzlic svoji majhnosti in posebnostim, vedno skušala dajati vtis, da je zavzet in enakopraven zaveznik Zahoda v vseh pogledih – kajpada tudi v najbolj militarističnih. Razpita nabava 135 oklepnikov Patria v vrednosti 278 milijonov evrov, zgolj eden izmed vrhov slovenske orožarske ledene gore, ki še zmeraj razburja javnost, ne razkriva le osupljivih dejstev v zvezi z obrambnimi izdatki in participiranjem v industriji smrti pri nas, temveč prav tako razkriva razmišljanje in delovanje slovenskih oblastnih struktur. Seveda tudi po vstopu Slovenije v zvezo Nato. Slovenske oblasti namreč že od nek-

daj mečejo davkoplačevalski denar skozi okno tudi zaradi namišljenih sovražnikov, sedaj pa se izdatki za orožje še povečujejo. Uvoz orožja za izpolnjevanje zavez do Nata po letu 2005 po navedbah naglo narašča. Leta 2005 smo uvozili za 16 milijonov evrov orožja, leta 2006 za 21 milijonov, leta 2007 že za 32 milijonov. Čeprav podatka za leto 2008 še ni, naj bi Slovenija v že sprejetem finančnem načrtu za leto 2009 za obrambo namenila že 441 dolarjev na prebivalca ali 1,65 odstotka BDP, kar je trikrat več kot v času referendumu o Natu, ko je za obrambo namenila 179 dolarjev na prebivalca.

Za to volivci pred leti na referendumu o vstopu v Nato seveda nis(m) o odločali. Ena izmed glavnih predreferendumskih obljub volivcem je bila namreč ta, da bo za Slovenijo članstvo v severnoatlantskem zavezništvu cenejše, kot če bi morala država sama graditi lastno obrambo. In danes? Danes je slovenska vojska po mnenju nekaterih strokovnjakov prvenstveno osredotočena na mednarodne operacije v tujini (Irak, Afganistan, Čad ...), namesto da bi raje opravljala naloge, ki jih vojska mora opravljati na domačih tleh. Prav zaradi obveznosti do Nata oziroma zaradi sodelovanja v mednarodnih operacijah in misijah po svetu moramo slovenski davkoplačevalci kupovati patrie, transportna letala in še na kupa ostale vojaške krame ...

Ko oblast postane trobilo Nata

Kako smo sploh pristali v Natu? Kritičen pogled v čas slovenskega vključevanja v Nato utegne biti zelo poučen, za marsikoga celo neprijeten. Razkrije lahko namreč bolj ali manj znano dejstvo, da je severnoatlantsko zavezništvo bilo predvsem projekt politične elite, ki si je od vključevanja vanj obetala največ. Projekt politične elite, ki je za svojo odkrito pronatovsko kampanjo (propagando) za davkoplačevalski denar, od katere uspešnosti je bila odvisna marsikatera politič-

na kariera, izrabila celotni državni aparat, še prej pa poosamosvojitveno evforijo državljanov ter željo po evroatlantskih povezavah. Kljub temu velja jasno poudariti, da se oblastni eliti nikoli ni uspelo domisliti niti enega zares trdnega argumenta za članstvo v omenjeni organizaciji. Kar je javnost od nje dobila, so bila predvsem enostranska prepričevanja v stilu, da Slovenija enostavno mora v Nato, ker da nima druge možnosti, ter svarila pred morebitnimi bodočimi nevarnostmi. Vsi v vladi – na čelu s takratnim premierom Janezom Drnovškom – so se znašli v novem položaju, ki ga očitno niso obvladali. Namesto s preverljivimi in preverjenimi dejstvi so nastopili s propagando. S propagandnimi floskulami (Doma v Evropi, varni v Natu ...), ki so se ponavljale v nedogled, brez števil in brez preverljivih podlag. Vsestranska obveščevalnost državljanov o predmetu odločanja, do katere imajo ti seveda pravico, je ostala neizpolnjena želja. Spomnimo: namesto, da bi se davkoplačevalski denar tedaj porabljal za nepristranske strokovne analize, ki naj bi državljanom pred referendumom prinesle odgovore na njihova vprašanja glede članstva Slovenije v Natu in jim olajšale odločanje, so bili javnosti s strani politične elite tedaj naklonjeni izključno argumenti za članstvo, o argumentih proti, za katere bi po njenem mnenju morali poskrbeti nasprotniki priključevanja vojaškemu zavezništvu, pa ni bilo ne duha ne sluha. Bilo je še huje: namesto utemeljenih argumentov za članstvo ali proti je politična nomenklatura davkoplačevalcem postregla z že omenjeno pronatovsko kampanjo in zastraševanjem. Da morajo biti ljudje predvsem dobro in natančno obveščeni o razlogih za in proti, če naj o čemerkoli odločajo na referendumu, sodi seveda med osnove demokratične abecede, te pa naša tedanja

oblastna družina očitno ni obvladala, ali pa je, zazrta v lastne interese, ni hotela obvladati. Namesto tega, da bi si vsaj poskušala zamisliti prihodnost brez Nata ali preprosto nanizala razloge za in proti članstvu v njem, se je obnašala kot pronatovsko trobilo.

Propagandni triki in zavajajoči argumenti

Sicer pa: je mogoče odločiti o nečem tako daljnosežnem za ljudi in državo, kot je članstvo v Natu, ne da bi bile znane vse koordinate in parametri? Je mogoče odločiti na temelju zgolj optimističnih predvidevanj in obetov? Spomnimo: namesto informiranja in spodbujanja javne razprave je javnost od vladajočih dobila z davkoplačevalskim denarjem plačane propagandne trike, kot so bili Natopis v skoraj 700.000 izvodih in enostransko propagandni Nat o -

PODLUPO

Nato in nove članice

Z Natom, zbirokratiziranim anahronističnim ostankom hladne vojne, so ZDA, po mnenju poznavalcev prave gospodarice zavezništva, dobile odlično priljubljenost za prodor na območja, kamor jim je bil vstop zaradi varšavskega pakta dolga leta prepovedan, zato ne čudi, da je Nato v svoj objem v prvem valu širjenja sprejel najprej Poljsko, Češko in Madžarsko. Da se bo Nato širil še naprej in da pod svoj »velikodušni plašč« želi sprejemati vedno nove članice, je jasno, saj ima od tega samo koristi oziroma jih imajo ZDA, ki na račun prodaje orožja kujejo mastne dobičke. Prav nove članice bodo morale v prihodnjih letih in desetletjih namreč kupovati izključno orožje, ki ga predpisuje Nato, ob tem pa bodo morale same poravnati tudi večino stroškov prilaganja in posodabljanja svojih vojsk.

fon. Oblast je za nameček javnosti še sugerirala, da je vključevanje v EU pač enako kot vključevanje v Nato (o čemer je navsezadnje pričal referendum o obeh vprašanjih na isti dan). Namesto, da bi bili informirani, s(m)o odločujoči bili pogosto prepričevani in zavajani z zavajajo-

čimi argumenti in prozornimi propagandnimi floskulami. Nato se je denimo predstavljal kot nekakšen dobrodušen in demokratični klub za sajenje rožic, v katerem »bomo kot člani za isto mizo enakopravno odločali«, ne pa s plaščem birokracije prikrita vojaško-politična organizacija, v kateri se ve, kdo ima glavno besedo. Nič drugega kot zavajanje ljudi je bilo med drugim tudi to, da se je članstvo v Natu predstavljalo kot zagotovilo varnosti (čeprav nikoli ni bilo povsem jasno pred kom) in se govorilo, da bo odvisno od prizadevanj državljanov in zaslug politike, čeprav je članstvo v Natu (bilo) v enaki meri odvisno vsaj še od Natove politike širjenja ter koristi (merjene v denarju, vojakih, ozemlju za vojaške baze ...), ki jih zavezništvo lahko ima od naše države.

Kdo ima sploh koristi od članstva v Natu? Ni potrebno kakšne velike pronicljivosti za ugo-

tovitev, da ima od članstva v Natu koristi predvsem politična elita, vsi ostali pa lahko z gotovostjo predvidijo le težave. Davkoplachevalci med drugim še bolj prazne denarnice zaradi plačil najrazličnejše orožarske krame in prilagajanja standardom Nata, še manj suverenosti na lastnem ozemlju, in če ne drugega, velikega moralnega mačka. Je na slovensko članstvo v Natu sploh mogoče gledati s stališča gospodarskih koristi. Gotovo, če nas ne moti participacija v industriji smrti in militarizacija družbe. Tudi glede tega bi se bilo potrebno vprašati o početu politične elite, ki je množice brez kančka slabe vesti mobilizirala za nič kaj hvalevredne namene.

Kaj pa načelna etična stališča?

Kaj je navsezadnje pomembnejše: podpirati industrijo smrti in militarizem, ki se navsezadnje skrivata za Natom, ali pa storiti kaj resnično ko-

ristnega in hvalevrednega zase in za druge? Za načelen in zdrav razum najbrž ni dileme, za tiste, ki zgodovinskim lekcijam navkljub še zmeraj zmotno verjamejo, da orožje in nasilje prinašata mir in varnost, pa najbrž tudi ne. Ti bodo kulturo miru in nenasilja ter demokracijo gotovo še naprej branili z milozvočnimi besedami, dejansko pa statirali v tujih geostrateških igrich pod pretvezo zagotavljanja miru in varnosti ter slepo sledili tistim, ki so pripravljeni kršiti ustanovno listino OZN in v mednarodne odnose posegati s surovo silo.

Pa se vprašajmo še enkrat: S(m) o odločujoči na referendumu pred njim dobili vse informacije, ki bi olajšale odločanje na referendumu o Natu? S(m) o bili objektivno obveščeni o vseh obveznostih in možnih posledicah članstva v omenjeni zvezi? Nikakor ne!

Namesto objektivnega informiranja in kritičnega pretresanja dejstev, povezanih z organizacijo v službi ameriškega imperi-

alizma in interesov, razkrivanja dejstev v zvezi z organizacijo, ki je vsaj tako napadalna kot obrambna, je bilo ob asistiranju medijev s strani politične oblasti ljudstvu naklonjeno zgolj prepričevanje in naštevanje »argumentov« za članstvo, o morebitnih argumentih proti pa so naši vrli velmožje predvsem molčali ter si zatiskali oči in ušesa.

Da se človeštvo ne nauči kaj prida iz lekcij zgodovine, je najpomembnejša izmed lekcij, ki jih lahko nauči zgodovina, je nekoč zapisal Aldous Huxley. Da se avtor Krasnega novega sveta ni motil, pričajo številne žalostne zgodbe, v katerih nastopajo zagovorniki nasilja in militaristične logike, mojstri sprenevedanja, manipuliranja in zlorabljanja domoljubnih čustev. O tem oziroma o ljudeh, ki znajo izkoristiti človeško nevednost in lahkovernost ter mobilizirati množice, ki zmeraj znova nasedejo in so celo pripravljene umreti za vsakokratne »vzvišene« cilje, za katerimi največkrat stojita pohlep in oblastiteljnost, navsezadnje (spre) govori tudi slovenska natovska štorijska, katere prave posledice se bodo šele pokazale. ■

PODLUPO

Vojaški stroj brez jasne identitete

Severnoatlantski pakt po razpadu Sovjetske zveze ostaja brez jasne identitete in jasno začrtanih strateških smotrov, opozarja William Wallace, profesor mednarodnih odnosov na London School of Economics. Ustanovljen je bil izključno kot ameriška protiutež sovjetski ekspanziji v hladni vojni, in čeprav danes ni več ne Sovjetske zveze in ne varšavskega pakta, Nato še zmeraj živi in se širi. Tudi v tem dejstvu je precej predvsem vojaške in finančne logike. Po odpravi Nata bi namreč ostalo brez dela na tisoče generalov in birokratov v Pentagonu, Bruslju in drugih obrambnih ministrstvih v drugih državah članicah, vojaška industrija, še zlasti v ZDA, ki so največje izvoznice orožja, pa bi ostala brez dela. Na cesti bi se znašlo na sto tisoče ljudi, začeli bi se socialni nemiri, ogrožene bi bile vlade ... Prav zato si je bojda bilo treba izmisliti širjenje Nata na Vzhod.

Foto Matic Štojs

Miha in celjska »omerta«

Rokometno Celje je zajel sindrom Košarkarskega kluba Olimpije. Mladi in obetavni igralci se v velikem loku izogibajo Zlatorogu. Namesto slovenskega centra, od koder bi se napajala reprezentanca in ustvarjali rezultati v evropskih klubskih tekmovanjih, je Celje med mladi mi vse manj priljubljeno.

MILAN LAZAREVIČ

V Celju sem zrasel, klub Celje Pivovarna Laško mi je dal zelo veliko – tako pri vzgoji in pogledu na življenje kot tudi pri pripravljenosti na odrekanje zavoljo dosega zelenega cilja – postati uspešen rokometiš. Trudil sem se, delal in verjel, da mi bo na položaju levega krila uspelo, mislil sem pozitivno in se sčasoma priučil igrati levo krilo na zadovoljivem nivoju. Vedno, ko je bila priložnost, sem svoj talent pokazal tudi na položaju krožnega napadalca. Zavedam se, kaj je moja vrlina: borbenost, delavnost in nepopustljivost,« je v pismu za javnost začel rokometiš Miha Gorenšek, ki je razburkal celjsko rokometno sceno. Oglasil se je zaradi stanja v Celju, ki je posledica zniževanja proračuna in posledično igralških plač.

Kdo je zmanipuliran?

Štirje niso pristali na nove pogoje: David Špiler, Dragan Gajič, Mirsad Terzić in Gorenšek. Ta v pismu nadaljuje: »Ključno je to, da moja pogodba velja do leta 2011. Prišlo se je z drugim sestankom z Mijom Zorkom, na katerem mi je bilo povedano: 'Podpiši ta aneks, če ne, te ne bo več v tej ekipi.' Nisem imel možnosti, da vzamem aneks domov in ga preučim kot vsak dokument. Nenaslednje gre za pogodbo in za moje življenje. Ker mi način podpisa ni bil všeč, sem stvar zavrnil, kljub temu da mi je namenil čas za odgovor do konca tedna. Sledila je poteza kluba, ki do tega trenutka ni bila v praksi Celja in se ga klub ni posluževal. Po letih odrekanj in pripadnosti celjskemu velikanu sem bil glede na način komunikacije razočaran. Nisem dojemal, da se dogaja meni, z dobrimi igrami sem zado-

ljil upravo, trenerja in navijače, pa vendar jim nekaj ni bilo po godu. Verjetno so se v tem času navadili mojega načina odrekanja, strinjanja z vsakim predlogom. Ob tem so bili še toliko bolj presenečeni, saj so menili, da bom najmanjši trn v peti. V tem času so prišli nekateri igralci do dogovora, bodisi do podpisa aneksa ali sporazumne prekinitve pogodbe, pri čemer si je klub pomagal s pritiski, igralci pa so predvsem želeli čim prej zaključiti zgodbo. CPL je nekaterim igralcem samo navidezno vzel plače, igrali so na karto psihološkega pritiska do drugih igralcev. Zavedali so se v primeru, da kapetan pride do dogovora, bodo igralci temu primerno tudi sledili. Vendar to mene ni zmedlo. O tej zadevi

sem se kot podkapetan ekipe veliko pogovarjal s trenerjem, ki mi je dejal, da si me želi v ekipi, da bo to dobro zame in da naj podpišem aneks. Aneks je vseboval 12 odstotkov znižanje fiksne plače in znižanje premij za 25 odstotkov. Bolj ko sem trdil, da je zame to ogromno, bolj so trdili, da to ni nič. Moje besede niso obrodile sadov.« Je pa njegovo pismo razjezilo vodstvo kluba, direktor Zorko je takoj povedal, da je Gorenšek zmanipuliran. Gorenšek v pismu še navaja: »Trener Tone Tiselj vedno pravi: 'Če si pošten do sebe in daješ na igrišču vse, se lahko mirno pogledaš v ogledalu.' Če bi se držal tega reka, se jaz v primeru podpisa ne bi mogel pogledati v ogledalo, saj vem, da se mi dogaja krivica. Seveda sem tudi jaz želel pri-

ti do dogovora, saj z ženo pričakujeva otroka in sprememba okolja bi bila v tem trenutku stresna, predvsem za mojo družino. Zato sem se nekega jutra odločil, da preidem k stvari in odšel v klub na pogovor k direktorju, da sklenemo kompromis, saj sem po duši optimist. Bil sem pripravljen na znižanje fiksne plače za 8 odstotkov, a Zorko o tem ni želel slišati ničesar. Še vedno mi je ponujal isti aneks, brez vsake spremembe. Sledila je njegova obtožba, da sem največja sramota za celjski klub ... Takrat mi je postalo jasno, da kljub želji trenerja, da ostanem, gre samo za princip direktorja. Lahko bi se mirno in prijateljsko razšli, pa tega Celje ne želi, saj na vsak način želijo imeti zadnjo besedo. Vse, kar se dogaja, me je še toliko

Je Gorenšek, ki je obelodanil, kaj se dogaja v nekdanjem evropskem prvaku, grdi raček? Je vržen na cesto, ker je prekršil omerto – dolžnost molčanja?

David Špiler ni pristal na znižanje plače, zato je od poletja prost igralec.

bolj prizadelo, saj gre za moj domači klub, na katerega sem zelo navezan, ampak prav je, da nekdo spregovori.»

»Grdi raček«

Je Gorenšek, ki je obelodanil, kaj se dogaja v nekdanjem evropskem prvaku, grdi raček? Je vržen na cesto, ker je prekršil omerto – dolžnost molčanja? Vsekakor na dan prihajajo slabe novice o klubu, ki je leta 2004 osvojil evropski prestol, le pet let zatem pa se znašel v rezultatski in finančni krizi. Lani so napovedovali rekorden proračun v višini več kot štiri milijone evrov, zdaj pa so ga znižali na tri. Tudi sestop s slovenskega prestola je boleč, dokaz, da ni vse v denarju. Celje sta prehitela Gorenje in Cimos, ki skupaj premoreta toliko denarja, kot Celje, a tudi pri njima finančno stanje ni rožnato. Slabi rezultati celjskega kolektiva so posledica slabega kadrovanja. Ko so upravo zapustili »prvoborci« in tvorci sodobnega kluba, Turnšek, Šušterič, Privšek, Jugovič in drugi, so njihovi nasledniki zapluli v težave. Nakupi igralcev iz tujine dvomljive kakovosti, menjave trenerjev, ki niso imeli vpliva na kadrovanje. Klub sta zapustila celo dolgoletna nepogrešljiva člana v zdravstveni oskrbi, maser Miro Maksimovič in zdravnik dr. Rudi Čajevec. Napisi na polpraznih tribunah, kaj si zvesti navijači mislijo o klubu, so zgovorni.

Vrnitev velikih

V mestu ob Savinji pričakujejo, da bo kmalu posijalo sonce. Vrača se Uroš Zorman, pričakujeta se vrnitvi Aleša Pajoviča in Renata Vugrinca. Po imenih gre za sanjsko zunanjo linijo, vendar je vprašanje, koliko je še »dinamita« v prekaljenih igralcih. Vrnitev velikih igralcev, ki so pisali zgodovino celjskega kluba, le ni tako težko uresničljiva, kot se je sprva zdelo. Torej je realna. Ampak vodstvo kluba bi se moralo zamisliti nad drugo platjo celotne zgodbe. Rokometno Celje je zajel sindrom Košarkarskega kluba Olimpije. Mladi in obetavni igralci se v velikem loku izogibajo Zlatorogu. Namesto slovenskega centra, od koder bi se napajala reprezentanca, ustvarjali rezultati v evropskih klubskih tekmovanjih, je Celje med mladimi vse manj priljubljeno. ■

Milan Lazarevič

Bivši in zdajšnji župan sta si na prvi pogled različna. Razlikujejo jih denimo izobrazba, umetnost govora in življenjski slog. Razen deklarirane ali pristne ljubezni do nogometa sta si edina še pri eni zelo pomembni zgodbi. Bivši in zdajšnji imata namreč skupnega sovražnika – Ljubljano.

Križman vs. Kangler

Športna zveza Maribor ima novo vodstvo. Po dvanajstih letih predsedovanja se je Leo Kremžar odločil, da ne bo več kandidiral. Njegovo vodenje športe politike v drugem največjem slovenskem mestu je bil unikum, saj je v zadnjih dveh mandatih vodil zvezo kot župan druge občine – Miklavža na Dravskem polju. Ker je Maribor že tako mesto z neverjetnimi zgodbami, je bilo tudi Kremžarjevo predsedovanje razumljeno kot izraz »nič nas ne more presesteti«. Kakor ni presenečenje izvolitev novega predsednika – Alojza Križmana. Bivši rektor mariborske univerze, bivši župan, zdajšnji upokojenec, a vseeno aktivni predsednik Zveze mariborskih športnih društev Maribor, bo v štiriletnem mandatu skušal narediti kaj več, kot je zgolj predsedovanje zvezi, ki po nekem ključu deli športni denar. V zadnjem času je vse več nezadovoljnih z delovanjem organov SZM, v primerjavi s preostalo Slovenijo vztrajno pada odstotek kategoriziranih športnikov, malo je pravih šampionov. Bo Križman v tem poslanstvu uspešen? Težko, ker tako »zacementiranih« pravilnikov o delovanju zveze, vrednotenju športnih programov in drugih ne bo lahko spremeniti v enem mandatu. In če še pogledamo sestavo upravnega odbora (UO), potem je malo upanja, da bo Križman ta voz potegniti naprej. V njem sedi veliko obrazov, ki menijo, da se je šport začel z njimi. Malo je novih, predvsem tistih mladih, ki so polni energije. Spet je starostno povprečje čez 60 let. Res je, da je starost modrost, a mnoge »modrece« je že povozil čas. Križman se lahko zagovarja, da mu je bil ponujen se-

znam in da ni imel veliko manevrskega prostora pri izbiri članov UO, kar je anomalija, ki jo je treba čim prej odpraviti.

Druga Križmanova težava je prav tako zdajšnji župan Franc Kangler. Čeprav je Križman po izvolitvi modro dejal, da bosta sodelovala, ni skrivnost, da sta si v laseh, odkar je Kangler župan. Križman namreč vodi Branik. Ta upravlja z objekti v Ljudskem vrtu. Ne dovoli, da bi se mu kdo vmešaval brez pravega razloga, in je Kanglerju, ki hoče uveljaviti svojo »buldožersko« politiko, trn v peti. Do tega objekta je Križman predvsem čustveno navezan. Iz preprostega razloga. Je namreč med najbolj zaslužnimi, da je stadion leta 1994 dobil žaromete. Tudi za zadnjo prenovo ima gotovo največ zaslug ravno Križman, da je prepričal prejšnjega župana Borisa Soviča in mestni svet, da so šli v ta projekt. Bivši in zdajšnji župan sta si na prvi pogled različna. Razlikujejo jih denimo izobrazba, umetnost govora in življenjski slog. Razen deklarirane ali pristne ljubezni do nogometa sta si edina še pri eni zelo pomembni zgodbi. Bivši in zdajšnji imata namreč skupnega sovražnika – Ljubljano. Ko je Križman bil župan v letih 1994–1998, je izkoristil mnogo priložnosti, da je poslal kakšno puščico proti prestolnici. Otvoritev Koroškega mostu je leta 1996 spremenil v škandal. Tedanji ljubljanski župan Dimitrij Rupel, znan po pisanju pisem, je med drugim zapisal, naj Križman preveri, kdo vse je v vladi Ljubljancin, in da mesto Ljubljana nima nič opraviti s tem. Tudi zdajšnji župan je v vojni okoli denarja za univerzijado našel istega sovražnika – Ljubljano. No, zdajšnji ljubljanski župan Zoran Jankovič se ne

odziva na Kanglerja, kot Rupel pred 13 leti. Ampak retorika je ostala ista – Ljubljana je kriva za vse. Tudi v Kanglerjevem primeru, ki je v predvolilnem obdobju pri podpornikih najel velik politični kredit z oderuški mi obrestmi. Zdaj je čas za vračanje dolga, udrihanje po Ljubljani je času primerno. Vendar gre zgolj prelaganje odgovornosti in ceneno nabiranje točk pri prebivalcih, ki jih ni težko prepričati, kdo je kriv za vse. Kangler v svoji vojni na nasprotni strani nima pristnega Ljubljancina. Predsednik vlade Borut Pahor je Primorac, minister za šolstvo in šport Igor Lukšič Dolenjec, gospodarski minister Matej Lahovnik prihaja iz Šaleške doline ...

Ljubljana gor ali dol, Križman bo v svojem mandatu moral posodobiti delovanje zveze, saj se pri omenjanju te organizacije človek nehote spomni časov tozdov in sozdov. Takrat je Maribor imel denar za podpiranje športa, saj je bil razvito industrijsko mesto. Ostal je bled spomin na tiste čase, potencialnih sponzorjev je vse manj. Mesto nima jasne strategije razvoja športa, uspehi, kot so naslov odbojgarskih prvakinj, uvrstitev rokometišev v prvo ligo ali naslov državnih mladinskih košarkarskih prvakov, je rezultat dela posameznikov in društev, ne pa strokovne pomoči zveze in Ura da za šport. Zaradi razpršenosti pri delitvi sredstev so na slabšem vsi. Športni proračun je v tem letu znižan za 15 odstotkov, nekatera društva že več mesecev niso dobila občinskih sredstev, čeprav so do njih upravičena. Obstaja še bojazen, da bo v naslednjih štirih letih zaradi univerzijade vrhunski šport v mestu še bolj trpel. ■

Necivilizacija divjaštva

Švedski zgodovinar, Sven Lindqvist, na potovanju po »deželi divjakov« - Afriki išče počelo iztrebljanja ljudi tretjega sveta, pri čemer obsoja civilizirano Evropo in v kolonialni čas imperializma postavlja izvor genocida, ki se nadaljuje še danes pod pretvezo terorizma. Belec v dobi imperializma tako predstavlja tistega, ki bo necivilizirane divjake odrešil njihove bede.

ALJAŽ SELINŠEK

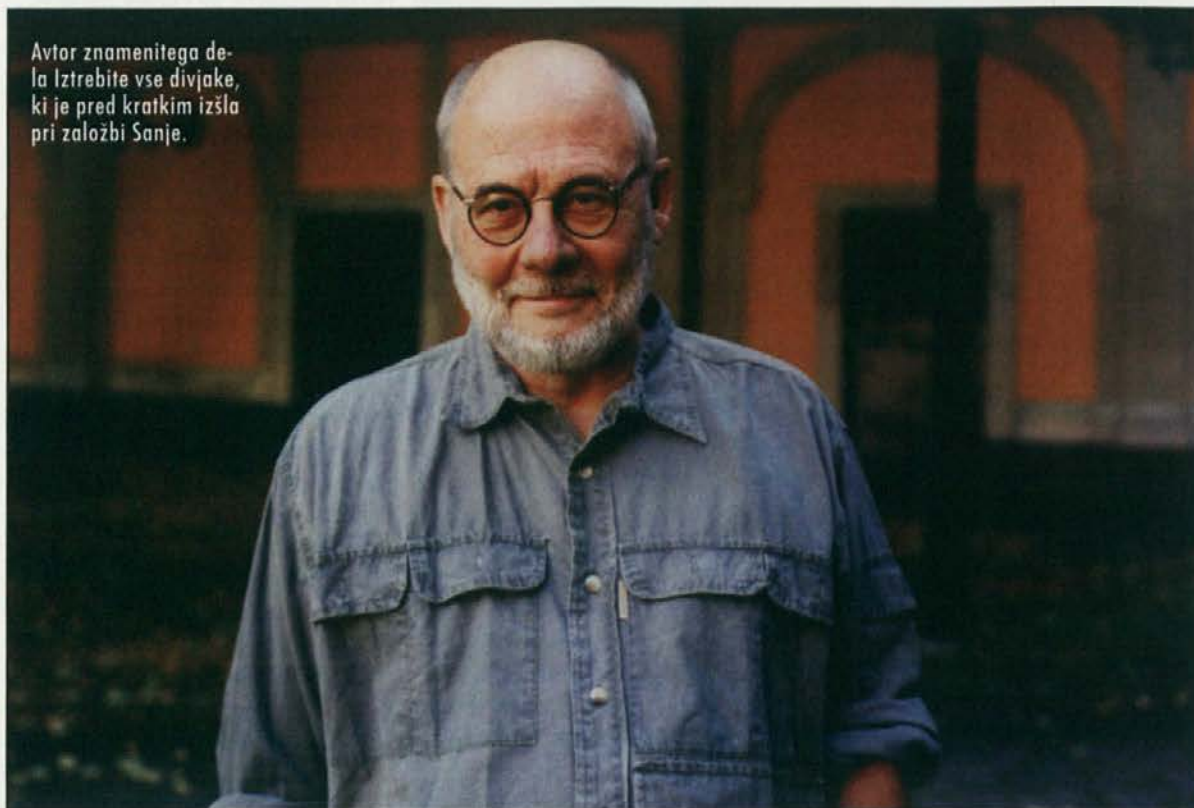
Lindqvista v osnovi zanima vprašanje, zakaj je Joseph Conrad, avtor romana Srce teme, v le-tem uporabil besede iztrebite vse divjake. Odgovor je našel v dobi imperializma, kjer je edini način civiliziranja divjakov njihova iztrebitev. Evropski imperializem je s svojo agresivnostjo podoben načrtnemu iztrebljanju, zato v njem najdejo izvor genocida. Iztrebljanje se še ni končalo. Vrh je imelo med drugo svetovno vojno, kjer so se že zatiranim pridružili še Judje, kar pomeni, da je Evropa posegla še na svoje, danes pa se nadaljuje v obliki terorizma. Avtor poudarja, da ni problem v tem, da tega ne bi vedeli. Vedo vsi, vedeli so vsi, le ukrepati bi morali. Znanje ni problem, problem je aktiven poseg. Veliko teorij in znanstvenikov je poudarjalo pomen in korist določenih evlucijskih dejstev, ki so, če je to zahteval napredek, opravičevala t. i. iztrebljanje. Ampak kaj nam to pove o civiliziranem ljudstvu, rasi, ki »civilizirano, v opravičilo napredka« iztreblja

in uničuje divjaška ljudstva in njihovo podobo? Avtor na vprašanje poskuša odgovoriti s pomočjo potovanja v Afriko in neposrednega srečanja z »divjaki«. Tako nas popelje v barvit puščavski svet, poln neznosne vročine in vročega peska, kjer so mnoge evropske države pustile svoj krvavi pečat. Redko se namreč ob neposredni izpostavitvi genocida nad ljudi med drugo svetovno vojno omenja poboje Britancev, Francozov in Američanov v Afriki, pobojev Hererov v jugovzhodni Afriki in podobno, ki so se zgodili nekaj desetletij pred vojno. Zato se lahko namreč vprašamo, ali holokavst predstavlja izvorno obliko iztrebljanja ali izhaja iz že znane-

ga. Vsekakor je dejstvo, da je ideologija imperializma temeljila na prepričanju, da je bela, večvredna rasa poslana za iztrebljanje manjvrednih ras. Te naj bi bile obsojene na izumrtje, zato bi jim »humana«, večvredna Evropa pri tem pomagala in se potrudila, da se to izvede čim hitreje. Nek teoretik tistega časa je celo dejal, da če ne pomagaš pripadnikom določene manjvredne rase pri hitrem izničenju, je tako, kot da bi psu namesto celega repa tega rezal po delih. Zanimiv je koncept, ki v družbo prinaša vest, odgovornost in moralo, ki imperializmu seveda odgovarja. Če namreč civilno stanje vzpodbudi ali omogoči posa-

Vedo vsi, vedeli so vsi, le ukrepati bi morali. Znanje ni problem, problem je aktiven poseg. Veliko teorij in znanstvenikov je poudarjalo pomen in korist določenih evlucijskih dejstev, ki so, če je to zahteval napredek, opravičevala t. i. iztrebljanje.

Avtor znamenitega dela *Iztrebite vse divjake*, ki je pred kratkim izšla pri založbi Sanje.

meznikovo odgovornost, ali potem »necivilizirano« stanje divjakov, ki so jih opisovali kot najbolj divje živali, ne prinaša osvoboditve od tega? Bo torej uboj divjaka opravičljiv, če bo storjen izven civilne družbe? Kakorkoli, avtor poskuša povedati, da to ne drži in da družbe divjakov tedaj sploh niso obravnavali kot družbe, ampak so jo primerjali z živalsko skupnostjo. Lindqvist se na barvit, potopisen način poda na potovanje iskanja odgovorov in nas tako iz svojih razmišljanj in vračanj v zgodovino popelje tudi v podobo Afrike, ki jo poznamo. V osnovi je knjiga kritika imperialistične Evrope, ko je leta 1897 samo britanski imperij imel četrtno ozemlja planeta in veliko število podložnikov, pri čemer je Evropa imperializem opravičevala s pomenom evlucijskega napredka, takšnega ali drugačnega, in s tem posredno vplivala na oblikovanje modernega genocida, ki se nadaljuje še danes.

Imperializma ne bomo opredeljevali, lahko pa povemo, da so države v okviru imperialistične politike zahtevale materialne dobrine, na primer v belgijskem Kongu kavčuk, in če jih niso dobile, so preprosto ljudstvo, staroselsko prebivalstvo, počasi iztrebljale. Tako so odsekane roke imperialistom predstavljale ceno za neposlušnost, ceno za civiliziranost. Zanimivo je, da je bila v opravičilo iztrebljanja nemalokrat navedena odsotnost družbe, tiste družbe, ki prinaša moralo. Ampak ali ni človek kot tak, kot subjekt lastnih misli in dejanj, odgovoren za svoja dejanja, četudi nikjer ne »piše«, katera so dobra? Pustimo to za naslednjič. Kakorkoli, cena za civilizacijo, cena za življenje je poboj divjakov. Tako dolgo, dokler preostanek ne bo civiliziran. Po čem se torej holokavst in sodobna vojna s terorizmom, kjer se posega in civilizira »bližnjevzhodni tretji svet«, razlikujeta od civiliziranja kolonialne Afrike? Ali se torej sodobni zahodnjak sploh po čem razlikuje od imperialista? Države, ki so si lastile ozemlja kolonij in ki imajo tudi danes na svetu velik vpliv, so seveda prikrivale in preoblikovale dejstva o storjenih grozotah, ampak v njihovih predstavnikih, nosilcih humane civiliziranosti je moral ostati grenak občutek krivde in ponižanja, na kar opozarja tudi Lindqvist in kar se vidi tudi danes. Odličen prikaz kritike imperializma, poln človeške humanosti in medčloveške topline, ki je ljudem primanjkuje. ■

Mnoštvo knjig nas dela nevedne (Voltaire)

Slovenija je ena izmed redkih evropskih držav, ki svetovni dan knjige »praznuje« kar cel teden. Vse bolj odmevno ga obeležuje festival slovenskih dnevov knjige Ko te napiše knjiga v Mariboru. Ob nizki funkcionalni pismenosti je bralna kultura Slovencev prese- netljiva. Se moramo ob poplavi novih medijev kljub temu bati za knjigo?

LILI MIHAJLOVIČ

Vse se je začelo ne tako dalj- nega leta 1923, ko so se za- ložniki v Kataloniji odločili posebej obeležiti 23. april, dan smr- ti pisatelja Miguela de Cervantesa, kot del praznovanja sv. Jurija. Tra- dicija še iz srednjeveških časov na- rekuje moškim, da poklonijo vrtni- co svojim dekletom in ženam, od 1925. leta naprej pa jim ženske v za- meno podarjajo knjigo. Razen špan- skega festivala je k Unescovi progla- sitvi omenjenega dneva kot svetov- nega dneva knjige in založništva pri- spevalo tudi dejstvo, da je 23. april obletnica rojstev in smrti še mnogih literarnih velikanov, med drugimi Williama Shakespeara in Vladimirja Nabokova.

Že od samega začetka, leta 1996, je dneve knjige pripravljalo Dru- štvo slovenskih pisateljev (DPS) v Ljubljani, dve leti za tem pa so na pobudo literatov Boruta Gomba- ča, Zdenka Kodriča ter pokojnega Tomaža Brenka v organizaciji Mla- dinskega kulturnega centra pripra- vili prvi literarni festival tudi v Mari- boru. Danes so dnevi knjige vseslo- venska prireditev.

Knjige so najmočnejše orožje v raz- širjanju znanja in najučinkovitejše v ohranjanju le-tega. Njihova funkci- ja ni le razsvetljevanje tistih, ki so jim na voljo, temveč tudi razvoj ko- lektivnega zavedanja kulturnih vred- not. Da bi to idejo zares povze- li in jo zaživel, je MKC Maribor v letošnji 12. izdaji festivala pripravil vse od literarnih večerov, tematskih knjižnih razstav in razstav ilustracij, pesniškega turnirja, uglasbene po- ezije, knjižnega sejma in predstavi- tve knjižnih založb pa vse do pred- vajanja radijskih iger priznanih slo- venskih avtorjev. A začne se že pri vaši trenutni dejavnosti, branju in bralni kulturi.

Zagotovo se še spomnite, ko ste kot petošolec stali v vrsti do knji- žničarke in pet minut čez sedmo zjutraj vneto ponavljali vsebino ko- maj včeraj prebranih 5 prijateljev. Z osvajanjem vrednot posamezne knjige in razvojem mladih bral-

cev se je Bralna značka uveljavila kot najbolj množična oblika dviga bralne kulture mladih. Dobre bral- ne navade namreč ustvarjajo zah- tevnejše bralce, ki tudi kasneje se- gajo po zahtevnejših knjigah. Že 150.000 članov bralne značke, šol- larjev, ki prostovoljno berejo knji- ge, ter četrtnina prebivalstva, včla- njenega v knjižnice, pričata po mnenju predsednika DPS, Slavka Pregla, o razmeroma dobri bralni kulturi Slovencev. Medtem ko so podatki o funkcionalni pismenosti odraslih slabi. Po statistiki sodeč, so največkrat izposojene knjige v slo- venskih knjižnicah lahkotnejša pre- vedena literatura, kriminalni, lju-

bezenski romani, obvezno doma- če branje ter priročnik za prihodnje voznike. To bi morda lahko nami- govalo na prepričanje Slovencev o kakovosti slovenske literature v pri- merjavi s tujo. A izposoja seveda ne more biti zanesljiv vrednostni krite- rij. Ta je lahko le pokazatelj začara- nega kroga med založniki, ki proi- zvajajo še več žanra, ki je že sploh največkrat izposojen, in prav zara- di tega, ker ga je še več, se še bolj izposoja. Tudi prodaji slovenske li- terature kaže podobno kot izposoji le-te. Pregl pojasnjuje, da je sloven- ski knjižni trg majhen in relativno kupcev knjig v slovenščini, kar pri-

Foto: Matic Štojs

Tudi prodaji slovenske literature kaže podobno kot izposoji le-te. Pregl pojasnjuje, da je slovenski knjižni trg majhen in relativno majhno je tudi število potencialnih kupcev knjig v slovenščini, kar privede do visokih proizvodnih stroškov knjig.

vede do visokih proizvodnih stro- škov knjig. Dostopnejše cene knjig, poleg dviga naklade in celo var- čevanja denarja za naslednjih ne- kaj dobrih knjig, je pred tremi leti napovedovala akcija podpisovanja peticije, s katero je več slovenskih založb zahtevalo opustitev vladne namere po zvišanju davka na knji- go oziroma so se zavzele za ničelno stopnjo davka. Iz te peticije ni bilo knjige. Takrat so založniki našli edi- no tolažbo v povečani subvenciji za knjige, kar bi se lahko zgodilo s po- močjo ustanovitve posebnega skla- da za knjige. In se je, z letošnjim le- tom je začela delovati Javna agen- cija za knjigo RS, katere primar- na naloga je, poetično povedano, ustvarjanje razmer, v katerih bodo vsi dobro sodelovali in povečali de- nar za načrtno politiko razvoja iz- virne slovenske literature, založni- štva in knjižničarstva.

Če se zavemo pomena knjige za našo identiteto, tako osebnostno kot tudi širše, nacionalno, je nje- no promoviranje več kot potrebno. Po besedah programskega koordi- natorja 12. slovenskih dnevov knji- ge v Mariboru, Nina Flisarja, slo- venska umetnost najde pot do ši- rokih množic. Dokaz za to ponu- ja v prepletu dveh umetnosti, lite- rature in filma, ki sta bila osrednja tema letošnjega festivala. Vzaje- mna popularizacija prevzema vlo- go nadaljnega vzgojitelja »zahtev- nejšega« bralca/gledalca, ki ne sa- mo sprejema, ampak samoinicia- tivno išče več kot le instant kultu- ro. Obdobje elektronske komuni- kacije pa ne samo da zapostavlja knjigo, temveč ji hodi v zelje, la- sti si človekovo domišljijo, ki je v današnjem e-času ni treba več kaj prida pretegniti. Živimo v čeda- lje bolj vizualnem svetu, ki posledično vpliva na sam vzrok takega sveta, na naše mišljenje. Tudi to je pravzaprav bolj slikovno, v obli- ki nekaj sekundnih kadrov. Kako simbioza filma in literature učin- kuje na prihodnost knjige? Ne- kateri so ji že zdavnaj napoveda- li smrt. »Literatura je mrtva in živi le kot masturbatorski filmski pro- jekt ...,« pravi M. Mazzini, »... film je združil poprej samostojne ume- tniške zvrsti in jih s tem ubil.« No, bližnja prihodnost knjige pa je že jasna; leta 2010 bo njena svetovna prestolnica prav Ljubljana. ■

Osrednji nacionalni mediji, od RTV-ja do tiska, pod krinko rebalansov prekinjajo sodelovanja z zunanjimi novinarskimi in publicističnimi kadri.

V isti rog

V histerično-pa(ran(o)ični nervozi, ki jo je povzročila recesija, so se lotili tudi kulture. Iz novinarskih in uredniških vrst izrivajo kritiško-recenzentske kroge in z njimi specializirano ocenjevanje kulturne produkcije. Zadnje mesece se na kulturnih straneh slovenskih dnevnikov in tednikov odvijajo premiki, ki so na las podobni tistim izpred dveh-treh let, ko je nacionalna televizija, ogrnjena v plašč domačijskega nazdravljanja, odrinila kulturne vsebine na obrobje oziroma čez rob, da so izgini-le z zaslonov. Površni, redko poglobljeni in s piarovsko noto zaobljeni revijalni spisi zapolnjujejo dnevne norme in nastalo vrzel ter so daleč od poslanstva obveščanja, osveščanja in kritike. Z njimi nadomeščajo ocene, komentarje, predstavitev in odzive na kulturno življenje, ki postaja v medijih vedno bolj sterilno in predvidljivo ter se (spre)obrača v navadno potrošno in pogrošno blago. Kulturne strani postajajo dolgočasne. Dobra večina osrednjih medijev pihava v isti rog. Prodaja eno in isto meglo. Ohranja in bdi nad status quo, kot da se ne dogaja nič vznemirljivega, zanimivega in prelomnega v aktualnem času. Medtem ko popularnoglasbena Ljubljana zadnje mesece doživlja neverjeten, prav buren klubski in koncertni razcvet, je naše medijsko tihožitje sredi aprila

ustvarilo vtis, da sta bila edina dogodka v prestolnici koncerta Laibach s Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija in Gala Gjurina z gosti v hramu slovenske kulture Cankarjevemu domu. Uspešno jima je konkuriral le še Rok Golob s svojo kampanjo in stopnjevanje bombastičnega najavljanja junjskega gostovanja Killers pri nas. (Celo Madonnin poletni koncert je padel v senco – ali čaka kraljico popa usoda kralja popa Michaela Jacksona izpred desetletja?) Medijske hiše poganja njihov krogotok. Pod pritiskom kapitala, v pisarniški monotonosti in daleč od stvarnosti ustvarjajo svojo fikcijo, ki je daleč od stvarnosti. Ne reflektirajo je. Še manj pa kritično posredujejo, vrednotijo in poročajo. Izrivanje kulturno-umetniških vsebin s strani dnevnega in tedenskega časopisja in nasploh medijev ima nevarne in daljnosežne posledice. Medijska ignoranca odriva pomemben del sodobne produkcije v tabuiziran (ne)prostor, da se bodo njeni akterji spet prisiljeni boriti in potegovati za blagor pod soncem. Odsotnost kritiškega diskurza vodi k surove-mu, naglemu padcu kakovosti in napeljuje na še eno podobnost s televizijskim programom nacionalke. Ta nas je s svojo (ne)kvaliteto prisilila, da smo znižali lastne kriterije ter se sprijaznili s podpovprečnimi zmazki. ■

Ure letenja za ekstravagantne ptice

(Kif Kif, 2009)

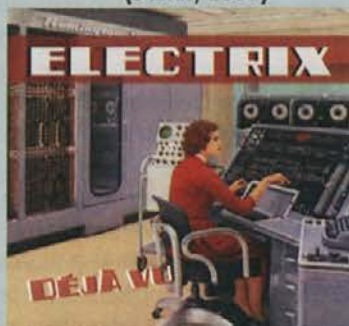

DAN D

Najbolj pričakovana domača plošča leta je radioaktivno obzarčena z beograjskimi EKV. Iz izpiljene radiofonične produkcije izstopa mehkočno nažiganje Queens Of The Stone Age z obveznimi ritmičnimi premori. Prižigajo se stadionski vžigalniki Muse in U2, kar je mlje plošči reklamirani naboj. Ko bi Dan D jasno ločili, v kateri milje sodijo, bi se meje na polju domačega rocka in popa bolj izkristalizirale.

Déjà Vu

(Dallas, 2009)

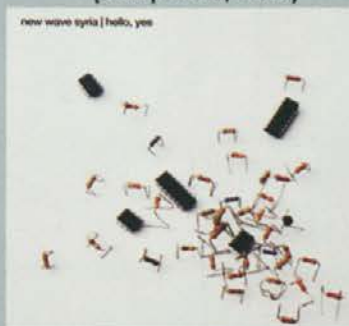

ELECTRIX

Electrix je vrgel založbo Dallas v zlata leta Videosex. Prav! Če živiš od spominov in sedanost reflektiraš skozi nostalgijo, tudi prav! Če pa si mlad in kopiraš tiste, ki so ti lahko mama in ata, mora biti nekaj hudo narobe s tabo. Tako je s tem elektro triom. Pocukrano in brez sramu žveči in vleče elektrogumo iz osemdesetih let. »Ugasni že ta radio, vse spominja me na njo«, na pop nedoraslost.

Hello, Yes

(Cheap Tunes, 2009)

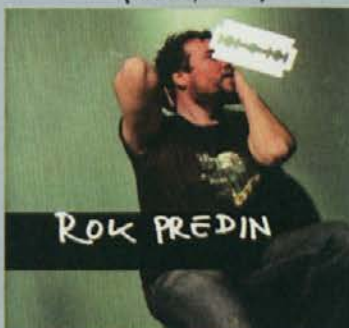

NEW WAVE SYRIA

Mlad, deklško-fantovski elektro duo iz Kamnika je pritegnil pozornost spremljevalcev aktualne alter in indie rockovske produkcije z minimalistično raziskovalno vibro, ki še veliko išče in se še uči. Ne glede na to, se skozi šest točk prvenca v skupnem trajanju čez dobre pol ure razlijejo dobri zametki plesne in hkrati eksperimentalno navihane elektronike, ki ima vse nastavke za svetlo prihodnost.

Britev

(Dallas, 2009)

ROK PREDIN

Rok Predin skuša z izbranimi bluesovskimi britvami prerezati predinovsko predvidljivost. Vendar preračunljivo lovljenje ravnovesja med zlahtnimi izlivi bluesa in podalpskimi pop-rockovskimi izpovedmi zamegli njegov potencial, ki ga je našel v stari akustični slade kitari. Celu kazi opojnost njegove zagledanosti v rudimentarni blues. Če je z njim obrnil novo stran v ustvarjanju, mu je oproščeno.

Mariborčani smo upravičeno ponosni na dolensko-mariborskega olimpijca, ki je v mesto ob Dravi prinesel zavest o pomenu športa.

Leon Štukelj

Žal smo ljudje vse preveč pozabljivi, kadar gre za učne ure zgodovine. Slednje je še posebej močno izraženo, ko se morajo voditelji ukvarjati z zadevami, ki jim ne prinašajo dodatne priljubljenosti. Je že tako, da vsak naredi pro in contra listo. Na takšni listi pa ni veliko politično pomembnih točk v prid športa. Morda je političnemu interesu še najbližje s športom povezan spektakel. Prav zato se ne gre čuditi, da bo Maribor gostil zimsko univerzijado. Ne bom razglabljal, koliko večjih mest te priložnosti ni zagrabilo in kako finančno zahteven ter tvegan projekt je. A ne morem se znebiti občutka, da je nekemu ob vsem tem šlo za populistično nabiranje točk. V slogu – glejte, Maribor ima univerzijado; koga brigajo brezposelnost, občinska podjetja, ki tožijo občino, ali nejasna vizija razvoja mesta. Priznam, da univerzijada zveni celo lepše kot olimpijada, nenazadnje zveni beseda univerza nadvse prepričljivo. Tukaj pa pride do težave, saj univerze nihče ni povabil k sodelovanju. Ne govorim o tisti vrsti sodelovanja, ko vsi podpiramo razvoj mesta, nove projekte in predvsem podarjanje našega imena v sredstvih javnega obveščanja. Po takšni logiki namreč sam sodelujem z okrog 50 projekti na spletu, za katere se mi niti sanja ne, kaj točno počno. Resnično sodelovanje namreč pomeni vključevanje sogovornikovih idej, človeških in materialnih virov ter ena-

kovreden odnos. Pri pripravi univerzijade so premalo vključeni tudi študenti. Resnično zanimiva bi bila anketa, koliko študentov pozna zgodovino univerzijade in kako se lahko uvrstijo na njo. Slednje je še bolj zanimivo, ko človek ve, da je bil eden izmed argumentov v tekmi za izbor mariborska študentska »delovna sila«. Ob tako dobrem informiranju potencialne »delovne sile« se organizatorjem vsaj ne bo treba bati zamere, če kdo ne bo izbran. Vodstvo mariborske univerze poudarja tudi pomen izgradnje študentskih domov namesto prestižnih hotelov, a vendar manjka univerzi razmislek, kako s pomočjo univerzijade promovirati in oživeti univerzitetni šport. Sedaj se namreč ponuja odlična priložnost, da vzpostavimo nov sistem univerzitetnega športa. Nenazadnje so za udeležbo na univerzijadi potrebne kvalifikacije. Torej je potrebno pripraviti lige in prvenstva, dodelati organizacijsko shemo in financiranje, ki bi moralo biti zajeto v sklopu financiranja izvedbe univerzijade. Hkrati bi turnirji motivirali študente. Vse to pa so točke, kjer univerzitetni šport peša. Izvajalci univerzitetnega športa namreč raje razpravljajo o svojih nazivih kot o pripravi sodobnih in kakovostnih programov. Oprostite, a moj brat, na primer, hodi igrat nogomet v bližnjo dvorano samoiniciativno, brez prisotnih učiteljev. Ti se bolj ukvarjajo s svojo plačo kot z njegovo športno aktivnostjo. ■

ŠOLA POLITIČNE pismENosTi II. SeMeSter

13.5.2009 ob 19h v dvorani Gustaf
»Resnica in miti o
izraelsko-palestinskem konfliktu«
Predavanje in pogovor
Aleš Kustec

20.5.2009 ob 19h v dvorani Gustaf
»Svetovna delitev dobrin
kot novi ekonomski princip«
Predavanje in pogovor
Rok Kralj

27.5.2009 ob 19h v dvorani Gustaf
»Novinarska avtonomija in oblast«
Predavanje in pogovor
dr. Boris Vežjak

3.6.2009 ob 19h v dvorani Gustaf
»Kaj z odpadki?« - Sežigalnica DA ali NE
Okrogla miza
o vprašanju sežigalnice v Mariboru

INFO: zofijini@yahoo.com ali na
telefon 051 353 281
urnik in ostale informacije najdete na:
www.zofijini.net
www.pekarna.org

Slasher, Liv Tyler in strah The Strangers, Tujci (Bryan Bertino)

Lahko bi dejali, da gre še za en slasher film, še en »morilski pohod«, kjer ne manjka krvi, nožev in podivjanih morilcev. Ampak film, ki ga je spisal in režiral Bryan Bertino, slednje malo preseže. Ampak le za malenkost. Ne samo zato, ker temelji na resnični podlagi, ampak ker se šoka loti globlje kot množica temu podobnih filmov. Mogoče k temu pripomore tudi Liv Tyler (Kristen) in zreducirana igralska zasedba. James (Scott Speedman) in Kristen se po poroki prijatelja umakneta v hiško, ki kot zmeraj stoji na osamljenem mestu, na podeželju, kjer se čez nekaj časa pojavi neznanec(ka), ki s svojima prijateljema do konca filma ustrahuje, muči in psihično uničuje glavna protagonista. Kot je v navadi, tudi njima skoraj uspe pobegniti. Privlačen je pristop nepridipravov, saj se para lotijo posredno agresivno, kjer ima poglavito vlogo vzbuditev in ohranjanje strahu. Tako se stopnja agresivnosti in vdora v zasebnost protagonistov iz preprostega trkanja po vratih stopnjuje vse do neposrednega soočenja. Nepridipravi se potikajo v okolici hiše, vanjo namreč sprva kljub relativno lahkem dostopu ne vstopijo. Seveda gledalec čaka samo na to, kar se tudi zgodi, in sicer zgodi se na prikrit način. Nepridiprav se s svojo prekrito glavo namreč pojavlja v ozadju protagonistke, tako da je viden le nam, gledalcem. Dosežen je stadij, ko gledalec razmišlja na glas in se čudi, zakaj se protagonistka ne ozre itn. Gledalec si resnično želi, da bi protagonistoma uspelo. Tega si želi za odtenek bolj kot pri ostalih tovrstnih filmih. Film na določen način spominja na Funny Games Michaela Hanekeja, saj tudi tam gre bolj za psihično agresivnost, pri kateri protagonist nazadnje propade. Bertino je film osnoval na podlagi dogodka iz otroštva, ko je neznanec potrkal na vrata in vprašal po osebi, ki ni tam živela. Film je bil posnet v nekaj mesecih in je doživel različne odzive. V osnovi naj bi ponudil nekaj šokantnih, strahu polnih prizorov, ampak drugače naj se ne bi razlikoval od preostalih slasherjev. Kljub temu film v atmosferi slasherjev stoji na svojem delu. Scenarist in režiser ustvarja na-

daljevanje, ki je napovedano za to leto, šlo pa naj bi za novo epizodo ustrahovanja maskirane množice nepridipravov.

Slashersko, pogumno

Avtokracija danes Die Welle, Val (Dennis Gansel)

Generacija, ki ne vidi razloga za upor, ampak čuti nujno po povezanosti. Ob tem se zaveda svoje moči, moči množice, ljudstva, volje, s čimer predstavlja osnovno za manipulacijo sistema, oblasti. Die Welle je film, ki pokaže, da je množica še zmeraj vodljiva, kot je v zgodovini že velikokrat dokazala, da je in da se lahko boji samo sama sebe. Srednješolski učitelj v namen tedenskega projekta organizira sklop predavanj na temo avtokracije, kar se razvije v oblikovanje prave avtokratske skupnosti v malem. Film je nemški, tako da se pričakovanja o morebitnih potovanjih v nacistično Nemčijo urednišijo. Razred, ki ima v okviru t. i. vala, skupine, ki se je izoblikovala, vedno več članov, tako privzame vračanje v zgodovino nacistične Nemčije, kjer gre za zgodovinsko odgovornost. Ali je mogoče v Nemčiji ponoviti rasno superiornost? Ali se fašizem lahko ponovi? Film na primeru razreda pokaže temelje avtokratične oblasti, ki se v končni fazi preobrazijo v fašizem podobno oblast. Torej dokaže, da je tudi današnji čas, čas, kjer so tovrstni politični sistemi mogoči, oziroma nakaže, da čas, obdobje kot tako, pri tem ne igra glavne vloge. Glavni akter je seveda ljudstvo samo, množica, pri kateri je edinega pomena manipulacija. Če bo množica torej nedorasla manipuliranju, bo zmanipulirana. Res je, da velikokrat oseba ali množica ne ve, da je manipulirana, ampak ko manipulacija preseže moralo, bo moral posameznik kot tak ugotoviti in ustaviti proces. Le posameznik se bo torej sposoben upreti določeni ideologiji. Film je zanimiv predvsem zaradi moči, ki jo učitelj prenese na dijake. Pokaže jim, da so skupaj močnejši in da lahko dosežejo vse. Kot so vse dosegli ekstremisti v drugi svetovni vojni. Proces oblikovanja avtokratske skupine zahteva uniformiranost, logotip in seveda ime. Pomembno pa je, da pri vsem gre za poskus, ki se sprevrže v skrajnost. Kakorkoli, odličen prikaz moči manipulacije

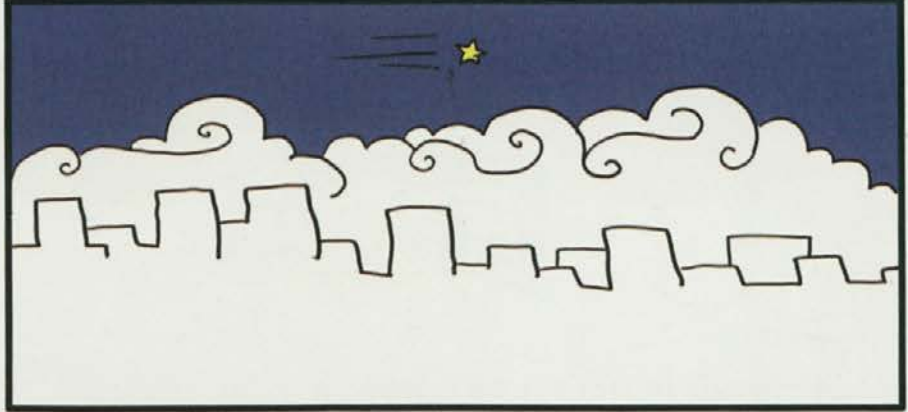
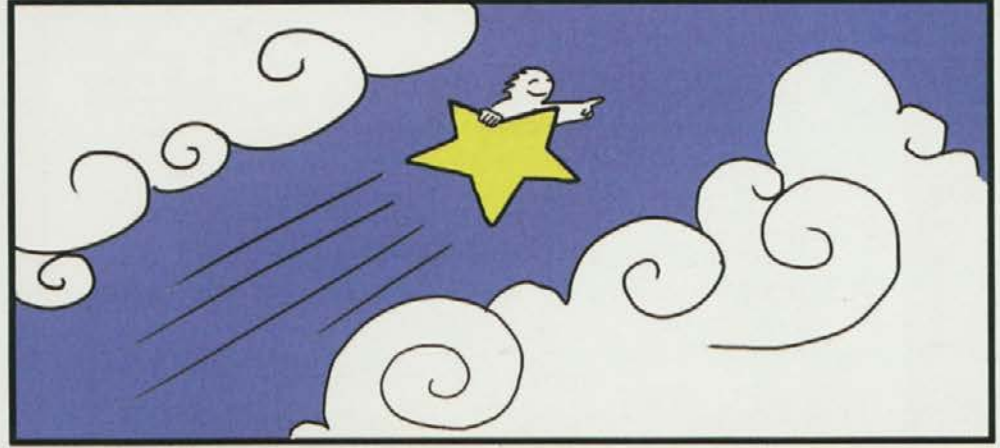
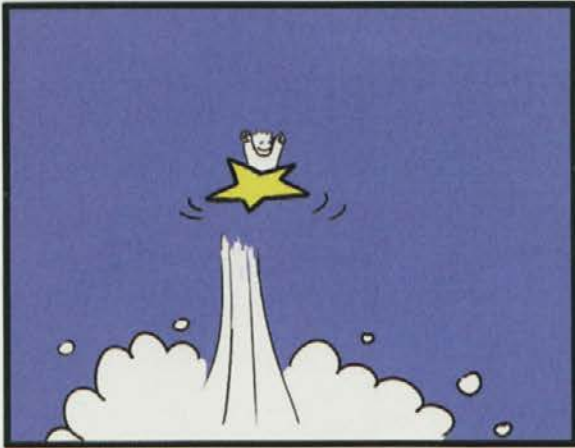
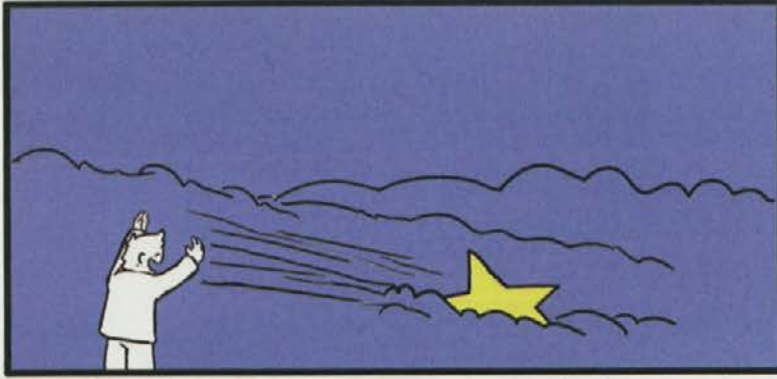
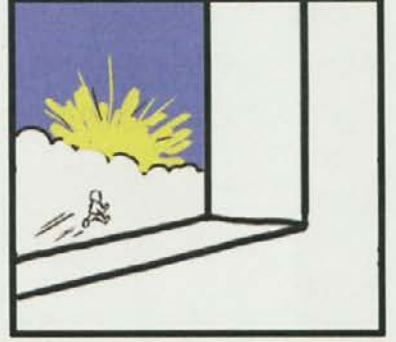
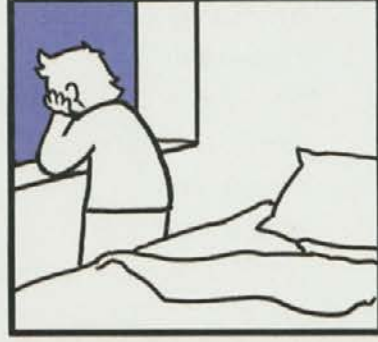
in želje ljudstva po oblasti. Resnično

Epidemija slepote Blindness, Slepota (Fernando Meirelles)

Podobno se tudi v filmu z naslovom Blindness pokaže moč posameznika oziroma moč moči. Namreč tudi v tem filmu lahko najdemo počelo oblikovanja oblasti. Vsaj diktatorske. V osnovi film govori o epidemiji, ki je tokrat izbrala slepoto. Gre za filmsko uprizoritev romana Nobelovega nagrajenca Joseja Samaraga z enakim naslovom, ki pokaže, da je posameznik, ko z njim ni vse, kot bi moralo biti, obsojen na izobčenje. Po svetu izbruhne epidemija slepote, ki se širi z dotikom. Mark Ruffalo igra očesnega zdravnika, ki ga je prav tako doletela usoda epidemije, zato je tudi on, kot vsi drugi okuženi, postavljen v karanteno. Njegova žena, ki jo igra Julianne Moore, se ne okuži, ker pa hoče biti v karanteni s svojim možem, slepoto igra. Karantena seveda spominja na vse prej kot človeku prijazno okolje, saj tam vladata kaos in nered. Vsi v karanteni, razen Julianne, so slepi, zato si lahko predstavljamo, kako izgledajo prizori narih, tavajočih okuženec, ki išče-

jo stranišče. V karanteni zelo hitro začne zmanjkovati hrane, zato se za tisto, ki jo prejmejo od države, vname boj. Boj v smislu izkoriščanja, ki nam je vsem poznano. V karanteni je namreč tudi Gabriel Garcia Bernal, ki s pomočjo orožja vzpostavi lastno majhno oblast, ko se okliče za kralja tretjega oddelka. Sklenemo lahko, da bo posameznik še v tako kriznih časih, časih epidemije, vojne, poskušal obogateti in nadvladati drugim. Kje je osnovna, preprosta človekova dobrota? Kje je ljubezen do sočloveka? Najverjetneje je na žalost ni mogoče najti pogosto. Le-to smo izgubili, če smo jo sploh kdaj imeli. Človek ljubi in pomaga človeku, dokler to koristi njemu. Thomas Hobbes je na primer dejal, da je človek po naravi egoist, ki bo bojeval vojno proti vsem, kajti moral si bo zagotoviti osnovne življenju potrebne dobrine. Ampak ali jih ne bi bilo mogoče dobiti s pomočjo skupine, skupnosti in jo nato deliti? Načeloma ne. Ampak dejstvo, da kljub temu obstajajo še posamezniki, ki ubogajo svoj kategorični imperativ, kot bi dejal Immanuel Kant, nas mora in nas lahko zadovolji. Kritično, provokativno

P 6710/4, 2009

120900890, 5

COBISS

Z'R
PRIREDTVÉinfo@regio.si
07 49 02 400

priprava in organizacija
zabavnih,
poslovnih dogodkov,
družabnih srečanj,
konferenc,
koncertov
festivalov različnih zvrsti;

07/49-02-400

info@regio.si

www.regio.si

Kavarna & klub Zvezda

Polet med Zvezde!

Brežice
Černelčeva 3
8250 Brežice

Krško
CKŽ 36
8270 Krško

Strežemo izvrstno kavao

Privoščite si najboljšo!**ŽURMAHER**

Servis in storitve za mlade:

Turistični aranžmaji, vse vrste fotokopiranja,
tiskanje, prodaja študentskih bonov, brezplačni dostop do
interneta, nakup vstopnic za koncerte, mladinske izkaznice

Agencije PUNKT:

Krško CKŽ 37, Krško, 07/49-05-480

Brežice Černelčeva 3, Brežice, 07/49-66-116

www.punkt-on.net

SKUPINA Z'R-REGIO

www.regio.si